

REGIONALNA PUBLIKACIJA:

MEDIJSKE REGULATORNE AGENCIJE I GOVOR MRŽNJE

AUTORI / UREDNICI

Asja Rokša-Zubčević

Jadranka Vojvodić

Stanislav Bender

UČESNICI

Emilija Petreska-Kamenjarova

Milan Todorović

Mirand Tafarshiku

Monika Stafa

juni 2017

Vijeće Evrope

Bosansko-hercegovačko izdanje

Sva prava zadržana.
Nijedan dio ove publikacije ne smije se prevoditi, reproducirati ili prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim (CD-ROM, internet itd.) ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji drugi sistem za čuvanje ili preuzimanje informacija bez prethodnog pismenog odobrenja Direkcije za komunikacije (F-67075 Strazbur Cedeks ili publishing@coe.int).

Mišljenja izražena u ovom radu predstavljaju odgovornost autora i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku Vijeća Evrope.

Izrađeno i objavljeno u okviru Zajedničkog programa EU/VE „Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u jugoistočnoj Evropi” (JUFREX)

Grafički dizajn i korice

Dosije studio, Beograd

Štampa

Dobra knjiga, Sarajevo

Copyright©2017

Vijeće Evrope

Sadržaj

1. UVOD	7
2. DISKURS GOVORA MRŽNJE	9
3. SLUČAJEVI GOVORA MRŽNJE U REGIJI	21
Albanija	21
Bosna i Hercegovina	22
Hrvatska	39
Makedonski regulatorni organ	47
Crna Gora	61
Kosovo*	76
Srbija	78
4. PREPORUKE I ZAKLJUČCI	85
ANEKS:	
Aneks 1: Pregled pravnog okvira država učesnica	95
Aneks 2: Relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava	119

Audiovizuelni mediji i radio su moćni mediji. Važno je da se ta moć koristi odgovorno i da se uspostavi ravnoteža između slobode izražavanja i pravičnog i odgovornog novinarstva.

Zahvale

Vijeće Evrope želi izraziti svoju zahvalnost albanskim, bosanskohercegovačkim, hrvatskim, kosovskim¹, crnogorskim, makedonskim i srbijanskim regulatornim agencijama na polju elektronskih medija na njihovom učešću u pripremi ove publikacije. Posebno priznanje i zahvalnost dugujemo Asji Rokša-Zubčević, Stanislavu Benderu i Jadranki Vojvodić na njihovom ličnom angažmanu u pisanju značajnih dijelova ove publikacije i koordinaciji čitavog postupka njene izrade. Također, izražavamo zahvalnost na učešću i drugim učesnicima iz regulatornih agencija: Emiliji Petreska-Kamenjarovoj, Milanu Todoroviću, Moniki Stafa i Mirandu Tafaršiku. Posvećen rad, inicijativa, odgovornost i timski rad karakteristike su tima koji je radio na ovom zadatku, a koji je ponovo pokazao bliske i prijateljske veze među kolegama i koji je za rezultat imao izradu ove veoma vrijedne publikacije.

1 Kosovo* – Ova oznaka ne preudicira stavove o statusu, a u skladu sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1244 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji nezavisnosti Kosova.

1. Uvod

U okviru projekta Vijeća Evrope i Evropske unije „**Jačanje sudske ekspertize o slobodi izražavanja i medijima u jugoistočnoj Evropi**“ (JUFREKS), regionalna konferencija „**Evropski standardi i najbolje prakse u pogledu govora mržnje i zaštite maloljetnika**“ održana je 7. i 8. jula 2016. godine u Crnoj Gori. Sa ciljem da se govori o važnim temama za sve regulatorne agencije, na konferenciji je promovirana regionalna saradnja u oblasti borbe protiv govora mržnje i zaštite maloljetnika od potencijalno neprikladnog i štetnog medijskog sadržaja. S obzirom na to da je ova konferencija bila prvi skup organiziran u okviru projekta JUFREKS, ona je omogućila raspravu o budućoj saradnji i drugim aktivnostima vezanim za oblast medijske regulative.

Na konferenciji su učestvovali predstavnici albanskih, bosanskohercegovačkih, hrvatskih, kosovskih, crnogorskih, makedonskih i srbijanskih regulatornih agencija sa gostima iz Hrvatske i Slovenije. Učesnici su razmijenili iskustva u vezi sa regulativom u ovoj oblasti i predložili da se pripremi publikacija o govoru mržnje koja bi obuhvatila podatke o značajnim slučajevima kojima su se bavili regulatori u regiji. Također, dogovoreno je da jedan dio publikacije treba biti posvećen ulozi nacionalnih regulatornih agencija u ovom pogledu, uključujući i njihove pravne i regulatorne mandate. Kao što je zaključeno, ovi primjeri mogu poslužiti kao smjernice i preporuke za daljnje djelovanje u sličnim slučajevima.

Kako je ovaj prijedlog prihvatio tim JUFREKS-a, početkom februara 2017. godine održan je sastanak u Beogradu, na kojem su predstavnici nacionalnih regulatornih agencija razmatrali daljnje korake, format, metodologiju i strukturu publikacije, kao i ukupnu koordinaciju, podjelu zadataka i doprinos koji trebaju dati sve regulatorne agencije. U skladu s tim, ova je publikacija pripremljena zajedničkim naporima i kao zajednički poduhvat predstavnika navedenih regulatornih agencija, uključujući i one iz Hrvatske, koja nije neposredni učesnik ovog projekta, ali je njen doprinos također veoma dragocjen iz perspektive blizine regiji i razumljivosti jezika. Regulatorne agencije su omogućile smislenu i promišljenu interakciju i temeljno ispitivanje pitanja koje zahtijeva zajedničku akciju i razmjenu dobre prakse.

Ova je publikacija dostupna i u elektronskoj i u štampanoj formi, kao i na jezicima svih zemalja JUFREKS-a. U okviru projekta JUFREKS, ona će biti podijeljena predstavnicima nacionalnih pravosudnih organa. Osim toga, ona će biti podijeljena različitim ključnim akterima, uključujući parlamente, akademske institucije, samoregulatorna tijela, novinare itd.

Cilj ove publikacije jest, između ostalog, doprinijeti širem razumijevanju pojma govora mržnje, šta on predstavlja, ponuditi početnu tačku u smislu davanja preporuka i mehanizama za borbu protiv njega, te omogućiti daljnje napore i inicijative. Ona treba predstavljati koristan i važan instrument u daljnjim aktivnostima ne samo regulatornih tijela, već i u okviru šireg društvenog diskursa.

2. Diskurs govora mržnje

Pravo na slobodu izražavanja jedno je od najznačajnijih ljudskih prava, garantirano različitim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i nacionalnim ustavima. Ovo pravo obuhvata ne samo pravo svake osobe na širenje različitih informacija i ideja (činjeničnih izjava i vrijednosnih sudova), već i pravo svake osobe da prima informacije koje joj drugi žele saopćiti (tzv. „pravo javnosti da zna“).

Pravo na izražavanje je danas nezaobilazno političko načelo koje se teoretski više ne dovodi u pitanje. Ono predstavlja jednu od osnovnih sloboda čovjeka i građanina, čija je zaštita osigurana međunarodnim konvencijama i nacionalnim zakonodavstvima. S obzirom na to da predstavlja urođeno i neotuđivo ljudsko pravo, ono je neposredan izraz ljudske ličnosti u društvu i stoga ne zavisi od odobrenja države. Istovremeno, ono je jedno od osnovnih prava građana, jer bez njega nema demokratije. Osiguravajući sučeljava-nje mišljenja i predstavljanje različitih argumentacija, ono otvara put ka plodnoj sintezi, koja predstavlja korak naprijed na putu društvenog napretka. Sloboda izražavanja predstavlja demokratiju, a tamo gdje nema slobode izražavanja, nema ni demokratije. Stoga ono predstavlja osnovu opstanka svakog demokratskog društva. U određenim situacijama, sloboda izražavanja može dovesti u pitanje jedno drugo osnovno ljudsko pravo istog značaja, a to je pravo na zaštitu ličnosti. U svim takvim slučajevima, ono što treba riješiti je pitanje odnosa između tih prava i koje od njih zaslužuje viši rang².

Član 10 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) i član 19 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) omogućavaju pravo na slobodu izražavanja. Međutim, ovo pravo nije apsolutno. Budući da nosi sa sobom dužnosti i odgovornosti, član 10 EKLJP-a propisuje da ostvarivanje prava na slobodu izražavanja može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama kako je propisano zakonom i neophodno u demokratskom društvu, u interesu nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja informacija dobijenih u povjerenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Pored ovoga, član 20 MPGPP-a predviđa zakonsku zabranu bilo kakvog propagiranja rata i bilo kakvog zagovaranja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

2 Slično dr. Igor Bojanić (2007), Posebni dio krivičnog prava, Zagreb, 2007., str. 183.

Bez obzira na to koji se argument koristi u raspravi o obimu i moći određene državne vlasti, jednu stvar niko ne može poreći, a to je njena primarna funkcija zaštite ljudske sigurnosti. Naime, slobodno razmišljanje, sloboda govora i izražavanja moguće su samo pod određenim uvjetima, kao što su sigurnost, socijalna stabilnost, tolerancija itd. U odsustvu ovih uvjeta, društvo može jedva opstajati u atmosferi oštrih rasprava i neslaganja i jednako mu nedostaje sposobnost da se suoči sa posljedicama do kojih takvi govori mogu voditi. Zbog ovoga, evropska društva nameću određena formalna i neformalna ograničenja slobodi govora i na taj način pokazuju svoju posvećenost socijalnoj stabilnosti i nacionalnoj sigurnosti, bez kojih sloboda govora ne bi ni bila moguća. Socijalna stabilnost je preduvjet slobode govora i izražavanja. Čak i kada je određeni govor zabranjen ili se samo obeshrabruje, poput onoga koji se podrazumijeva pod pojmom „govora mržnje“, on se zabranjuje da osigura i održava ove uvjete.

Ograničenja slobode izražavanja vidljiva su na svim nivoima – međunarodnom, evropskom i nacionalnom. Nacionalni propisi, kao i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava pokazuju da „govor mržnje“ pripada komunikacijskim sadržajima čije je plasiranje na „tržištu ideja i informacija“ u znatnoj mjeri podložno tzv. ograničavajućim izuzecima.

Mnogi krivični zakoni širom Evrope zabranjuju govor mržnje i tretiraju ga kao krivično djelo. Međutim, ne postoji univerzalna definicija govora mržnje, što je predmet velike debate na mnogim međunarodnim forumima. Neki kritičari ističu da se izraz govor mržnje koristi kako bi se ušutkali kritičari socijalnih politika koje su loše provedene. Sa druge strane, postoje mnoga pitanja u vezi sa govorom mržnje i globalna definiciju možda nije najbolje sredstvo da se odgovori na njih.

Određene smjernice za definiranje govora mržnje mogu se naći u Preporuci Vijeća Evrope R (97) 20 o „govoru mržnje“, u kojoj se navodi da je to izraz: „... koji pokriva sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promoviraju ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući netoleranciju iskazanu kroz agresivni nacionalizam i etnocentrizam, diskriminaciju i netrpeljivost protiv manjina, migranata i osoba imigrantskog porijekla“.

S obzirom na činjenicu da je prošlo 20 godina od njenog usvajanja, neke zaštićene vrijednosti nisu obuhvaćene definicijom navedene preporuke. U tekstu se također spominju neki „drugi oblici mržnje“ i na taj se način omogućava da se proširi obim radnji na druge osnove, kao što su starost, jezik, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje itd.³ U tom smislu, Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI), u svojoj općoj politici br. 15 – Borba protiv govora mržnje

3 Iako Preporuka br. R (97)20 eksplicitno spominje „neprijateljstvo prema manjinama“, mržnja koja je u režiji manjine iskazana prema većini, također, u pravnom smislu, nije isključena iz klasificiranja kao govor mržnje. Naime, posljedice govora mržnje mogu biti jednako štetne bez obzira na to da li takvu mržnju pokazuje većina ili manjina. Međutim, kao što „vlada naroda“ praktično znači volja najbrojnijeg i najaktivnijeg dijela populacije – drugim riječima, većine ili onih koji su postali prihvaćeni kao „većina“ – upozoreno je odavno na to da je pored zaštite od tiranije državnih službenika, potrebna i zaštita protiv „tiranije većine“, odnosno zaštita manjine od većine.

– iz marta 2016, predviđa da definicija govora mržnje, za potrebe ove Preporuke: „podrazumijeva upotrebu jednog ili više posebnih oblika izražavanja – naime, zastupanje, promociju ili podsticanje na omalovažavanje, mržnju ili osudu neke osobe ili grupe osoba, kao i uznemiravanje, uvrede, negativne stereotipe, stigmatizaciju ili prijetnje toj osobi ili osobama i bilo kakvo opravdavanje svih ovih oblika izražavanja – koja se zasniva na ilustrativnom spisku ličnih svojstava ili statusa koji uključuju rasu, boju, jezik, vjeru ili uvjerenje, nacionalnost ili nacionalno, etničko ili drugo porijeklo, starost, invaliditet, spol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju⁴. Budući da mnoga nacionalna i čak lokalna pitanja treba uzeti u obzir prilikom razmatranja pitanja govora mržnje, jedna linija razmišljanja opravdava nepostojanje jasne definicije govora mržnje na bilo kojem nivou osim nacionalnog. Time se ostavlja mogućnost subjektivnog tumačenja, neujednačenog tumačenja i/ili proizvoljnog nametanja. Kao posljedica ovoga, zakoni o govoru mržnje često su predmet prigovora,⁵ kao što su, između ostalog, da oni urušavaju slobodu izražavanja, ne poštuju autonomiju pojedinca, blokiraju otkrivanje istine i stjecanje znanja, inhibiraju samoostvarenje pojedinca, sprečavaju slobodno učešće u oblikovanju slobodnog mišljenja, prijete legitimitetu države, kao i da su nedjelotvorni, ne-potrebni i odgovorni za blokiranje slobodnih oblika govora i izražavanja. Međutim, zagovornici pravne regulacije „govora mržnje“ smatraju da zakoni mogu pomoći u sprečavanju nanošenja štete ljudima (psihičke i fizičke), da smanje neizvjesnost (objektivnu i subjektivnu), očuvaju autonomiju pojedinaca, oslobode ljude inferiornosti, djeluju kao zaštita od mnogih oblika ugnjetavanja, zaštite ljudska prava i građansko dostojanstvo u javnosti, osiguraju priznavanje kulturnih identiteta, olakšaju interkulturalni dijalog i daju svima puni pristup djelovanju u stvaranju demokratskog javnog mnijenja.

Ono što je važno, međutim, jeste da pravno obavezujući akti prepoznaju značaj slobode izražavanja i propisuju njene moguće derogacije. U tom smislu, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava predstavlja neprocjenjiv izvor informacija i pod ovim izrazom smatra jezik ili fraze koje se šire, a njima se promovira i/ili opravdava mržnja zasnovana na netoleranciji. Evropski sud za ljudska prava je, već do 1976. godine, iznio svoje mišljenje o tome šta podrazumijeva pod izrazom „pravo na slobodu izražavanja“ i koja je njegova uloga u demokratskom društvu, te utvrdio da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja takvog društva, jedan od osnovnih uslova za njegov napredak i za razvoj svakog čovjeka“. Ona se primjenjuje ne samo na „informacije“ ili „ideje“ koje se primaju blagonaklono ili se smatraju bezopasnim ili kao pitanje oko kojeg postoji ravnodušnost, već i na one koje vrijeđaju, šokiraju ili uznemiravaju državu ili bilo koji sektor stanovništva. Takvi su zahtjevi pluralizma, tolerancije i širine uma, bez kojih nema „demokratskog društva“. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost“, „uvjet“, „ograničenje“ ili „kazna“ nametnuta u ovoj oblasti mora biti srazmjerna legitimom cilju koji se želi postići⁶. U svojim odlukama, Sud je često naglašavao da je

4 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf, accessed on June 7, 2017.

5 Alexander Brown (2015), *Pravo govora mržnje: filozofsko razmatranje*, Routledge, 2015.

6 *Handyside protiv Ujedinjenoga Kraljevstva* od 7. decembra 1976, § 49, [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"dmdocnumber":\["695376"\],"itemid":\["001-57499"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

zabrana rasističkoga govora od fundamentalnog značaja u demokratskom društvu⁷ i da govor mržnje (koji predstavlja akt diskriminacije po članu 14 EKLJP-a) nije zaštićen članom 10 EKLJP-a, koji garantira slobodu izražavanja⁸. Glavni kriteriji na koje se Evropski sud za ljudska prava oslanja prilikom odlučivanja da li je sankcioniranje određenoga govora u skladu s članom 10, stav 2, EKLJP-a (Legitimna ograničenja slobode govora) ili članom 17 (Zabrana zloupotrebe prava) uključuju sljedeće:

- a) svrha govora – prije svega, da li je namjera da se šire rasističke ideje ili je u pitanju govor čiji je cilj informirati javnost o pitanjima od javnog interesa;
- b) sadržaj govora – da li dati govor podstiče osjećaj neprihvatanja, animoziteta ili čak mržnje prema ciljnoj populaciji;
- c) kontekst – kakav je status i uloga počinioca u društvu; koja je dominantna društvena klima; šta je dovelo do izražavanja i kroz koji medij; i ko je ciljna publika⁹.

Pored EKLJP-a i MPGPP-a, na ograničenja koja se odnose na slobodu izražavanja također nailazimo u Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD). Ona ide korak dalje i, u članu 4, obavezuje sve potpisnike (odnosno države članice) da osude „svu propagandu i sve organizacije koje su zasnovane na idejama ili teorijama superiornosti jedne rase ili grupe osoba jedne boje ili etničkog porijekla, ili koje pokušavaju opravdati ili promovirati rasnu mržnju i diskriminaciju u bilo kojem obliku“¹⁰.

Nadalje, u Deklaraciji Komiteta ministara o slobodi političke debate u medijima¹¹ iz 2004. godine istaknuto je kako sloboda političke debate ne obuhvata slobodu izražavanja rasističkih stavova i mišljenja kojima se podstiče mržnja, ksenofobija, antisemitizam ili bilo koji drugi oblik netolerancije. Četiri godine ranije, Vijeće Evropske unije usvojilo je Direktivu 2000/43/EC¹², kojom se implementira načelo jednakog tretmana osoba bez obzira na rasno ili etničko porijeklo (tzv. Direktiva protiv diskriminacije), a u čijim se uvodnim napomenama (tačka 3) naglašava da su pravo na jednakost pred zakonom i pravo svake osobe na zaštitu od diskriminacije univerzalna ljudska prava priznata brojnim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. Član 3 Direktive, međutim, definira „uznemiravajuće“, kao posebnu vrstu diskriminacije: „Uznemiravajuće se smatra diskriminacijom po

7 Evropski sud za ljudska prava, Sugg i Dobbs protiv Švedske, http://www.concernedhistorians.org/content_files/file/LE/380.pdf.

8 Evropski sud za ljudska prava, Jersild protiv Danske, Gunduz protiv Turske, Norwood protiv Ujedinjenoga Kraljevstva, Pavel Ivanov protiv Rusije.

9 Weber, A. (2009), Priručnik o govoru mržnje, Strazbur, str. 30–47.

10 Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>.

11 Deklaracija o slobodi političke debate u medijima, https://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_tcm6-11947.pdf.

12 Direktiva Vijeća 2000/43/EC od 29. juna 2000. godine, kojom se implementira načelo jednakog tretmana među osobama nezavisno od rasnog ili etničkog porijekla, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:en:HTML>.

stavu 1 (odnosno u kontekstu zabrane neposredne i posredne diskriminacije) u slučaju neželjenog ponašanja u vezi sa rasnim ili etničkim porijeklom, čiji je cilj povreda ugleda osobe i stvaranje okruženja u kojem postoji zastrašivanje, neprijateljstvo, degradacija, ponižavanje ili napad.”¹³

Stoga, može se utvrditi da govor mržnje, uprkos svemu, ima srazmjerno precizno značenje¹⁴. Svakako, u pitanju je „kolokvijalni izraz za određene vrste napadajućeg govora, koji širi i opravdava mržnju, netrpeljivost i predrasude, te poziva i podstiče na nasilje ili diskriminaciju”¹⁵ prema određenim ugroženim ili diskriminiranim grupama. Međutim, uprkos tome što se pojavljuje u širokom opsegu oblika – od „politički nekorektnih” šala do otvorenih poziva na linč, i verbalnih i neverbalnih – kroz sve oblike i sredstva javnog informiranja, „govor mržnje” se smatra neželjenom pojavom koja ugrožava te-meljne vrijednosti na kojima je zasnovano svako civilizirano i demokratsko društvo.

Za definiranje i, još važnije, za utvrđivanje da li određeni govor predstavlja govor mržnje, od vitalnog je značaja da se on posmatra iz šire perspektive u smislu namjeravane svrhe i/ili djelovanja koje takav govor izaziva ili želi izazvati, kao i u širokom kontekstu datog društva i njegovih historijskih, kulturnih, političkih i svih drugih važnih konotacija.

Pošto se svaki oblik govora javlja u određenom historijskom i kulturnom kontekstu, njegov sadržaj, te moralno i emotivno značenje, neodvojivi su od takvog konteksta. Govor koji nije opasan u jednom kontekstu, može predstavljati govor mržnje u drugom¹⁶. Drugim riječima, prilikom svakog razmatranja govora mržnje, neophodno je utvrditi i procijeniti sve okolnosti u kojima se on javlja ili u kojima se smatra da se od takvog govora očekuje da podstakne nasilje, zastrašivanje, neprijateljstvo ili diskriminaciju protiv onih prema kojima je usmjeren¹⁷. Ovo proizlazi iz same prirode govora. Naime, upotreba uvredljivih riječi u razgovoru s poznanicima i prijateljima može dovesti do sasvim suprotnog; do niza poželjnih socijalnih efekata kao što su humor, socijalna kohezija i slično. Lingvisti su jasno pokazali da ne postoji univerzalna izjava o tome koji se govor može smatrati uvredljivim¹⁸.

13 Direktiva Vijeća 2000/43/EC od 29. juna 2000. godine, kojom se implementira načelo jednakog tretmana među osobama nezavisno od rasnog ili etničkog porijekla, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1490190105325&uri=CELEX:32000L0043>.

14 Vidi primjere presuda Evropskog suda za ljudska prava, *Činjenično stanje – Govor mržnje*, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

15 Vesna Alaburić, *Ograničavanje „govora mržnje” u demokratskom društvu – teorijski, zakonodavni i praktični aspekti* – Dio I, Hrvatska pravna revija, 2003.

16 Bhikhu Parekh (2012), *Govor mržnje, Da li postoji osnova za zabranu?*, u: *Sadržaj i kontekst govora mržnje, ponovno promišljanje regulacije i odgovora*, urednici: Michael Herz, Pravni fakultet Kardozo, Peter Molnar, Centar za medije i komunikacije, Centralnoevropski univerzitet, Budimpešta, 2012, <https://www.cambridge.org/core/books/the-content-and-context-of-hate-speech/0ED4A911E2138A440BB379BCCC8E2AAB>.

17 Opća preporuka ECRI-ja o politici br. 15 o borbi protiv govora mržnje, https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-ENG.pdf

18 Jay, T. B., Janschewitz, K. (2008), *Pragmatičnost psovanja*, Revija za istraživanje pristojnosti: jezik, ponašanje, kultura, 4, 267–288.

Govor mržnje je i emocionalan pojam. On degradira, zastrašuje, podstiče mržnju, nasilje i/ili diskriminaciju protiv osobe ili grupe. Nadalje, govor mržnje želi stvoriti osjećaj prezira i stereotipe zasnovane na negativnim konotacijama prema osobama ili grupama i njihovim karakteristikama. Govor mržnje djeluje na primalnim i jakim emocionalnim konceptima, stvara i širi diskriminaciju, prijetnje, strah i mržnju.

Kao dio javnog diskursa, oni koji šire govor mržnje žele ga predstaviti kao „normalan“ govor, ponekad veoma snažno i otvoreno, a ponekad suptilno i u „sofisticiranom“ obliku. Oni koji šire govor mržnje žele da njihovi stavovi postanu paradigma i da takav govor bude potpuno prihvatljiv, čak opravdan u datom historijskom, kulturnom i drugom kontekstu. U tome leži jedna od najvećih opasnosti govora mržnje: ako mu se omogući da napreduje, on zaista može postati dio društveno prihvatljivog diskursa.

Važno je razmotriti ko širi govor mržnje i kako. Mnogi akteri mogu biti generatori govora mržnje – kao što su novinari i urednici, ali i ne-novinari, kao što su političari i izabrani zvaničnici, vjerski predstavnici i lideri itd. U tom smislu, odavno je uspostavljeno da političari i druge osobe redovno izložene javnosti putem različitih medija moraju imati širi prag tolerancije. Oni moraju očekivati mnogo veće granice prihvatljive kritike, jer, za razliku od privatne osobe, političari traže pažnju/izvještavanje medija i široko su i redovno prisutni u njima.

U tom smislu, kada se razmatra uloga medija u širenju govora mržnje, njegovo je porijeklo od vitalnog značaja. Ovo posebno važi za izvještavanje o određenim događajima uživo, uključivanje gledalaca/slušalaca u programe, gdje nema dovoljno vremena za uredničku pripremu emitiranja, uključujući iznenadne promjene u panelu gostiju koji učestvuju u programima itd. Pitanje koje treba razmotriti jeste da li su, u takvim slučajevima, mediji samo osigurali platformu, pridružili se takvim izjavama ili su se ogradili od njih.

Kao što to pokazuju neki od slučajeva koji će biti predstavljeni u daljnjem tekstu, govor mržnje se čak može naći u emitiranim programima u vidu SMS-a, e-maila, poruka gledateljstva putem Facebooka i Twittera. Tada je neophodno vidjeti kako i koje je korake, ako ih je uopće bilo, medij preuzeo u odnosu na takve poruke. Njihovo prikazivanje na ekranu sigurno nije put kojim treba ići i, u takvim slučajevima, emitera takvih programa treba smatrati odgovornim.

Postoji veliki broj tehnika i taktika koje mediji mogu koristiti kada nisu stvarni generator govora mržnje. Ovo uključuje isključivanje gledalaca/slušalaca koji šire govor mržnje, izdavanje ograđivanja bez odlaganja, odbijanje da se osigura termin onima koji ga (uključujući političare i javne funkcionere) šire, objavljivanje izvinjenja u kasnijoj fazi i druge slične metode.

U tom smislu, šire razmatranje govora mržnje mora sadržavati raspravu o njegovim efektima na javnost koja prima ovaj sadržaj. Treba razmotriti pitanja kao što su: „Da li je bilo nemira, nasilja, sukoba i, na kraju, oružanih borbi?“. Suštinski značajnija odgovornost za medije nastaje kada njihovi novinari svjesno, ili čak namjerno, koriste govor mržnje, čime ga podržavaju i uzrokuju njegovo ponavlja-

nje i jačanje u društvu, kao što predstavljeni slučajevi također pokazuju. To stvara atmosferu ugroženosti i opće anksioznosti uz stalno etiketiranje neprijatelja.

Nažalost, balkanska regija je najbolji primjer takve prakse. Etnička netrpeljivost, kao epilog pametno osmišljene propagande u medijima, dovela je praktično do opće javne podrške za svirepe ratove. Državni su mediji podržavali ratne kampanje s čitavim arsenalom nepra-vičnog medijskog izvještavanja na raspolaganju i rječnikom kojim su dominirali uvredljivi izrazi. Senzacionalizam, propaganda, insistiranje na vlastitoj etničkoj čistoti, predrasude i opravdanje pretencioznih političkih ciljeva postali su uvod u ekspanziju teritorijalnih i političkih ambicija vlasti. Pored ovoga, specifično historijsko iskustvo služilo je kao opravdanje za najrazličitije političke kombinacije, obično u pojednostavljenim verzijama novinarskih tumačenja. Historija je postala argument za optuživanje protivnika, opravdanje za vojne i političke aspiracije, kao i izvor stalnih neprijateljstava kroz neprestano podsjećanje na prošlost i na prethodne historijske sukobe. Dakle, cijela je javnost gotovo sistematski pripremana za predstojeće sukobe, kroz stalna zastrašivanja na osnovu naslijeđenih nacionalnih i vjerskih netrpeljivosti. U prilog ovoj tezi, postoje brojne studije i istraživanja o ulozi medija u sukobu na teritoriji bivše Jugoslavije, koji nedvosmisleno ukazuju na to da su mediji, služeći režimu, u velikoj mjeri pomogli u proizvodnji ratova i mržnje. U knjizi „Krivotvorenje rata“, Mark Tompson kaže da je „verbalno nasilje proizvelo fizičko“ i da su ratovi prvo počeli u medijima¹⁹.

Krajem prošlog vijeka, pojam onoga što se kvalificira kao „govor mržnje“ proširen je na ideološke stavove. Ne prihvata svako da postoji razlika između klasičnih oblika „govora mržnje“, kakvi su podsticanje mržnje i čak fizičko nasilje, sa jedne strane, i upotrebe uvredljivog jezika, sa druge strane. Uprkos sve većem broju studija i analiza, govor mržnje je i dalje veoma rasprostranjena pojava, koju je teško jasno definirati, staviti u kontekst i istražiti.

Ovo potvrđuju ispitivanja slučajeva govora mržnje kojima su se bavile regulatorne agencije koje učestvuju u ovom projektu. Govor mržnje prema manjinama, različitom nacionalnom porijeklu, LGBT populaciji itd. je prisutan, a u određenim trenucima, zavisno od date političke klime, je u porastu. Govor mržnje se također koristi da omalovaži političke protivnike i da ih izloži podsmijehu.

Cijeli svijet je svjedok revolucionarne ekspanzije različitih medijskih platformi i porasta raznih sadržaja. Trenutno, mnoge važne globalne teme koje se oblikuju pred našim očima i ušima, dosta često sa emotivnim argumentima, koriste granični govor mržnje ili čak jasan govor mržnje. Proteklih godina smo bili svjedoci brojnih kriza, bilo da su u pitanju ratovi i sukobi, teroristički napadi ili prirodne katastrofe i katastrofe uzrokovane ljudskim faktorom. Tokom krize, sukoba i patnje, istina je, po pravilu, prva žrtva. U vremenima krize, sa brojnim medijima na različitim platformama, često se dešava da se pristrasne, neistinite i nepouzdate informacije, uključujući i „propagandu“ i govor mržnje, rašire u roku od nekoliko minuta. Primjera neprikladnog jezika koji se koristi u medijima ima u izobilju u današnjem svijetu

19 Mark Thompson (1999), *Krivotvorenje rata: mediji u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, Univerzitet Luton, London.

– uključujući i govor mržnje. On se koristi kao katalizator društvenih promjena, on sebe reinventira i, kao što je to vidljivo iz ranijeg dijela publikacije, ozbiljno postaje sastavni dio javnog diskursa.

Era interneta i *on-line* svijeta donijela je mnogo novih igrača u stvaranju i distribuciji komunikacijskih kanala. Internet je doveo do rasprostranjenosti sadržaja koji generiraju korisnici i do onoga što se naziva otvoreno novinarstvo. Javnost sada može komentirati vijest i na drugi način komunicirati sa drugima o različitim medijskim sadržajima. Također, javnost sada može lako kreirati i širiti vi-deosadržaje i vijesti. Internet, novi mediji, društvene mreže itd. omogućili su ljudima da djeluju u javnosti kao nikada do sada. Nedavni slučaj pred Evropskim sudom za ljudska prava – Delfi AS protiv Estonije – odnosio se na odgovornost izdavača i pitanje govora mržnje na internetu i odgovornosti web-portala za anonimne klevetničke komentare korisnika, tj. čitalaca. U ovom slučaju, Sud je zaključio da je zadiranje u pravo izražavanja bilo u skladu sa zakonom i da govor mržnje izražen u komentarima korisnika ne uživa zaštitu člana 10 EKLJP-a. Ono što je važno u vezi sa ovom odlukom je činjenica da je Sud odbio argumente izdavača kompanije Delfi, koja upravlja jednim od najvećih medijskih portala u Estoniji, u kojima se navodilo da je uloga takvog portala, kao pružaoca informacijskih usluga i skladište-nja podataka, bila samo tehničke prirode, odnosno pasivna i neutralna. Sud je zauzeo stav da, iako Delfi nije bio autor takvih komentara, to ne znači da nije imao kontrolu nad prostorom u kome su komentari nastali.

Ovaj značajan korak ka demokratičnijem izražavanju na internetu i mjestu na kome se evropske vrijednosti i zakoni poštuju bio je samo početak obeshrabrivanja rasizma, ksenofobije i drugih pojava na „mreži svih mreža”. Inicijativa Evropske unije iz 2016. godine i mjere vlade država članica, poput Njemačke, Britanije i Francuske, usmjerene su na podsticanje sajtova i društvenih medija da uklone govor mržnje na internetu²⁰. *On-line* „kodeks ponašanja”²¹ ima za cilj borbu protiv govora mržnje na četiri najveće internetske kompanije, a to su: Facebook, Twitter, Youtube i Microsoft. Ovaj kodeks predstavlja prvi veliki pokušaj da se definira kako tehnološke kompanije trebaju reagirati na govor mržnje na internetu. Govor mržnje je u ovom dokumentu definiran kao „svako ponašanje koje javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi osoba ili članu takve grupe definirane pozivanjem na rasu, boju kože, vjeroispovijest, nacionalno, etničko ili drugo porijeklo”²².

Nažalost, provjere činjenica se zapostavljaju, objektivne činjenice skrivaju, a istraživačko novinarstvo se često zaboravlja i etiketira kao dosadno i skupo. Ovakav razvoj događaja je naveo Oxford rječnik da pojam „postistine” proglasi za riječ 2016. godine, definirajući je kao tačku gdje su „objektivne činjenice manje utjecajne u oblikovanju javnog mnijenja od pozivanja na emocije i lična uvjerenja”.²³ Neki po-

20 Zajedno sa „govorom mržnje”, takve su tendencije također usmjerene na uklanjanje takozvanih *lažnih vijesti*.

21 Kodeks ponašanja – nezakoniti *on-line* govor mržnje, pitanja i odgovori, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/code_of_conduct_hate_speech_en.pdf.

22 Evropska komisija i IT-kompanije objavile Kodeks ponašanja – nezakoniti *on-line* govor mržnje, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_en.htm.

23 <https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth>, link posjećen 14. februara 2017.

smatrači su uočili da čuvenih pet pitanja u novinarstvu („ko“, „šta“, „kada“, „gdje“ i „zašto“) više ne predstavljaju zlatno pravilo. Predložena dodatna pitanja, kao što su „Sanjam li?“, „Ozbiljno?“, „Kako se to dogodilo?“, „Zar nemate stida?“²⁴ i druga slična pitanja mogu biti domišljat način izražavanja u današnjoj paradigmati, ali ustvari predstavljaju zabrinjavajući osvrt na mnoge nastale promjene.

Neobičan, ali i prilično alarmantan, zanimljiv je trend izazvan ovakvim pojavama u medijima. Naime, nedavna anketa mladih ljudi iz nekoliko zemalja sa različitim kontinentata, uključujući Argentinu, Australiju, Brazil, Kanadu, Kinu, Francusku, Njemačku, Indiju, Indoneziju, Izrael, Italiju, Japan, Novi Zeland, Nigeriju, Rusiju, Južnu Afriku, Južnu Koreju, Tursku, Ujedinjeno Kraljevstvo i SAD, koju je provela istraživačka firma Populus, u ime Fondacije „Varkley“²⁵, obrazovne nevladine fondacije, pokazuje da mladi ljudi snažno podržavaju poštovanje i širenje raznih prava, poput prava historijski marginaliziranih manjinskih grupa, kao i ravnopravnost žena i prava transrodnih osoba. Ovo je u potpunosti u skladu s činjenicom da su mladi ljudi uvijek u principu liberalnih stavova. Međutim, studija pokazuje da mladi ljudi nemaju tako liberalne stavove u pogledu prava da se kaže ono što se želi. Podaci ankete idu u prilog stanovištu da današnji mladi podržavaju sveobuhvatno pravo da ne budu uvrijeđeni, za koje se može smatrati da guši slobodu govora i slobodnu raspravu²⁶.

Ovakvi razvoji, podstaknuti, između ostalog, tehnološkim revolucijama, ne bi nas trebali navesti na to da izgubimo iz vida zvijezdu vodilju – kvalitetan sadržaj koji se osigurava javnosti. Ako ne postoji kvalitetan sadržaj koji se nudi javnosti, tehnološke platforme i događaji poput naprijed opisanih postaju samo gomila žica i sijalica u kutijama, koji pružaju depresivan i opasan diskurs.

Ako se osvrnemo na historiju, vidimo da je zakonodavstvo evropskih zemalja bilo usmjereno na zaštitu od svih oblika ksenofobije i antisemitske propagande koja je dovela do holokausta. Današnji zakoni o „govoru mržnje“ sve su više usmjereni ka obeshrabrivanju govora koji je uvredljiv prema nečijoj nacionalnoj ili rodnoj pripadnosti, zdravstvenom stanju, starosti i slično. Priliv velikog broja azilanata i migranata u Evropsku uniju od 2015. godine, u kombinaciji sa reakcijama na niz terorističkih napada u državama članicama EU, doprinio je učestalijim pojavama rasizma, ksenofobije i netolerancije u javnom prostoru, posebno u *on-line* prostoru²⁷. Ekstremisti svih vrsta koriste otvorene forume i mjesta na internetu, kao i brojne nove tehnologije, da promoviraju svoje otrovne ideologije. Međutim, ono što je također vrijedno pažnje, kao što je to pokazala studija iz Velike Britanije, jeste da većina govora mržnje ne dolazi od ekstremista i radikala, već od običnih ljudi²⁸.

24 <http://www.newyorker.com/humor/daily-shouts/additions-to-the-five-journalistic-ws>, link posjećen 15. februara 2017. godine.

25 Izjava za medije Fondacije „Varkley“: Anketa Generacije Z, <https://www.varkeyfoundation.org/news/press-release-generation-z-survey>, link posjećen 31. marta 2017. godine.

26 <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/02/daily-chart-10?fsrc=scn%2Ftw%2Fte%2Fbl%2Fed%2F>, link posjećen 17. februara 2017.

27 Izvještaj o osnovnim pravima 2016. – Mišljenje Agencije za osnovna prava, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016-fra-opinions>.

28 IGLYO o *on-line* govoru mržnje, <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2014/01/Online-Hate-Speech-WEB.pdf>.

(Sličan zaključak također izvodi i Hana Arent u svojoj studiji „Ajhman u Jerusalemu – izvještaj o banalnosti zla”²⁹, utvrđujući da su uglavnom obični ljudi, a ne kriminalci i čudovišta, počinili najstrašnije zločine nakon što su na odgovarajući način bili podstaknuti da to učine.)

Prilikom određivanja prioriteta u ovoj oblasti, važno je ponoviti vitalnu ulogu koju mediji imaju u stvaranju demokratske kulture, koja je daleko šira od bilo kog političkog sistema. Mediji su od ključne važnosti za sposobnost javnosti da generira svoja iskustva i uči od drugih. Na taj se način formira konstruktivna politička debata. Dijalog je od vitalnog značaja, a mediji su od ključnog značaja za uključivanje svih aktera u dijalog. Međutim, uprkos mnogim praksama, naročito u eri *on-line* svijeta, novinarstvo treba počivati na premisi etičkog okvira. Uprkos svim mogućim spravama koje nam nude širok spektar usluga i sadržaja, kao i velikom broju različitih aktera u ovoj areni, ispod svega toga je ili bi trebalo biti osnovno načelo etičkog novinarstva. Ovo ne treba posmatrati kao neku mantru stare škole koja je izlišna u savremenom svijetu. S obzirom na pitanja koja proističu iz široko rasprostranjene prakse otvorenog novinarstva, moramo se zapitati da li treba očekivati da se ovih načela pridržavaju oni akteri koji nisu novinari, a koji su sastavni dio pružanja usluga. Svaka osoba *on-line* može potencijalno postati novinar jer se svaki post, svaki sadržaj koji generiraju korisnici potencijalno nudi velikom broju korisnika itd. Nisu sve „novinarske” pojave koje omogućavaju savremena tehnološka rješenja obuhvaćene nacionalnom/međunarodnom/nadnacionalnom regulativom. Ovo je posebno važno sa aspekta ponude lokalnih i nacionalnih vijesti, kod kojih ova pitanja izlaze na vidjelo. Razvoj novih medija, pojava otvorenog novinarstva, kao i obilje medijskih usluga koje se nude širom Evrope kontekstualni su faktori koji nude svježeg uglove za raspravu o govoru mržnje.

Prilikom rasprave o ovim pitanjima, ključno pitanje koje treba naglasiti jeste da osiguranje punog uživanja prava na slobodu izražavanja treba biti paradigma koja je od vitalnog značaja u svakom demokratskom društvu ili u onima koja žele postati demokratska. Stoga je imperativ da se osigura čvrst pravni osnov prava na slobodu izražavanja, sa jedne strane, ali i da se osigura da govor mržnje i uvredljiv jezik ne postanu prihvatljivi oblici izražavanja. Ovo zahtijeva interdisciplinarni pristup i učešće širokog spektra aktera. Iskrena i održiva posvećenost osiguranju nezavisnosti medija i nezavisnosti regulatornih agencija, kao vitalnih preduslova za demokratsko funkcioniranje svakog društva, predstavljaju konkretan i mjerljiv doprinos ovom poduhvatu.

„Ako ne vjerujemo u slobodu izražavanja ljudi koje preziremo, ne vjerujemo u nju uopće.”

Noam Čomski

Sa druge strane, ogroman broj ljudi teži pronaći govor mržnje ondje gdje on ne postoji. Zbog toga je veoma važno da se odluke o svrstavanju nekog govora u kategoriju govora mržnje zasnivaju na pretpostavkama koje se odnose na pravo na

29 Hana Arent, Ajhman u Jerusalemu – izvještaj o banalnosti zla, Politička kultura, Zagreb, 2002.

slobodu izražavanja i da se govorom mržnje smatra samo onaj govor koji je apsolutno protivan *svim* etičkim i profesionalnim normama.

U tom smislu, regulatorne agencije koje su zadužene za reguliranje audiovizuelnih medijskih usluga i medijskih usluga radija, u većoj ili manjoj mjeri, suočavaju se sa ovim važnim pitanjem. Izvještaji pripremljeni pod pokroviteljstvom Evropske platforme regulatornih tijela (EPRA) ukazuju na to da većina evropskih zemalja uključuje elemente koji se odnose na govor mržnje u svoje medijsko, odnosno krivično zakonodavstvo. Iako je predstavljeno da se sastavni elementi govora mržnje nalaze u različitim nacionalnim definicijama, pravni osnov ukazuje na opseg zabrane. Dakle, zakonski i podzakonski okvir odnosi se na mržnju/diskriminaciju po osnovu rase, spola, vjere i nacionalnosti, ali i etničke grupe, boje kože, jezika, morala, seksualne orijentacije itd.

Značajan broj regulatornih agencija nema ovlast izricati sankcije za kršenje ovih pravila, dok ostali na raspolaganju imaju čitav niz sankcija, kao što će o tome biti riječi u daljnjem tekstu ove publikacije, koji se bavi pregledom nacionalnih zakonodavstava i ovlasti regulatornih agencija. U nekim slučajevima, postoje tendencije ili su čak preduzete neposredne mjere da se smanje ovlasti nezavisnih regulatornih agencija. Ovo se obično javlja u obliku povlačenja sankcija koje su ranije bile na raspolaganju regulatornim agencijama, a ono, što je najvažnije, uključuje povlačenje izricanja finansijskih sankcija i uvođenje mehanizama za upućivanje predmeta na obradu drugim organima, uključujući i predmete za slučajeve govora mržnje.

Važno je da regulatori imaju otvoren um u svom radu ukoliko žele igrati ulogu u pronalaženju rješenja. Izuzetno je važno da ključni akteri prepoznaju potrebu postojanja zakonodavstva kojim se predviđa snažna i aktivna nezavisna regulatorna agencija. Nezavisna regulatorna agencija koja je pod političkim utjecajem i kontrolom i bez izvršnih ovlasti (ili sa ograničenim ovlastima) služi samo u korist političkih elita. Glavne karakteristike snažne i aktivne nezavisne regulatorne agencije jesu različiti aspekti njene pune nezavisnosti, koji osiguravaju da bude zakonski samostalna i funkcionalno nezavisna od medija i vlade (npr., ona ne traži niti prima instrukcije)³⁰. Dalje, nezavisna regulatorna agencija treba imati dovoljno ovlasti i resursa i mora raditi na transparentan i odgovoran način, u skladu sa zakonom. Mnoga vodeća načela detaljno razrađuju neophodne preduslove za funkcioniranje nezavisne regulatorne agencije³¹, ali postoje i neka, ne toliko opipljiva, koja ova publikacija želi naglasiti. Ona se odnose na opću klimu (i društvenu i političku) društva u kojem nezavisna regulatorna agencija vrši svoje dužnosti, a koja bi trebala imati uspostavljeno razumijevanje i poštovanje nezavisnosti određenog državnog organa i smatrati ga neophodnim i opravdanim dijelom institucionalnog okvira. Lična

30 Ova su načela prepoznata u novom nacrtu Direktive 2010/13/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 10. marta 2010. godine o koordinaciji određenih odredaba propisanih zakonom, propisima ili administrativnim aktima država članica u vezi s pružanjem audiovizuelnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama, prečišćena verzija).

31 Naprimjer, INDIREG FINALNI IZVJEŠTAJ: Indikatori nezavisnosti i efikasnog funkcioniranja regulatornih tijela za audiovizuelne medijske usluge u svrhu provođenja pravila Direktive o audiovizuelnim medijskim uslugama, http://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/library/studies/regulators/final_report.pdf, link posjećen 24. februara 2017. godine.

stamenost ljudi postavljenih i zaposlenih u nezavisnom regulatornom tijelu također igra bitnu ulogu, naročito u slučajevima govora mržnje. Brojni elementi mogu pokušati oblikovati krajnji proces donošenja odluke u nezavisnom regulatornom tijelu u vezi s takvim slučajevima, ali puna lična i profesionalna posvećenost i odlučnost da se poštuju pravila mora uvijek biti prvi i jedini put.

Kao što se to vidi iz ove publikacije, govor mržnje, i *on-line* i *off-line*, postaje sve češći u našim društvima. Daljnja poglavlja nude potpuni uvid u ove slučajeve i nude put za moguća rješenja ove situacije.

3. Slučajevi govora mržnje i uvredljivog jezika u regiji

Slijedi spisak i kratak opis predmeta koji se odnose na govor mržnje i uvredljivi jezik prema kojima su postupala regulatorna tijela iz regije u okviru svog rada i mandata.

ALBANIJA

TV Klan, 2015. godina, govor mržnje

AMA prati ovu stanicu, a posebno program „Slobodna zona“. U posljednjem dijelu emisije, tokom razgovora sa gostom pjevačem, voditelj emisije direktno je koristio fraze i izraze, kao što su: „Zašto, ne kaže se bez razloga da se Čamima³² ne može vjerovati“, a onda dodaje: „(Čami) ... su dobri ljudi, toliko dobri da ih nije dovoljno samo ubiti! Šalim se, naravno, to je bila šala, ja sam sâm Čam!“.

Tokom razgovora, voditelj emisije raspravlja sa gostom pjevačem i kaže: „Nisi u pravu, ljudi iz Sarande³³ nisu takvi, oni su ...u redu, oni su veoma zli, ni njih nije dovoljno samo ubiti, ali oni ne govore ništa o Čamima.“

Monitoring je pokazao da je emisija prekršila zakonska načela koja propisuju da operatori audiovizuelnog servisa, tokom svoje djelatnosti, ne smiju dozvoliti emisije koje promoviraju netoleranciju među građanima, koje promoviraju ili opravdavaju nasilje. Na osnovu gore navedenih izjava domaćina ovog programa, zaključeno je da je postojalo kršenje zahtjeva, prema kojima stanice ne smiju emitirati emisije sa sadržajem koji promovira mržnju po osnovu rase, spola, vjere, nacionalnosti, državljanstva, i bilo koji drugi oblik diskriminacije, ne smiju narušavati dostojanstvo i osnovna ljudska prava i emitirati emisije koje bi mogle podstaći krivična djela.

Radnje koje je preduzela AMA

AMA je odlučio ovaj slučaj tretirati kao govor mržnje zato što je za javnost bilo štetno da čuje ovu vrstu diskriminacije. Stoga je odlučio da izrekne novčanu kaznu u iznosu od oko 3.000 eura.

32 Čami su podgrupa Albanaca koji su izvorno nastanjivali zapadni dio regije u sjeveroistočnoj Grčkoj.

33 Mjesto u Albaniji blizu granice sa Grčkom

BOSNA I HERCEGOVINA

Slijede izvodi govora mržnje u Bosni i Hercegovini koje je procesuirala Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) u periodu 1998–2016.

TV EROTEL, 1999. godina, govor mržnje

RAK je dobio informaciju od OSCE-a u Hrvatskoj da je u programu TV EROTEL-a 16. decembra 1998. godine u 20:50 sati emitirana emisija HRT-a³⁴ „Ekologija i etika – Sipa“. TV Erotel, kao bosanskohercegovačka stanica koja je reemitirala program HRT-a, odgovorna je za sadržaj ove emisije.

Primjeri komentara datih u programu uključuju:

- „...glavni pojedinac je sigurno George Soros, ludi mešetar i maliciozni špekulant. Ukrao je bilione, daje milione i obavezno pokupi kamatu u obliku crne tinte“;
- „... odvrtni srpsko-jevrejski lobi koji se uvijek ponovo javlja kako bi Hrvatska mogla da bude srušena. Ovo su oprezni masoni. Mnogi od njih su seksualno nastrani.“
- „Ovo je razlog zašto Sipa traži i besprijekorno nađe svoje saradnike među urednicima. Oni su fizički ružni, neki izobličeni, psihološki slabi, samoljupci, glupi. Privatno, oni su generalno homoseksualni. Momci vole momke, žene žele da budu sa ženama“.

Radnje koje je preduzeo RAK

U predmetnoj emisiji su sadržani antisemitski, antisrpski i homofobični komentari, uokvireni u jednu ekološku metaforu baziranu na sipi, da bi se ilustriralo kako Srbi, Jevreji i homoseksualci imaju štetan utjecaj na hrvatsku privredu i društvo. Smatra se da se radi o jeziku koji može izazvati uvredu i predstavlja kršenje odredbe koja se tiče govora mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 1.000 eura.

RTV SREBRENICA, 1999. godina, govor mržnje

RAK je primio izvještaj UNMBiH³⁵ u kojem je navedeno da je RTV Srebrenica 8. 2. 1999. godine u 19:45 sati emitirala sljedeću izjavu lokalnog općinskog odbora Srpske radikalne stranke:

„Ovim se obavještavaju građani Srebrenice da je u subotu, 6. februara 1999. godine, grupa Srba, tzv. „poturica“³⁶ organizovala posjetu Tuzli i pružila ruku

34 Hrvatska radio televizija – javni RTV-servis u Hrvatskoj

35 Misija UN-a u Bosni i Hercegovini

36 Pogrdni naziv za Srbe koji su prihvatili islam u Osmanskom carstvu.

pomirenja našim neprijateljima. Ovu grupu je pozvao Hakija Meholjić, najveći koljač srpskog naroda. U ime srpskog naroda u Srebrenici, mi kažemo da ova vrsta posjete nije dozvoljena, da je zabranjena.”

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju utvrdio kršenje člana kojim se zabranjuje upotreba jezika kojim se podstiče na izazivanje nasilja, nereda i mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena novčana kazna u iznosu od 450 eura.

Radiostanica „Drvar”, 1999. godina, govor mržnje

21. juna 1999. Godine, RAK je primio informaciju o mogućim huškačkim komentarima emitiranim u okviru emisije Radiostanice „Drvar” 16. juna 1999. godine. Slušaoci su navodno prijetili da će „završiti ono što su započeli 24. aprila 1998. godine”. To se odnosilo na nasilni incident u Drvaru u aprilu 1998. godine kada je izvjesna grupa napala srpska imanja i uredne međunarodne zajednice. Gradonačelnik Drvara (srpske nacionalnosti) ozbiljno je povrijeđen, a veliki broj srpskih imanja je oštećen.

U program je emitiran sljedeći sadržaj:

Slušalac: „Ja bih želio da pošaljem poruku Srbima ukoliko ovo slušaju. Prošle godine u aprilu su oni imali prvi dio igre i oni će imati i drugi dio, a drugi uvijek vodi ka pobjedi. Želio bih da kažem da su Srbi htjeli da vide našu reakciju na ovo. Ali oni znaju da mi možemo da osvetimo naše policajce na više načina...”

Slušalac: „Podržavam čovjeka koji je rekao prethodnu stvar. Oni su imali prvi dio prošle godine, a drugi dio će imati uskoro.”

Voditelj nije reagirao na ove izjave.

Radnje koje je preduzeo RAK

Analizom je utvrđeno da su komentarima slušalaca upućene prijetnje slušaocima srpske nacionalnosti. Voditelj programa nije pokušao ni ublažiti te stavove slušalaca, a ni prigovoriti im. Zbog ovog sadržaja, kao i zbog propusta stanice da preuzme uredničku odgovornost za emitiranje komentara, utvrđeno je da je stanica prekršila odredbe vezane za govor mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 450 eura.

RTV „Sv. Georgije”, 2001. godina, govor mržnje

RTV „Sv. Georgije” je 8. maja 2001. godine emitirala program između 20:45 i 22:02 sati, urađen u formi intervjua koji se odnosio na pokušaj postavljanja kamena temeljca za džamiju Ferhadija, kada su izazvani ozbiljni neredi, te je došlo do povrede ljudi i stvaranja velike materijalne štete. Program je reemitiran narednog dana. Urađen je intervju sa Aleksandrom Sopotom, slikarom, koji je komentirao

dogadaje koji su se desili povodom ceremonije postavljanja kamena temeljca za džamiju Ferhadija u Banjoj Luci.

Dijelovi uključuju:

Gost: „I to ide na prošlost koja nam je bila inače krvava i zna se šta su oni uradili i što su bilioni srpskom narodu non-stop prave neke smicalice, jednostavno oni tu ne bi bili da nema problema, da tu nema problema, oni bi otišli. Međutim, njima je interes da budu ovdje da provociraju, da srpski narod obezglave i da izazivaju. Jednostavno oni nisu miroljubiv i tolerantan narod s kojim može da se živi, nego da se ratuje, međutim, ja mislim da se sve ovdje radi silom. Ja znam dva brata koja ne mogu da žive zajedno, kamoli tri naroda koja su ratovala i u prošlom vijeku tri puta krvavo do guše.”

Gledalac: „Zbog čega Bošnjaci, kad smatraju nas vandalima i rušiteljima, zbog čega oni navaljuju toliko da sagrađe tu džamiju u centru Banja Luke, zar im nije dosta Kozarac, Kotor-Varoš, pa čak možda i Čelinac uskoro. Šta žele da pokažu sa tim? Da li na taj veliki srpski svetac baš nisu zapamtili 1992. godinu kad je srušena, kad će se naučiti pameti. Ja smatram da naša omladina, koja je to uradila, to im je podrška za njihovu budućnost i bolje. Smatram da ih ne treba pustiti ni blizu. Toliko, hvala vam.”

Voditelj: „Ali ovdje je prisutno uzvikivanje balija i Turčine. Šta to znači? Kako bi to ovako u ovoj sredini...”

Gost: „Jednostavno kod srpskog naroda ta riječ Turčin predstavlja nekoga ko je, ko čini zlodjela, ko...”

Voditelj: „Ko se ne voli.”

Gost: „Gospodine, sad ću vam ja reći, taj gospodin Klein i ovi koji su bili juče, ovaj, eto, na moju radost, bili su od samih tih ljudi koje su doveli. Vi znate da se Muslimani izuvaju kad ulaze u kuću. Sad možete da zamislite poslije 5 sati vožnje kad je njih 1.000 ušlo u onu kućicu i izulo se. Možete da zamislite kako je 5 sati bilo gospodinu Kleinu i ovima. Hvala tim Muslimanima što su došli, pa su se izuli”.

Radnje koje je preduzeo RAK

Agencija je zaključila da u slučaju emitiranja ovog programskog sadržaja nije uopće postojala kontrola urednika nad njim. Program ne samo da je obezvrijedio vjerska uvjerenja drugih, nego je i izazvao značajan rizik javnih nereda. Zbog utvrđenog kršenja kodeksa, RTV-stanici „Sveti Georgije” suspendirana je radna dozvola na period od 90 dana. Suspendirana dozvola RTV-stanici „Sveti Georgije” prethodila su ranije utvrđena slična kršenja. S obzirom na to da je stanica u kontinuitetu emitirala programe koji su predstavljali primjere ozbiljnog govora mržnje, te imajući u vidu činjenicu da stanica nije poštovala odluke

i sankcije RAK-a, RTV-stanici „Sveti Georgije“ je oduzeta dozvola za emitiranje, nakon čega je ona pokrenula postupak pred Domom za ljudska prava³⁷ protiv BiH zbog kršenja člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. U postupku je utvrđeno da BiH, kroz odluke RAK-a, nije prekršila član 10 Konvencije.

Radio Naba, 2002. godina, govor mržnje

Dana 18. januara 2002. godine, RAK je primi prigovore u vezi sa programom koji je emitirao Radio Naba u večernjim satima 17. januara 2002. godine i reemitirala 18. januara 2002. godine. Ovaj je program emitiran uživo, u noći 17. 1. 2002. godine, u vrijeme odvijanja događaja u Sarajevu, koji su u vezi sa „Alžirskom grupom“³⁸.

Analizom je uvrđeno da je ovaj program sadržavao pozive uživo na okupljanje ispred zgrade Centralnog zatvora u Sarajevu, uključujući:

Voditelj: „Evo, znači, vi uputite poziv putem etera još jednom braći i sestrama, ko god može, je li?“

Supruga jednog od zatvorenika: „Eto, draga braćo i sestre, ko god može, bar ovi iz Sarajeva, koji su bliže. Ne garantujem da nećete doći džaba, ali ako možete, imate nagradu za to, dođite ovdje, budite ovdje sa nama.“

Voditelj: „Dobro, još jedna informacija, o kojem je zatvoru riječ?“

Supruga jednog od zatvorenika: „Centralni zatvor, sa druge strane Suda.“

Voditelj: „Centralni zatvor, sa druge strane Suda...“

Pozivi na okupljanje su uključivali i sljedeće:

Slušalac: „Pošto smo mi dole u području Nedžarića³⁹, ako uspiju da probiju te tampone, da se mi ovdje organizujemo i da se skupimo ovdje kod UN-a, pošto prolaze ovdje ka aerodromu, da probamo da napravimo barikadu, da ne mogu da se probiju.“

Voditelj: „Šta vi predlažete onda?“

Slušalac: „Ja predlažem, znači, mi ćemo ostati u kontaktu sa nekom braćom koja se nalaze gore ispred zatvora.“

Voditelj: „Dobro.“

37 Sud osnovan na načelima Evropskog suda za ljudska prava samo za BiH

38 Događaji u vezi sa ekstradicijom šest osoba iz Alžira u Gvantanamo. Tokom izručenja, grupa građana okupila se i demonstrirala ispred zgrade Centralnog zatvora u Sarajevu, 17. januara 2002. godine u večernjim satima, kada je nadležni sud donio odluku o zabrani izručenja do konačne sudske odluke.

39 Naselje na putu prema sarajevskom aerodromu

Slušalac: „Predlažem da svi oni koji slušaju Nabu, a ovdje su u području Nedžarića, ja ću opet da nazovem kad nas kontaktiraju odozgo, ako probiju taj gore kordon i tampon, da izađu ovdje kad ih ja pozovem preko ovog istog radija. Može li tako?“

Voditelj: „Dobro, neće biti problema. U principu, bitno je da zadovoljimo pravdu i suštinu naše države, a to je ako su nevini i slobodni, da budu nevini i slobodni.“

Slušalac: „Želim sve da vas poselamim i ove u Sarajevu, braću ovu, da ih poselamim i dajem im podršku. Eto, inšallah, i mi smo naumili da poslije sabah-namaza⁴⁰ krenemo gore.“

Voditelj: „Odakle zovete?“

Slušalac: „Iz Visokog.“

Voditelj: „Znači, poslije sabaha pokret za Sarajevo, je li?“

Slušalac: „I selam Osami bin Ladenu.“

Voditelj: „Ne čuje on ovaj selam vjerovatno. Eto, bio je ovo još jedan selam Osami bin Ladenu. On taj selam ne čuje, to je si-gurno.“

Reporter s terena (nepoznato da li je u pitanju zaposleni Radija Naba): „Pozivam od Sarajeva, Visokog, cijele Bosne, dolazite što prije ovdje. Što nas je više, bolje ćemo se braniti.“

Program je također uključivao i sljedeći džingl: „Korak po korak, polako ali sigurno, mi idemo naprijed. Bitku po bitku, mi se polako ali sigurno borimo za našu vjeru, naš islam. Naš ustav je Kur'an, naša himna je ezan⁴¹, a naša srca su islamske države. Korak po korak, nastavljamo dalje. Hoćete li sa nama, smijete li sa nama, želite li sa nama? Radio Naba.“

Komentari voditelja, slušalaca i reportera s terena uključivali su i sljedeće izjave:

Reporteri sa terena: „Bolje ovdje fasovati nego u krevetu ležati dok brat ide u smrt... Zato su oni nas ovdje okružili, da ne možemo doći gore na ispomoć. Neka vas Allah dž. š. nagradi, jer ipak je ovo jedna stvar zbog koje muslimanima trebaju mediji, da ne bi bili ubijani u tišini kao što su bili ubijani u ratu i prije rata dok su bili mladi muslimani. Znači, muslimani ne smiju više nikada sebi dozvoliti da budu ubijani u tišini... Ovdje je situacija van kontrole, dok naši ministri koji primaju po deset hiljada, primaju redovne plate, tuku nas, braću na snijegu, pa to je stvarno...“

40 Rana jutarnja molitva

41 Poziv na molitvu sa minareta

Voditelj: „E, pa to je, da vi ne možete ništa reagovati. Ako budete čuli tekbi-re⁴² gore, znajte da je krenulo, za pet minuta oni će krenuti u napad... Evo, pita se ova sestra je li istina. Osvanut će, ako Bog da, evo brzo će sabah, osvanut će mu-slimanska krv po Sarajevu. Ujutro ko izađe na cestu osvanut će muslimanska krv... Nažalost, pa se to dogodilo nama, nažalost, mi nismo ovo prenosili iz neke druge zemlje, nedođije, nego iz našeg Sarajeva, koje je bilo okruženo. One Markale⁴³, ako se sjećate onih slika i onih ulica i Vase Miskina⁴⁴ i ko zna čega još, e to je naše Sarajevo večeras. Idemo dalje.”

Slušalac I: „Ovo je stvarno jedan događaj, mislim da ne bi smjelo da ostane na ovome, nego bi trebalo masovno jutros da se okupimo tamo i tražimo ostavke i Lagumdžije i ministra unutrašnjih poslova i da se ne razilazimo dok ne podnesu ostavke.”

Slušalac II: „Ja mislim da su sa Pala dovukli četnike, dabogda se okamenili. Da sam bogdo imala jednu zolju⁴⁵ da je bacim među njih, pa neka i ona braća odu sa njima, bili bi bar šehidi⁴⁶... Ovo je stvarno sramota...Ovo je veliki, ne znam, nemam riječi, ovo sve treba skinuti redom, objesiti ih. Pola Sarajeva treba da visi, ovo je bruka. Ovo ko sluša, ne slušaju one prdonje, oni spavaju, imaju kuće pune koverti, boli njih briga što bijeda fasuje i što razbijaju i na staru sirotinju. Nije njih briga, pola Sarajeva treba objesiti. Niko nije pokušao da izađe, đubrad jedna bezobrazna, dabogda se okamenili svi.”

Radnje koje je preduzeo RAK

Emitiranje poziva na okupljanje moglo je ozbiljno ugroziti državnu sigurnost i sigurnost građana, pripadnika policije, kao i pripadnika međunarodne zajednice. Kontinuirana podrška Radio Nabe u smislu pozivanja i korištenja stanice kao logističkog centra za okupljanja predstavljalo je prijetnju državnoj sigurnosti i mogućnost nasilja, pošto nije bilo nikakve garancije da će protesti biti mirni. Također, repriziranje ovog programa narednog jutra predstavljalo je rizik narušavanja javnog reda i mira. Radio Naba je kontinuirano emitirao senzacionalističke izjave i komentare koji su nosili jasan rizik izbijanja nemira. Odgovorne osobe Radio Nabe nisu učinile nikakve napore u cilju smirivanja i balansiranja izvještavanja u prezentiranju mišljenja i emocionalnih izjava, što je moglo dovesti do pozivanja na nasilje, ohrabriranje netolerancije i mržnje, kao i do gubitka života. Zapravo, voditelji i reporteri stanice aktivno su učestvovali u podstrekivanju ovakvog govora u programu. Radio Naba je u ovom slučaju sistematično promovirao jednostrana mišljenja, podržavajući samo jedno izričito mišljenje, te je posvetio ekstremno

42 Allahu ekber (Allah je najveći), čime počinju sve molitve.

43 Sarajevska pijaca, gdje su se desila dva velika masakra civila tokom rata (prvi u februaru 1994. i drugi u augustu 1995. godine).

44 Jedna sarajevska ulica, gdje se, u redu za hljeb, desio prvi veliki masakr u Sarajevu tokom rata, 1992. godine.

45 Protivtenkovsko oružje

46 Muslimanski borac koji je žrtvovao svoj život u ime Boga

disproporcionalan dio vremena u emitiranju navedenog programa. U vezi s tim, odgovorne osobe stanice ne samo da su podržavale jedno mišljenje o ovom pitanju, nego su uporno pokazivale blag pristup u postavljanju pitanja i prezentiranju činjenica, kao i emitiranju izjava koje se u potpunosti slažu sa mišljenjima demonstranata i slušalaca. Regulatorna agencija za komunikacije je prethodno kontaktirala nadležne organe radi provjere eventualne mogućnosti da su emitiranjem ovog programom prekršeni zakoni vezani za izazivanje prijetnji po nacionalnu sigurnost zemlje, te dobila negativan odgovor. Nakon toga je uslijedilo razmatranje kršenja relevantnih odredaba pravila RAK-a, te je ustanovljeno da je Radio Naba ovim programom prekršio odredbe koje se odnose na govor mržnje, pristojnost i uljudnost i one koje su vezane za pravično i nepristrasno izvještavanje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

RTV Alfa, 2004. godina, govor mržnje

RTV Alfa je emitirala program pod nazivom „Žrtvovanje“ u produkciji iranske TV Sahar, a tema emisije bila je posvećena sukobu Palestine i Izraela. U okviru nje je emitiran spot u trajanju od 5 minuta i 20 sekundi (kratak opis spota):

Mladić ukrašava auto za vjenčanje i priprema se da ode. U isto vrijeme, prikazuju se scene sukoba između Palestinaca i Izraelaca. Mladića ispraćaju majka i djevojka. Upalio je auto i, nakon kratke vožnje, zaustavlja se i otvara gepek u kojem se nalazi eksplozivna naprava. Aktivira napravu i oko svoje glave stavlja komad platna sa natpisom „Kuds⁴⁷ je naš“, nakon čega nastavlja vožnju prema izraelskom vojnom punktu. Oni otvaraju vatru, ali on nastavlja voziti prema njima i izraelskoj zastavi sa jasnom namjerom da se ubije i žrtvuje. Sljedeća scena prikazuje uplakanu majku, nakon toga veliku eksploziju i izraelsku zastavu u plamenu. U pozadini spota se čuje arapska pjesma, a prijevod pjesme se nalazi u dnu ekrana u obliku titla.

Svaka scena iz prethodno opisanog spota je propraćena titlom, gdje se u jednom dijelu navodi:

„Požuri, brate, vrijeme je za šehadet⁴⁸, vrijeme je za moje žrtvovanje, vrijeme je za spašavanje domovine. Oružje je moje, moj kamen razbija staklo tame. Moj vrisak kao sjekira siječe korijene noći, tekbir, o muslimani. Moramo da potopimo brod tame kao oluju. Hajde da razbijemo noć. Požuri, brate.“

Nakon ovog spota, voditelj se obraća gledaocima sljedećim riječima:

„Dragi gledaoci, gledali smo četvrto i zadnje izdanje programa ‘Žrtvovanje’. Uz poštovanje i zahvalnost svim borcima za pravdu širom svijeta, koji se bore da osiguraju reforme u svojim društvima i promijene svjet-sku scenu, zahvaljujemo se što ste bili sa nama tokom trajanja ove četiri emisije programa ‘Žrtvovanje’“.

47 Jerusalem

48 Lično svjedočenje vjerovanja u Boga

Radnje koje je preduzeo RAK

U razmatranju ovog slučaja, stanica je navela da je emitirala vijesti i da je htjela osigurati i drugi izvor informacija za svoje gledaoce. Prezentiranje vijesti sa domaće ili međunarodne političke scene na pravičan i fer način zadatak je urednika. Međutim, spot nije vijest, niti predstavlja drugi izvor informacija, već je to simbolični opis nesrećnih događanja u Palestini i Izraelu, što na posredan način, ali jasno, ima karakter huškanja. Ovaj program može istovremeno uzbuditi emocije kod mnogih ljudi i odgovornost stanice je stvarno predstavljanje programa na način koji smanjuje mogućnost podsticanja na nasilje ili širenje nacionalne mržnje. Također, stanica je propustila pokazati odgovornost za sadržaj koji je emitiran, te je time dodatno učestvovala u kršenju relevantnih odredaba govora mržnje komentari-ma voditelja, pa je RAK u ovom slučaju izrekao kaznu u iznosu od 3.000 eura.

Radio Naba, 2005. godina, govor mržnje

Agencija je došla do informacije da je dana 30. januara 2005. godine Radio Naba emitirao program pod nazivom „Innehul Hak” u terminu od 20.30 do 23.30 sati. Detaljnom analizom programa utvrđeno je da je gost sporne emisije bio predavač profesor Samir Avdić, čija je tema bila „Ponašanje nevjernika”.

Prvi dio emisije se sastojao od predavanja gosp. Avdića, koje se uglavnom odnosilo na pitanje ponašanja muslimana prema praznicima drugih vjeroispovijesti i sl. Drugi je dio uključivao odgovaranje na pitanja slušalaca. U pojedinim segmentima izlaganja spominjani su pripadnici drugih vjerskih zajednica u sljedećem kontekstu:

„...Uzmite jedno pravilo, draga moja braćo i sestre, nema nijednog zla u svijetu a da iza njega ne stoje ruke Jevreja. Nema nijednog belaja, pogotovo kada je u pitanju moral, a da iza njega ne stoje čifutske ruke. Čak ni hrišćani nisu bili tako nemoralni i to možete jasno da vidite. Nisu bili toliko nemoralni i nisu toliko otišli u razvrat, u pokvarenjaštvo, nisu toliko otišli u blud, prostituciju, homoseksualizam, drogu itd., dok Jevreji nisu počeli da im kroje politiku, dok im Jevreji nisu došli i dok ih oni nisu naučili kako se to radi. Zato što su se Jevreji izokrenuli na osnovu znanja. Oni znaju istinu, znali su istinu, znali su da je Muhammed a. s. Poslanik, ali nisu na osnovu znanja htjeli da prihvate i udaljili su se na osnovu jasnog uputstva. Za razliku od hrišćana, koji su također otišli u zabludu, ali su otišli iz neznanja. Zato će daleko lakše hrišćanin da prihvati istinu, nego što će je prihvatiti Jevrej. Mada nema razlike dok je čovjek u nevjerici... Zato je za nas muslimane, pogotovo ovdje, na ovim prostorima, veoma bitno da razumijemo Allahove propise, pogotovo propise oko ovih stvari, da nam se ne bi opet desilo da sjedimo sa nekim, da jedemo i da pijemo, da mezimo i da okrećemo na ražnju ovu ili onu životinju, pa da dođe opet kao što je došla ona godina prije dvanaest godina, kada je bilo muslimana koji su isto tako bili okrenuti na ražnju...”

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju ocijenio da jezik tumačenja vjerskih knjiga korišten u programu ukazuje na inherentno negiranje duhovne važnosti drugog naroda, u ovom slučaju dominantno pripadnika jevrejskog naroda. Otvoreno i javno diskreditiranje nacionalne vrijednosti pripadnika pojedinih naroda na ovakav način utječe na prisustvo vjerskog antagonizma na ovim prostorima. RAK je također konstatirao da je stanica, pogotovo uzimajući u obzir specifičnost njene programske sheme, gdje se uglavnom emitiraju programi vjerskog sadržaja, pa je njenu svrsishodnost potrebno posmatrati sa aspekta etničke i nacionalne tolerancije na ovim prostorima, napravila težak propust u procjeni sadržaja emisije, odnosno korištenog jezika, kojim se podstiče širenje nacionalne i vjerske mržnje. Stanici je zbog kršenja odredbe koja se tiče govora mržnje izrečena novčana kazna u iznosu od 10.000 eura.

TV OBN, 2008. godina, govor mržnje

Dana 30. augusta 2008. godine, TV OBN je emitirala *talk show* „Mimohod“, čija je tema bila održavanje Queer festivala u Sarajevu i reakcije koje prate organizaciju ovog događaja, što je dovelo do nereda i napada na učesnike ovog festivala veoma brzo nakon emitiranja ove emisije, a 18. 9. 2008. godine emitirala je *talk show* „Teling“, čiji je gost bio Dragan Čović, predsjednik HDZBiH, na temu „Trebali li Hrvati da budu nacionalna manjina“. Realiziranje obje emisije, što se tiče koncepcije programa, formiranja tematike i načina vođenja emisije i razgovora sa gostima u studiju, bilo je u skladu sa odredbama relevantnih pravila, pa nije bilo predmet razmatranja RAK-a. Predmet ispitivanja mogućeg kršenja bio je sadržaj emitiranih SMS-poruka. Neke od SMS-poruka emitiranih u emisiji „Mimohod“:

Čuvajte se, prokleti ste u svim vjerskim knjigama, to je bolest, a posebno što to radite u Ramazanu časnom, to je razvrat. Plašite se...

Biće im gore nego u Beogradu. Manijaci⁴⁹ su već spremni!

Pederi, ako dođete na tu paradu (ako je uopšte bude), samo rizikujete da budete prebijeni ko krave. A tako i lezbejke.

To je bolest, potrebno je liječenje takvim osobama. Ovo je vjerska država, to vam neće nikada proći. Biće problema, Beograd vam je opomena.

E vala se nisam odavno pobio, radujem se vašoj paradi.

Manijaci jedva čekaju da napravite paradu! Čekamo vas jedva! Samo nam vi trebate!

Pošaljite poruku gdje ćemo se udružiti protiv zla, na kojem mjestu da budemo spremni.

49 Naziv za navijače jednog od sarajevskih fudbalskih klubova

Fukare će doći da pomognu Manijacima, Hordama i Pitarima da otjeraju pedere⁵⁰.

Samo probajte i dobićete batine! Dobićete kamenje i letve preko leđa.

Plašite se. Treba da prođete pored džamije i da vas mirno gledamo. E neće biti mirno.

Više je vjernika nego vas i vaših osiguranika i spremni smo, spremni.

Mnogo benignije pojave poput Hare Krišne i Jehovinih svjedoka su završili u hitnoj pomoći i sa noževima u stomacima. Biću skroman. Želim vam isto!

HZ i TM87 prvi put zajedno u akciji svi protiv gay bolesnika.

Budite sigurni da se ta manifestacija neće održati jer biće belaj, a ovu đubrad treba istjerati što dalje odavde. Budite sigurni da ako se pojavite na ulici i to...

Kako vas nije stid da prljate Sarajevo, a ne samo Sarajevo nego i cijelu BiH i to na Ramazan. Učinićemo sve da se to spriječi – Red Army Mostar.

Robijaš ovdje! Pitari, Manijaci, Fukare, Red army, Torcida... muslimani, hrišćani, pravoslavci, jevreji... vrijeme je da se ujedini-mo! Istjerajmo imbecile.

Ajmo svi navijači u rat protiv pedera.

Čekam tu paradu da budem u prvim redovima da vas pucammm! Mnogi će da nastradaju!

Horde zla će vam suditi. Radujemo se tom danu više nego baj-ramu! Mi-mo,⁵¹ pazi da ti sin u kuću ne dovede zeta!

Evo šanse da se svi ujedini-mo i slupamo ove bolesnike. Smrt pederima.

Biće gusto, biće tuče, biće tuče, smrt nastranima, sloboda narodu.

Sarajlije, istjerajte tu gamad!!! Pozdrav iz Banjaluke

Gadite se cijeloj BiH, a nijedan roditelj ne želi takvo dijete pa ova priča gluposti. Mi nismo blizu Sarajeva, ali vas podržavamo da spriječite ovaj sram.

Neke od SMS-poruka emitiranih u emisiji „Telering“:

Bošnjaci su izmišljotina Alije Izetbegovića, glupane, svi ste vi poturice nastali od Hrvata i Srba.

50 Sve reference na nazive navijača fudbalskih klubova iz BiH

51 Zaposlenik stanice

Hrvati i Srbi trebaju da se pomire za sva vremena, mi smo hrišćani, a ove eto ih tamo.

Muslimani, ne činite grešku kao Milošević u Jugoslaviji, pa se krvavo raspala!

Gospo Sinjska, ako si u stanju, uzmi Komšića, a vrati nam Franju. Pozdrav Hrvatima i Srbima

Srbi su manjina, a ne Hrvati. Pozdrav iz Tomislavgrada

Bosna i Hercegovina je uvijek bila srpska i hrvatska, a vi muslimani ste došli, idite u Tursku, tamo se šepurite.

Srbi i Hrvati trebaju da budu pametni, da se slože oko zajedničkih ciljeva i da ostave muslimanima fildžan državu.

Bošnjaci ne postoje, potiču od Srba ili Hrvata, sve bi dali za HR pasoš. Hrišćani, ujedinite se.

Ako je iko ičiji poturak, onda ste vi katolici Tuđmanov. Ako želite entitet, želite i rat, i Bosna će živjeti zauvijek, jer je Bošnjaci čuvaju, a ne HVO.

Samo Srbi mogu da spase Hrvate u BiH od prljave muslimanske politike.

Ako nastavite vi Srbi, tako i ovi Hrvati, jednog dana ćete nestati iz Bosne, a Beograd će biti pašaluk, a Hrvati cigani u Beogradu. Selam Bosancima

Hrvati su bili i biće narod. Pošten i vrijedan narod. Srbi, nažalost, samo pljačka. Bošnjak.

Radnje koje je preduzeo RAK

Stanica je u odgovoru na navode pokušala opravdati svoj propust tvrdnjom da nisu očekivali takve poruke, što pokazuje da stanica nije prihvatila odgovornost za emitiranje spornog sadržaja, te je time pokazala visok stepen nepoštovanja odredaba pravila. RAK smatra da je jedna od važnijih funkcija medija da informira svoje gledaoce, što je posebno izraženo kod televizije, zbog jačine poruke koju prenosi slika i posebnog utjecaja ovog medija. U slučaju TV OBN, ovaj argument je još jači imajući u vidu da ova stanica svojim signalom pokriva najveći dio teritorije Bosne i Hercegovine, kao i da je prisutna u većini zemalja regije. Prepuštanje javnosti da preuzme obavezu koju treba i mora imati jedan medij, te omogućavanje da se huškački sadržaj i poruke mržnje i pozivanja na nasilje i diskriminaciju, bez ikakve kontrole, prenesu gledaocima, otvorilo je vrata zloupotrebi slobode izražavanja i potencijalno doprinijelo stvaranju neprijateljske atmosfere, čega je stanica trebala biti svjesna. Upravo zbog činjenice da su SMS-poruke postale veoma rašireno komunikacijsko sredstvo u TV-programima, koje omogućava aktivnije učešće gledalaca u kreiranju programa, stanica je trebala pokazati veći stepen odgovornosti i osjetljivosti prema specifičnom raspoloženju bosanskohercegovačke javnosti prema pitanjima

koja su se tretirala u spornim emisijama. Emitiranjem programa došlo je do kršenja odredaba vezanih za govor mržnje, zbog čega je stanici izrečena novčana kazna u iznosu od 15.000 eura.

TV Vikom, 2008. godina, govor mržnje

TV Vikom je u predizbornom periodu, od 12. do 14. septembra 2008. godine, emitirala snimak studijskog muzičkog spota koji izvodi Miško Cvijetić i orkestar Vikomice pod nazivom „Radovane, srpski sine“. Akteri spota koji izvode ovu pjesmu obučeni su u bijele majice na kojima je jasno istaknut grb Srpske napredne stranke Republike Srpske, čiji je predsjednik i kandidat na lokalnim izborima 2008. godine gosp. Vinko Perić, direktor i vlasnik ove TV-stanice.

Tokom izvođenja pjesme, u pauzama između strofa, prikazivani su kadrovi u kojima se pojavljuje gosp. Vinko Perić u društvu osobe koja izgleda kao Dragan Dabić, to jest lik kojeg je za lažno predstavljanje koristio Radovan Karadžić, a koji je kratko prije emitiranja ovih sadržaja uhapšen u Srbiji i proveden u Hag. Ovi kadrovi upotrijebljeni su audiosnimcima ranijih govora Radovana Karadžića.

Na početku izvođenja pjesme prikazan je kadar sa videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić, odnosno Radovan Karadžić, sa direktorom stanice i kandidatom na izborima Vinkom Perićem i audiopozadinom originalnoga govora Radovana Karadžića: „Dame i gospodo, draga braćo i sestre...“.

Tekst pjesme:

„Radovane, srpski sine,
zašto siđe sa planine.
Radovane, što ode sa Pala,
Romanija ne bi te izdala.
Poručuje Radovan iz Haga,
ne bojte se, braćo moja draga.
Poručuje Radovan iz Haga,
sa vama sam, braćo moja draga.“

Prikazan je kadar sa videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audiopozadinom originalnoga govora Radovana Karadžića: „Cijenjeni gosti, prijatelji, komšije...“.

Tekst pjesme:

„Tražila te NATO divizija,
ti se šeta nasred Terazija.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Šeta Rašo kud mu na um pada
bez panike, od grada do grada.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.
Radovane, srpski sine,
ti si ponos otadžbine.“

Prikazan je kadar sa videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audiopozadinom originalnoga govora Radovana Karadžića: „Da se i dalje sastajemo u dobrim prilikama, u dobrim odnosima i okolnostima, da sačuvamo našu zemlju i naš narod, naše građane, naše kulture, naše običaje...”.

Tekst pjesme:

„Oj Srbine, kol'ko izda vođa,
danas Rašu, juče Karađorđa.
Proklet bio od Boga i roda,
Karadžića ko izda i proda.
Proklet bio od Boga i roda,
našeg Rašu ko izda i proda.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.
Branio si svoje Srbe,
da ne bude sve na vrbe.”

Prikazan je kadar sa videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audiopozadinom originalnoga govora Radovana Karadžića: „Da ne ostavimo našim potomcima manje nego što su nama ostavili naši preci...”.

Tekst pjesme:

„Radovane, srpski sine,
volio si braću preko Drine.
Srpsku slogu i neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Srpsku slogu i našu neslogu
mirio si, hvala Bogu.
Radovane, drž' se na golgoti,
biće s tobom srpski patrioti.
Radovane, drž' se na golgoti,
biće s tobom srpski patrioti.”

Na ovom mjestu prikazan je kadar sa videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić sa direktorom stanice i audiosnimkom originalnoga govora Radovana Karadžića iz 1994. godine: „Mi smo puno učinili da svijet prizna pravo naše na državu. Sada se već sve više govori o pravu na suverenost i o pravu na ujedinjenje. Očekujemo da je naredna godina definitivnog uspjeha srpskog nacionalnog programa, oslobođanja i ujedinjenja svih srpskih država...”.

Tekst pjesme:

„Radovane, naš sokole sivi,
svijet te mrzi, al' ti se i divi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.
Narod tebe, Rašo, slavi,
ti si junak srpski pravi.

Ima Rašo Šešelja drugara,
doć' će oni za godinu dana.
Poručuje Radovan iz Haga,
biću s vama, braćo moja draga."

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK je u ovom slučaju zaključio da se pjesme emitirane u okviru programa TV Vi-
kom svojim sadržajem, posebno u kombinaciji s prikazanim audiosnimkom govo-
ra Radovana Karadžića, smatraju prijetećim i prenose jasan i neposredan rizik od
podsticanja etničke mržnje u BiH. Emitiranje ovakvih muzičkih sadržaja sa ned-
vosmislenim političkim porukama u programu RTV-stanica u bilo kojem trenutku
predstavlja potencijal za širenje etničke mržnje, pogotovo imajući u vidu nedavni
rat u Bosni i Hercegovini i činjenicu da su i danas prisutne brojne ratne posljedice,
naročito u kontekstu međunacionalnih napetosti, koje su posebno intenzivirane
nedavnim hapšenjem Radovana Karadžića. U posebnom kontekstu treba posma-
trati i činjenicu da je sporni sadržaj emitiran u izbornom periodu i da je očigled-
no motiviran težnjom ka produbljivanju međunacionalnih podjela. Akteri koji su
učestvovali u izvođenju pjesme „Radovane, srpski sine” imali su bijele majice sa
grbom stranke koju on predstavlja na izborima, dok su sporni materijali emitirani
u periodu izborne kampanje, dakle, kada za RTV-stanice važe posebna pravila u
pogledu predstavljanja političkih subjekata. Isticanje obilježja stranke u toku izbor-
ne kampanje, a mimo uobičajenih segmenata političkog oglašavanja, predstavlja
posredno uspostavljanje komunikacije sa građanima i predstavlja političku pro-
mociju spomenutog subjekta, pogotovo što se u prikazanim kadrovima prilikom
izvođenja ove pjesme pojavljuje gosp. Vinko Perić, predsjednik stranke i kandidat
za načelnika opštine Gradiška. Stanica je ovim emitiranjem prekršila član vezan za
govor mržnje, kao i izborna pravila, na osnovu čega joj je izrečena kazna u iznosu
od 10.000 eura. Direktor stanice je, kao kandidat na izborima, odlukom nadležnog
organa, skinut sa izborne liste uz izricanje novčane kazne.

Radio Široki Brijeg, 2009. godina, govor mržnje

RAK je u sklopu monitoring programa određenog broja stanica u vezi sa izvješta-
vanjem o navijačkim neredima između navijača FK „Sarajevo” i NK „Široki Brijeg” u
Širokom Brijegu dana 4. oktobra 2009. godine, koji su izbili neposredno pred sami
početak utakmice zakazane za 15.30 sati, a koji su na kraju rezultirali smrću jed-
nog mladića navijača FK „Sarajevo”, zatražio, između ostalog, i snimke programa
Radiostanice Široki Brijeg, koji su emitirani 4, 5. i 6. oktobra 2009. godine. Analiza
emitiranog materijala pokazala je da je stanica 4. oktobra 2009. godine, u periodu
od 15:37 sati započela izvještavanje vezano za navijačke neredе. Reporter stanice
je sve do 18:00 sati izvještavao o događajima na ulicama Širokog Brijega direktnim
javljanjima u program.

Izdvojena su sljedeća direktna javljanja reportera u program:

„Poštovani slušaoci, ljubitelji sporta, dobar dan sa Pecare, gdje je tačno u
ovim trenucima trebala da počne utakmica 9. kola Premijer fudbalske lige

BiH između Širokog Brijega i Sarajeva. Međutim, ovaj derbi nikako neće ostati upamćen po dobrom, bez obzira kako se završi, s obzirom na sve ono što se događalo prije otprilike pola sata sve do ovih trenutaka. To su navijački neredi dviju suprotstavljenih navijačkih grupa izazvani od strane navijača Sarajeva „Horde zla“. Njih dvjestotinjak je, odmah po dolasku na Pecaru, počelo da divlja, rušeći sve pred sobom. Policija je pokušala da se suprotstavi, međutim, nedovoljan broj pripadnika policije i specijalaca nije mogao na vrijeme mjerodavno da interveniše, da na vrijeme zaustavi sve ovo što se događalo i što se još uvijek nažalost događa, budući da je sve bilo koncentrisano na gradski derbi u Mostaru. Malo ko je vjerovao da će do ovoga doći ovdje u Širokom Brijegu, ali kažem razuzdana banda sarajevskih navijača, njih više od 200, je zaista demolirala sve pred sobom po dolasku na Pecaru. Hoće li se utakmica uopšte odigrati pod velikim je znakom pitanja, pokušavam da dobijem pravu informaciju.”

„Poštovani slušaoci, još jednom se javlja Mario Marušić sa Pecare, s lica mjestu. Razbijene glave, razbijeni izlozi, razbijeni automobili, povrijeđeni policajci. Neizvjesno je u ovom trenutku hoće li se utakmica uopšte igrati. Suzavac, vodeni topovi, oko 150 navijača Sarajeva napravilo je takav nered na Pecari... Nekoliko policajaca nije uspjelo da primiri navijače Sarajeva koji su dvadesetak minuta prije početka utakmice ovdje došli sa očitim rušilačkim namjerama, letjele su boce... Pokušao je ući i kapiten gostujućeg tima Alaim među te, ne znam možemo li ih uopšte nazvati navijačima Sarajeva, da primiri situaciju, ali među njima i na ulici vlada apsolutni haos... Je li moguće primiriti te navijače Sarajeva?... Mislim da će se bez pojačanja policijskih snaga teško zaustaviti ova destrukcija, ovo razbijanje i ovakvo ratoborno ponašanje, koje, naravno, nema nikakve veze sa fudbalskom utakmicom... Ovdje lete i boce, i petarde, i suzavac, i stolice i sve ono što se može iskoristiti kao sredstvo kojim bi eto došlo do razbijanja imovine i napada na domaće navijače i gledaoce...”

„Nastavlja se dramatična situacija na Pecari, stvari se sada pomjeraju prema centru grada... Navijači Sarajeva se kreću prema centru grada, lom, krš... Bojim se da se Horde zla, mislim da je to pravo ime, ne upute i u devastaciju nekih objekata u centru grada, još traje to ruganje i kamenovanje... Novi sukobi, ne vjerujem da će sve ovo dobro završiti danas na Pecari, novi sukob i nastavak ratnog stanja, ako mogu tako reći, ovdje na ulicama Širokog Brijega...”

„Ispred stadiona odjekuju pucnji iz pištolja, pokušava se da se rastjeraju ovi razbojnici, mislim da ih mogu apsolutno tako nazvati sa ovakvim ponašanjem. Još traje taj rat na ulicama Pecare... Još traje taj rat na ulicama Širokog Brijega, kojeg su izazvali navijači Sarajeva, njih oko 150... Uz ove informacije sa Pecare, još jedna nevolja, došlo je do oštećenja na glavnom cjevovodu u centru grada i vode nema veći dio Širokog Brijega, neizvjesno je koliko će takvo stanje potrajati... Ali ovo što smo danas ovdje vidjeli, ovo je nevjerojatno, tolika bezobzirnost, toliko rušilačkog pohoda, toliko naglosti, želje za uništenjem tuđega... Rekao sam, više od 150 gostujućih

navijača u rušilačkom pohodu ovdje na Pecari. Uzvratili su domaći... Ovdje se trenutno smirila situacija... Neredi i problemi i u Mostaru. Ovdje su se prenijele glasine i o teže povrijeđenima, mrtvima čak. Na sreću, to nije zabilježeno na Pecari, ovdje sam cijelo vrijeme. Ima, istina, puno materijalne štete, razbijenih auta, zapaljen jedan policijski automobil, razbijeno još nekoliko automobila koji su parkirani, dosta razbijenih glava, ali trenutno mirno i bez onoga najtežeg ishoda... Dogodilo se, nažalost, ono najgore. Po informacijama koje sam sada dobio iz Hitne službe Doma zdravlja, mislim da nema nedoumice oko toga, jedan navijač iz Sarajeva podlegao je, preminuo, i eto dogodio se najteži slučaj na bosanskohercegovačkim terenima. Navodno je riječ, navodno je riječ o prostrijelnoj rani. I jedna osoba iz Sarajeva podlegla je pri pokušaju reanimacije... Dakle, jedna osoba iz Sarajeva je smrtno stradala u neredima na Pecari, koje su prouzrokovali oko dvjestotinjak, nazovimo ih, navijača Sarajeva. Ali je ovo zbilja tragedija... U trenutku kada krene ta kolona sa Hordama zla, koje su ovdje danas izrežirale neviđeni incident, nešto što ne pamtimo, ovakve slike, rekao sam da je bilo navijačkih sukoba ovdje, ali ovo što su danas izazvali navijači Sarajeva i poslije u sukobu s policijom i domaćim navijačima i gledaocima, prelazi sve razmjere, apsolutno nezabilježeno u Širokom Brijegu... Dakle, krvava nedjelja u Širokom Brijegu, rušilački pohod Hordi zla i neviđeni teški incidenti sa jako teškim, tužnim posljedicama... Upravo u ovom trenutku pod policijskom pratnjom ispraćeni su navijači Sarajeva, nekoliko privatnih automobila i autobusi, naravno uz propratno bacanje predmeta, boca i kamenja prema njima, ali nije bilo stajanja ovdje i sada je ovdje konačno, vjerujem, zavladao mir... Ponovo smo na Pecari. Policija u ovom trenutku obilježava mjesto na kojem su se dogodili ovi današnji nezapamćeni neredi u Širokom Brijegu, koje su izazvali navijači Sarajeva, njih po nekim procjenama 150–200, koji su stigli u nekoliko autobusa i odmah po dolasku u Široki Brijeg započeli svoj rušilački pohod i sukobili se sa snagama policije, a potom i sa domaćim navijačima, koji su odgovorili na provokacije. Krv, lom i krš, pucnji i kamenjem razbijeni izlozi i automobili, suzavac i vođeni topovi, gotovo sat vremena trajao je pravi rat na ulicama Širokog Brijega, destrukcija i razaranje, divljaštvo kakvo je teško riječima opisati. Već sam javljao, jedna osoba iz Sarajeva je smrtno stradala u ovim neredima, a na desetine je povrijeđeno na obje strane..."

Radnje koje je preduzeo RAK

RAK se prilikom razmatranja predmetnog slučaja fokusirao isključivo na način direktnog izvještavanja reportera sa ulica Širokog Brijega, ne ulazeći pritom u izbor ostalih zvaničnih informacija vezano za neredu u Širokom Brijegu, koji se svakako nisu pokazali spornim. Ovo zbog toga što je odgovornost novinara i reportera koji neposredno izvještavaju sa mjesta događaja, pogotovo kada je riječ o događajima koji uključuju bilo kakvu vrstu nasilja ili neredu, neupitna i od ogromne važnosti imajući u vidu moć medija da slikom ili zvukom probude različite emocije u mnogim ljudima istovremeno. U ovakvim situacijama novinari, reporteri urednici imaju posebnu obavezu osigurati da se informacije i mišljenja prezentiraju na način koji u potpunosti umanjuje mogućnost ohrabivanja, odnosno direktnog, indirektnog,

eksplicitnog ili implicitnog podsticanja nasilja. Novinari i izvjestioci trebaju se pobrinuti da i sami kontroliraju svoje emocije jer je takvo uzdržavanje radio ili TV-novinara neophodno prilikom izvještavanja o nasilnim događajima.

Neke od izjava koje je reporter davao tokom javljanja u program u toku trajanja nereda mogle su navesti slušaoce na zaključak da su navijači FK „Sarajevo“ došli u Široki Brijeg sa namjerom da izazovu neredu i nasilje i da se nisu zaustavljali i pored napora policije. Logično je očekivati da ovakve izjave kod nekih slušalaca mogu probuditi revolt, koji ih može navesti na to da i sami učestvuju u sukobu, jer reporter cijeli incident predstavlja kao smišljeni i izrežirani napad navijača FK „Sarajevo“, ne samo na navijače „Širokog Brijega“, nego na grad generalno. U tom kontekstu, emitirani sadržaj se može okarakterizirati kao „zapaljiv“, odnosno kao sadržaj koji je mogao probuditi određene emocije kod slušalaca kojima je predmetni program u trenutku emitiranja bio dostupan, te ih ohrabriti da djeluju revoltirano uzrokujući dodatne negativne posljedice. Ovo zato što negativne posljedice u ovakvim situacijama mogu posebno dobiti na intenzitetu ukoliko se mediji, odnosno medijsko izvještavanje ne realizira izrazito senzibilno i odgovorno, prije svega adekvatnim reagiranjem novinara ili reportera koji se nalaze na mjestu događaja na način da se minimalizira bilo kakav emotivni naboj. Ovo je posebno važno uzimajući u obzir to da je u nesretnim događajima smrtno stradala jedna osoba. U tom pogledu, radio i TV-kuće, a naročito javne, imaju i posebnu dužnost podržati visoke standarde i profesionalizam u emitiranju. Ovdje se još dodaje i to da niko u studiju nije učinio ništa da koliko-toliko doprinese smirivanju tenzija, da apelira na slušaoce da zadrže prisebnost tokom tragičnih događanja. Na osnovu navedenog, zaključeno je da je stanica ovim izvršila kršenje odredaba vezanih za govor mržnje, na osnovu čega je stanici izrečena kazna u iznosu od 500 eura.

HRVATSKA

Ovo je pregled izvoda iz slučajeve govora mržnje u Hrvatskoj koji su bili predmet obrade Agencije za elektronske medije.

Z1 televizija d.o.o., 2016. godina

Dana 19. januara 2016. godine, na programu urednika Z1 televizija d.o.o., emitirana je emisija „Markov trg”. Voditelj je emisiju odjavio sljedećim riječima:

„Mi ne znamo jesu li sveštenici Srpske pravoslavne crkve... Dva su, naime, sveštenika Srpske pravoslavne crkve 2005. godine proglašena svecima, a u njihovoj biografiji ima jako puno koljačkih elemenata... naime, puno svjedoka da su ti četnički...ovaj, jedan se zvao Maca⁵², to je skraćeno od Macola, a drugi Pop koljač... da su napravili, da su, eto, okrvarili ruke a proglašeni su svecima. Mi ne znamo hoće li Srpska pravoslavna crkva nastaviti sa takvim ponašanjem, pa upozoravam Zagrepčane koji se kreću Cvjetnim trgom⁵³, posebno majke sa djecom... pripazite kad prolazite pored crkve tamo Preobraženja svetog⁵⁴ da ne bi neko sa nožem istrčao i obavio svoj krvavi četnički pir. ”

Radnje koje je preduzeo AEM

Privremeno, na rok od tri dana, oduzeta je koncesija za obavljanje djelatnosti pružanja medijske usluge televizije i urednika Z1 televizije d.o.o. Na osnovu provedenog dokaznog postupka i utvrđenih činjenica, Vijeće za elektronske medije je utvrdilo da je urednik izvršio povredu Zakona o elektronskim medijima iz člana 12, stav 2, tako što je podsticao i širio mržnju i diskriminaciju na osnovu vjere. U članu 12, stav 2, ZEM-a, propisano je: *U audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dozvoljeno podsticanje, pogodovanje podsticanju i širenje mržnje ili diskriminacija na osnovu rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, starosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobija, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.*

Vijeće je kao relevantnu definiciju govora mržnje uzelo onu prema kojoj se govor mržnje definira kao izražavanje koje sadrži poruke mržnje ili netrpeljivosti prema

52 Milorad Vukojičić (1917–1945), poznatiji kao “sveštenik Maca”, bio je crnogorski svećenik SPC-a (Srpska pravoslavna crkva), vođa četničke trupe u Drugom svjetskom ratu. Svecem ga je proglasio Sinod episkopa Srpske pravoslavne crkve 2005. godine, zajedno sa Slobodanom Šiljakom, koji je također bio crnogorski svećenik u SPC-u.

53 Trg u Zagrebu

54 Srpska pravoslavna crkva u Zagrebu

nekoj rasnoj, nacionalnoj, etničkoj ili vjerskoj grupi ili njenim pripadnicima. Osnovna prijetnja izražavanja mišljenja sa elementima govora mržnje je u tome što poruka, koja se ovakvim izražavanjem šalje građanima, ima za cilj izazvati određene negativne posljedice za određenu osobu, odnosno grupu osoba u odnosu na njena/njihova lična svojstva ili pripadnost određenoj grupi. Posljedica ovakvog izražavanja može se manifestirati kroz stvaranje mržnje prema određenoj osobi ili grupi, stvaranje negativnog stereotipa prema određenoj osobi, odnosno grupi, podsticanje diskriminacije i neprijateljstva, osudu okoline iskazanu prema određenoj osobi ili grupi, izazivanje osjećaja nesigurnosti i straha kod određene osobe ili pripadnika određene grupe, nanošenje fizičke i psihičke boli određenoj osobi, odnosno pripadniku određene grupe, upućivanje prijetnji određenoj osobi, odnosno grupi, podsticanje i izazivanje nasilja prema određenoj osobi ili grupi, stvaranje osjećaja kod velikog dijela građana kako je takvo ponašanje prema određenoj osobi/grupi društveno poželjno i opravdano, izazivanje osjećaja kod širokog kruga građana da će takvo ponašanje biti tolerirano i da neće biti predmet odgovornosti. U tom zakonskom i pravnom kontekstu, Vijeće je zaključilo da odjava emisije „Markov trg” od 19. januara 2016. godine urednika i voditelja Marka Jurića ispunjava opis zabrane iz člana 12, stav 2, ZEM-a, tako što podstiče i širi mržnju i diskriminaciju na osnovu vjere protiv svećenstva i pripadnika Srpske pravoslavne crkve. Vijeće je također donijelo odluku da se spis predmeta prosljedji nadležnom državnom tužilaštvu na daljnje postupanje.

Glas Podravine d.o.o. / Radio Glas Podravine, 2014. godina

Tokom nadzora snimaka u emisiji „Coolturna ispovjedaonica” emitiranoj 10. aprila 2014. godine uočeno je širenje i podsticanje na mržnju i diskriminaciju. U sklopu emisije, u muzičkoj pauzi, emitirana je pjesma koja problematizira ratna dešavanja iz devedesetih. U pjesmi se Srbi nazivaju „pokvarenim i zlim ljudima”, „bijesnim psima”, „ljutom braćom koja broji metke”, „banditima”. Datum emitiranja pjesme također je indikativan.

„Na istoku sve je trulo, ljudi pokvareni, zli, uzalud Dunav mirno teče kad su preko bijesni psi.”

„Devedesete su prošle pune krvi, rata, zla, peku rane, ljute rane što ih nosi Hrvatska.”

„O, Hrvatska, tugo moja, gdje je sad istočni brat, nema više bratske sloge, dao ti je ljudi rat.”

„O, Hrvatska, tugo moja, Hrvati ti rane liječe, na istoku sve je trulo, uzalud Dunav mirno teče.”

„Na istoku sve je isto, ljuta braća metke broje, uzalud Dunav mirno teče kad preko banditi stoje.”

„Naša povijest za mir znade... ustaše u odbranu doma svoga hrvatskoga.“

„Nema oprostaja od grijeha, a nema ni zaborava, za sve mrtve što su pali da Hrvatska mirno spava.“

„Ustaše, braća Hrvati, u odbranu doma svoga, ustaše u odbranu doma svoga hrvatskoga...“

Radnje koje je preduzeo AEM

Utvrđeno je da je emitirani prilog u suprotnosti sa odredbom člana 12, stav 2, Zakona o elektronskim medijima. Vijeće za elektronske medije je izdalo upozorenje uredniku nakladniku zbog emitiranja ove pjesme i uputilo ga na to da ubuduće više pažnje posveti poštovanju profesionalnih normi i odredaba Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web-portal, 2015. godina

Na osnovu optužbi čitalaca, analiziran je tekst *Naprijed Hrvatska – u novi kaos!*, objavljen na portalu Dnevno.hr dana 7. oktobra 2015. godine. Članak, između ostalog, sadrži sljedeće formulacije:

„A zašto među Afrikancima i ljudima sa Bliskog ili Srednjeg istoka gotovo da nema niti jedan nobelovac, niti jedan astrofizičar, niti jedan kemičar svjetskog glasa?“

„Nepisano je pravilo za svakog bijelog građanina Amerike da je pametno imati kod kuće bestrajnu Beretta-Xtreme2, a po mogućnosti za bijelu Njemicu koja džogira kasno navečer u berlinskom Kreuzbergu da ima višecijevni minobacač u svom automobilu.“

„Transrodnim, liberalnim i antifašističkim agitatorima za sav jad na zemlji i bijedu Afrikanaca i Azijata odgovornost uvijek snose poslovni bijelci i ekonomsko-politička sredina. Ne žele oni čuti riječ o hereditetu, o biološkom nasljedstvu, i o genima koji igraju važnu ulogu u političkom ili kriminalnom ponašanju svakog čovjeka. Uostalom, razlog što je Hrvatska u teškoj situacija treba prvenstveno tražiti u negativnoj biološkoj selekciji nastaloj likvidacijama najinteligentnijeg sloja hrvatske populacije nakon Bleiburga – i nasilnom nametanju kriminalnih komunističkih hromozoma.“

„Jer i običan čovjek bez puno škole zna da se ljudski karakter i inteligencija ne mogu naučiti – oni se isključivo nasljeđuju...“

Radnje koje je preduzeo AEM

Tekst ima za cilj predstaviti imigrante i izbjeglice iz Azije i Afrike kao prijetnju općoj sigurnosti Hrvatske i ostatka Evrope. Autor teksta iznosi neproverene, lažne i paušalne informacije, bez ikakvih navoda izvora i/ili istraživanja na koje se poziva.

Tekst je uvredljiv, propagira nadmoć bijele rase kroz niz uvreda prema pripadnicima drugih rasa, podstiče netrpeljivost prema njima i diskriminira na osnovu rase i etničke pripadnosti. Također, kroz tekst se provlači i diskriminacija na osnovu političkog uvjerenja kroz niz pogrdnih naziva. Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12, stav 2, Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web-portal, 2015. godina

U članku *Tajni plan „jevreja“ koji vladaju svijetom: Rat u Ukrajini izaziva „đavolje pleme“*, koji je na portalu Dnevno.hr objavljen 18. februara 2015. godine, iznesen je niz uvreda na račun Židova, te autorica teksta svojim pisanjem podstiče i širi mržnju prema njima. Židove naziva „rasom urođenih psihopatskih poganskih svećenika“, koja se „nalazi na najvišim nivoima bankarstva, trgovine, droge, sotonizma, pedofilije, masovnih ubistava i zločina protiv čovječnosti“ te se optužuju za krvavi sukob u Ukrajini i stradanja *kščana*: „Kako piše u izvještaju, židovski novac i vojna oprema cirkuliraju Ukrajinom dok ukrajinski krščani (nežidovi) bivaju zaklani i istrijebljeni, a njihova imovina pripada židovskim oligarsima. Sve ostalo je igra za nesvjesne mase“, navodi se u članku.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12, stav 2, Zakona o elektronskim medijima.

Dnevno.hr, web-portal, 2014. godina

U elektronskoj publikaciji Dnevno.hr, objavljen je tekst pod naslovom *Vukovarci pozivaju Hrvate na bojkot srpskih proizvoda! Evo liste trgovina u kojima neće kupovati dok ćirilica ne izađe iz Vukovara!* Uz tekst je jedno vrijeme bio objavljen i popis „srpskih“ prodavnica koje bi trebalo bojkotirati. Spisak je naknadno uklonjen.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije zaključilo je da je pružalac elektronske publikacije pogodio podsticanju i širenju mržnje ili diskriminacije na osnovu nacionalnog porijekla. Urednik je sankcioniran opomenom.

Nezavisna televizija, 2013. godina

U emisiji „Bujica“ voditelja Velimira Bujanca, čiji je povod dvostruko ubistvo koje se dogodilo u mjestu Vojlišnica, došlo je do podsticanja i širenja mržnje ili diskriminacije na osnovu nacionalnog porijekla. Jedan od sagovornika u emisiji izrekao je sljedeću rečenicu: „Ključni mjeseci kad se događaju incidenti su 7. i 8, kada masa tih srpskih, dozvolit ćete mi gamadi, dolazi... ja ih zovem ljetni četnici.“ Ova izjava ocijenjena je kao govor mržnje prema srpskoj nacionalnoj manjini, a voditelj se od navedene rečenice nije ogradio.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Hrvatska radiotelevizija, Dnevnik 3, 2013. godina

U svom gostovanju u emisiji „Dnevnik 3” na kanalu HRT1 dana 16. marta 2013. godine, saborska zastupnica Ruža Tomašić iznijela je stajališta koja predstavljaju vrijeđanje dostojanstva čovjeka i podsticanje mržnje prema čelnicima i pripadnicima nacionalnih manjina. HRT se od netolerantnih izjava nije ogradio niti distancirao. Upitana od voditeljice Dnevnika da pojasni svoju izjavu koju je dala dan prije u Slatini na jednom političkom skupu, a na koju se pozvao gosp. Milorad Pupovac (SDSS) rekavši da bi je trebao preispitati mjerodavni saborski odbor, a koja glasi: „Ja mislim da je ovo Hrvatska, a svi drugi su gosti u ovoj državi. Ako je ne vole, neka je napuste, ali neka je bar poštuju”, gđa Tomašić je odgovorila: „Gospodin Pupovac ima petlju da postavi takvo pitanje nakon što je on imao saborskog zastupnika Stanimirovića, koji je bio sa četnicima⁵⁵, koji je prstom pokazivao koga treba odvesti na Ovčaru⁵⁶, koji je govorio da je Vukovar sveta srpska zemlja i da je konačno palo posljednje ustaško⁵⁷ uporište kad je pala bolnica u Vukovaru, dakle, on ima petlju da postavlja takva pitanja. (!)”

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izdalo je pružaocu elektronske publikacije opomenu zbog kršenja člana 12, stav 2, Zakona o elektronskim medijima.

Z1 televizija, 2013. godina

Na osnovu primljene pritužbe na emisiju „Zoom dana”, emitirane 14. marta 2013. godine, analiziran je nastup Zdravka Mamića u razgovoru sa urednikom i voditeljem Tihomirom Dujmovićem. Analizom je utvrđeno otvoreno vrijeđanje i govor mržnje Z. Mamića prema Ž. Jovanoviću te, shodno tome, odstupanje od člana 12, stav 2, i člana 26, stav 1, Zakona o elektronskim medijima. Izdvojeni dijelovi razgovora:

Gosp. Z. Mamić: „Ovdje se radi o jednom ideološkom progonu. Ja Vas uvjeravam, da je slučajno danas (19)45. godina, a da je ova garnitura na vlasti sa ministrom Jovanovićem kao resornim ministrom, ja bih bio streljan. I ne samo ja, nego mnogi ljudi. Jer ministar Jovanović je pogubna pojava za

55 Četnici – pripadnici srpske paravojne organizacije sa nacionalističkim i šovinističkim ciljem Velike Srbije, odnosno stvaranja srpske države koja bi obuhvatila sve regije od tradicionalnog značaja za Srbe, uključujući i regije van Srbije koje su naseljene Srbima.

56 Ovčara je farma jugoistočno od grada Vukovara, gdje su hrvatske ratne zarobljenike i civile ubile srpske paravojne formacije četnika i Jugoslovenska narodna armija (JNA) 20. novembra 1991. godine, za vrijeme hrvatskog rata za nezavisnost.

57 Ustaše – članovi hrvatske fašističke, ultranacionalističke i šovinističke organizacije motivirane željom da stvore etnički čistu državu, koja je rezultirala masovnim izgnanstvom, zatvaranjem i ubijanjem Srba, Jevreja, Roma, kao i političkih disidenata u Jugoslaviji tokom Drugog svjetskog rata.

hrvatsku državu, on je najveće ruglo hrvatske države i rугanje hrvatskom čovjeku. Nevjerovatno je da se dogodi u 21. Stoljeću u jednoj prelijepoj Hrvatskoj da ministar, pazite naglašavam ministar nauke, pa onda prosvjete, pa onda i sporta, pa zamislite koliko ljudi, kako su to važni ljudi za hrvatsko društvo, nauka, školstvo, prosvjeta i sportisti, koliko ih ima.. A vi to date čovjeku koji niti je po rođenju Hrvat niti je stručan za taj posao, koji nikad nije radio niti jednu sekundu u ta tri posla. To je najveće izrugivanje koje se ikad kroz vijekove hrvatskom narodu dogodilo. Ali ja se čudim ljudima, mojim sugrađanima, koji to ne prepoznaju ili prepoznaju, još gore, pa šute. Čovjek je takav hrvatomrzac.”

Voditelj: „Zašto mora da bude po rođenju Hrvat da bi bio ministar?”

Gosp. Z. Mamić: „Ne mora da bude, al’ nemojte se ljutiti, ali bilo bi logično baš da je Hrvat. Ali je rугanje da neko ko treba da se bavi hrvatskom naukom i da je uređuje, ko treba da se bavi hrvatskim školstvom bude iz redova srpskog naroda, to je rугanje hrvatskom narodu.”

...

Gosp. Z. Mamić: „On je do sada proizveo sukobe i štete nesagledivih razmjera jer čovjek je udario na Maticu hrvatsku, na Hrvatsku akademiju... HAZU, udario je na Olimpijski odbor, udario je na Hrvatsku katoličku crkvu, udario je na Dinamo, udario je na Hrvatski fudbalski savez – svi imaju u prefiksu hrvatski. On je najveći hrvatomrzac koji se ikad pojavio na prostoru Hrvatske svih vremena. Čovjek koji ne može kronično... pogledajte ga – iz njegovih očiju, iz njegovog pogleda šiklja krv i on kad se nasmije, iz tog lica ne izlazi osmijeh, nego očnjaci koji mirišu na klanje.”

Voditelj: „A zašto onda... zašto je onda na tapeti Dinamo?”

Gosp. Z. Mamić: „Pa zato jer nas politički žele... rekao sam Vam da je ‘45. godina da bi nas Jovanović ...ne samo mene, nego mnoge Hrvate, strijeljao jer je to njegova doktrina, jer je njegov duhovni otac Tito to radio, jer je njegov duhovni otac Bakarić... imate zapise u knjigama, gdje kaže Vladimir Bakarić: ‘Slušajte, drugovi, slušajte, drugovi dobri, Dinamo nikad ne smije da bude iznad 5. mjesta, Dinamo nikad ne smije da okupi više od pet hiljada ljudi na stadionu, gušite, drugovi, to. To imaju pisani zapisi, tu nema prevare, tu nema Mamićeve retorike, i njima je to ostalo u mentalnom sklopu... komunistam, komunizam najteže vrste.”

Radnje koje je preduzeo AEM

Saglasno odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije je Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo optužni prijedlog protiv urednika Z1 televizija d.o.o., te odgovornih osoba.

Županijski radio Šibenik, 2013. godina

U glavnoj informativnoj emisiji objavljen je izvještaj o vanrednoj konferenciji za novinare HDZ-a Šibensko-kninske županije i udruženja branilaca, povodom izjava predsjednika Vlade Zorana Milanovića, u kojima je rekao da se u Hrvatskoj vodio građanski rat. U prilogu je emitiran i tonski dio sa izjavom u kojoj predsjednik šibensko-kninske HVIDRE⁵⁸ naziva predsjednika Vlade „stokom sitnog zuba“, uključujući i rečenicu: „Nisu roditelji krivi što su napravili kretena i budalu“. Iako je na skupu govorilo više ljudi, uredništvo je u izvještaju, kao jednu od dviju izjava, uvrstilo citiranu, od koje se nije ogradilo. Citirano je ocijenjeno kao vrijeđanje dostojanstva čovjeka i govor mržnje.

Radnje koje je preduzeo AEM

Vijeće za elektronske medije izreklo je upozorenje uredniku.

Zagrebački radio Plavi 9, 2013. godina

Na osnovu pritužbe građana analizirana je emisija „Kvartoteka“ urednika na zagrebačkom radiju Plavom 9 d.o.o. (Soundset Plavi), u kojoj je gost bio Zdravko Mamić. Izdvojeni dijelovi razgovora:

Voditelj: „Moram da Vas pitam Zdravko – zašto Vas ne voli ministar Jovanović? Evo, nazivao Vas je prije par godina raznim imenima, mislim nije još bio ministar onda. Onda još nije bio ministar, ali ‘bahat’, ‘licemjer’, kakve su to riječi? Kako ste se Vi zamjerali njemu?“

Mamić: „Pa to nisu riječi... Pa zamjerio sam mu se zato šta ja... zalažem se za sve ono što je njemu strano. Znači, on je najveći hrvatomrzac poslije Khuena Hedervarya, jer sve što počinje sa hrvatskim... Da li je to hrvatska Matica, da li je to Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, da li su to hrvatska prosvjeta i učitelji i nastavnici, da li je to Hrvatski olimpijski odbor, da li je to Hrvatski nogometni savez, da li je to Hrvatski nogometni klub Dinamo... on jednostavno ima krvna zrnca u sebi koja pretežu na ono što mrzi sve hrvatsko i to je njegov lični problem. Vi pogledajte... kad je on stupio na ministarsku poziciju, ja sam rekao: ‘taj čovjek kad te pogleda, iz njegovih očiju šiklja krv, a vidjeli ste da njegov osmijeh nije prirodan kao Vaš, njegov osmijeh je vidite samo očnjake, zube koji su spremni za klanje’. Prema tome... to je ispadam sada grub... ali mogao bi to reći, ne mogu u tako kratko vrijeme sve reći... Mislim, žao mi je Republike Hrvatske... to je uvreda za hrvatski um, za hrvatski mozak, za hrvatskog čovjeka... zamislite da čovjeka koji je Srbin, koji nikad u životu nije radio u nauci, u prosvjeti, u sportu, osim što je bio dizač tegova, on je ministar tako najvažnijeg resora u državi jer nauka, prosvjeta, školstvo, đaci, sportisti, to je *de facto* i svaki čovjek Hrvatske je u tome i onda daš to takvom čovjeku bez ikakvog iskustva i sa takvom jednom hrvatomržnjom.“

58 HVIDR-a – Udruženje Hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata

Radnje koje je preduzeo AEM

Analizirana je sporna emisija i utvrđeno je kako su voditelji emisije propustili upozoriti gosta emisije Zdravka Mamića na uvredljive izjave koje je izrekao na račun nacionalnosti ministra nauke, obrazovanja i sporta Željka Jovanovića. Kao otežavajuća okolnost navedeno je i to da se u eteru čulo i smijurenje voditelja dok je Zdravko Mamić iznosio u eter uvredljive izjave. Saglasno odredbama Zakona o prekršajima, Vijeće za elektronske medije je Sudu za prekršaje u Zagrebu podnijelo optužni prijedlog protiv urednika i odgovornih osoba.

MAKEDONSKI REGULATORNI ORGAN

Slijede odabrani slučajevi govora mržnje i uvredljivoga govora koji su bili predmet monitoringa AVMU-a.

TV SITEL 3 DOOEL, 2017. godina, uvredljivi govor

Dana 13. februara 2017. godine, AVMU je, po službenoj dužnosti, vršio monitoring programa emisije „Jadi burek“ emitirane 20. januara 2017. Emisija je bila posvećena inauguraciji novoizabranog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Donalda Trumpa, a u smislu žanra predstavljala je hibrid koji je također obuhvatao: emitiranje uživo inauguracije (preko interneta); razgovor i komentare u studiju između domaćina Janka Ilkovskog i njegovih gostiju Cvetina Čilimanova⁵⁹ i Borisa Damovskog⁶⁰; intervju sa Jasonom Mikom⁶¹ preko Skypea; telefonske pozive sa gledaocima i druge audiovizuelne sadržaje.

Sadržaj programa je uključio sljedeće:

Donald Trump je nazvan „lošim drkadžijom“, a zatim „neotesancem“.

Kada se pojavila Hillary Clinton domaćin je prokomentirao: „Pobjegla je u šumu da se sakrije... vidi kako šizofreno mijenja svoj izgled“, a onda je simulirao Billa Clintona kako govori: „ Povalio⁶² tebe, povalio nju, opalio sam nju, i onda ti... a onda, tebe u mojoj kancelariji, dobro za njega, on je naskakao na svakoga, nisam... ti, zdravo, kako si – ja sam dobro, ta tvoja unuka, i ti, bako ne, ja ne bih... vi, taj bakojebac, ne... idi, ti si debela... “

Tiffany Trump, mlađu kćerku Donalda Trumpa, gost Čilimanov je nazvao „plejboj djevojkom“, a bivši američki potpredsjednik Dick Cheney je opisan kao „čovjek kojem je ugrađeno njegovo četvrto ili peto srce“ i „Robokap“.

Za kongresmene je domaćin prokomentirao: „...koja gerijatrija su ovi?“.

Melanija Trump je nazvana „MILF“⁶³.

Što se tiče Michelle i Baraka Obame, okrenuvši se svom gostu Čilimanovu, rekao je: „Hoće li konačno da priznaju da su u gej braku? Da je Michelle muško? Neka piški stojeći, zašto bi to skrivala!“, a onda ju je nazvao „Michael“ i „potencijalnim budućim kandidatom za seratora, ups, senatora“.

59 Novinar

60 Direktor satirične TV-serije „Ednooki“

61 Analitičar i lobista iz SAD-a

62 Makedonski sleng za spolni odnos

63 Skraćena za *Mother I'd Like to Fuck*.

Za Vašington je rečeno da je grad sa 60% Afroamerikanaca, ali je emitiranje prikazalo jedva šest, nakon čega je Boris Damovski rekao: „Oni su zauzeti razbijanjem izloga prodavnica, roba je besplatna tamo.“

Bio je i komentar tipa: „Kamerman je u potrazi za crncima u publici, to je njegov najteži posao.“

Komentari o makedonskom predsjedniku Đorđu Ivanovu su, između ostalog, bili: „Budala, ostavio je one Sorospi (igra riječi koja znači Soroseve kurve) Branka Crvenkovskog⁶⁴ da rade za njega.“

Domaćin Ilkovski je reagirao na prisustvo muškaraca u vidnom polju: „Hej, da li je režiser gej?“

Nakon što se Melanija Trump pojavila na ekranu za trenutak, on je rekao: „Moj, bradavica je, vau... možete objesiti kaput, uzbudio sam se.“

Izjave domaćina teško da su se mogle kategorizirati i staviti u kontekst, na primjer: u jednom trenutku, on je stavio crvenu kapu sa natpisom „Trump“, a na pitanje jednog od gostiju, gdje ju je kupio, rekao je: „To su mi pozajmili sa pištoljem uperenim u glavu, pozdrav Antoniju, veoma sam mu zahvalan...“

Bilo je također komentara poput: „Ološ svijeta se skupio protiv (Trumpa, n. b.)“.

Tokom emisije, domaćin i gosti su pričali o konzumaciji alkohola (viskija i votke) sa domaćinom, čak pozivajući čitavo osoblje koje radi na emisiji da im se pridruži, a onda su pričali o savijanju džointa, dok je domaćin držao cigaru u ruci. Citati: „... otkad ja imam dva kamermana, hej? Šta viski može da uradi, brate! Donesi čaše, ozbiljno! (Gleda prema osoblju u studiju, n. b.). Moram to da uradim za Trumpa, nemoj... j... na šala ... e ... e,, mora se to uraditi za Trumpa! Dat ću ti malo, ne mogu da vam dam puno jer imam dosta gostiju. Što se votke tiče, dat ću ti malo više! To je od Putina za tebe.“ Prilikom predstavljanja komentara sa interneta, svastika, prepoznatljiva kao simbol Trećeg rajha i fašizma, pojavljuje se u nekoliko navrata.

Radnje koje je preduzeo AVMU

Ponašanje i komunikacija između domaćina i gostiju bili su neprikladni i neprimjereni za javnu komunikaciju koja se emitira na televiziji. Nastup je obilovao vulgarnim, nepristojnim komentarima i opisima, javnim izlaganjem poruzi, uvredljivim ekspresivnim jezikom i uvredama koje se odnose na rasu, naciju, spol i dob. Konstatirano je da nije bilo govora mržnje, već da je došlo do kršenja programskih načela koja se odnose na njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti i zaštitu privatnosti i dostojanstva ličnosti čovjeka; jednakost, slobodu i prava nezavisna od spola, rase, nacionalnog, etničkog i socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovine i socijalnog položaja čovjeka i građanina; podsticanje duha tolerancije, međusobno poštovanje i razumijevanje među pojedincima različite etničke i

64 Bivši predsjednik Republike Makedonije iz Socijalne demokratske unije Makedonije

kulturne pozadine i podsticanje međunarodnog razumijevanja i saradnje, te javni smisao za pravednost i odbranu demokratskih sloboda. Relevantni zakon ne sadrži kaznenu odredbu za kršenje načela koja su predmet samoregulacije, zbog čega je AVMU u pisanoj formi obavijestio TV Sitel 3 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojim internetskim stranicama⁶⁵.

TV SITEL DOOEL, 2016. godina, govor mržnje

Dana 30. decembra 2016, AVMU je, po službenoj dužnosti, izvršio monitoring „Dnevnika“ na TV Sitelu u 19:00 i 23:00 sata, emitiranog 2, 3, 4. i 5. decembra 2016, tokom predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore koji su se održali 11. decembra.

Sadržaj programa je, između ostalog, uključio:

U osam uzastopnih dnevnih informativnih emisija „Dnevnika“, emitirana je serija od četiri izvještaja (u nastavcima) na temu „Dvojezičnost ima svoju cijenu“, koji su označeni kao editorijali. U njima se tvrdilo da će, ako dvojezičnost dobije širu primjenu u zemlji, to značiti obaveznu upotrebu albanskog u javnom i javno-privatnom sektoru u mjestima u kojima ne žive Albanci, zbog čega će ljudi koji su već zaposleni dobiti otkaz, a Albanci dovedeni sa sjeverozapada zemlje⁶⁶ bit će zaposleni umjesto njih. Grupe građana u nepovoljnom položaju su zatim navedene kao ugrožene, po nekoliko osnova: po etničkom porijeklu („makedonsko, tursko, vlaško, bošnjačko, srpsko, romsko“), po gradovima i općinama, po zanimanju/profesiji (vojska i policija, državna uprava, institucije iz oblasti zdravstva, obrazovanja, usluge taksi vozača, privatne škole, fakulteti, kao i apoteke: „svaki šalterski službenik, policajac, vatrogasac, učitelj, ljekar, poštar ili taksista će morati da zna albanski, da govori albanski sa bilo kojim klijentom koji izabere da komunicira sa njima na albanskom jeziku“), prema starosti („odrasli starosti iznad 50 godina, koji realno neće moći da uče albanski“, „odrasle osobe iznad 40 godina, koji ne bi bili u stanju da uče albanski na vrijeme, što bi značilo otpuštanje i gubitak posla za najmanje 30.000 trenutno zaposlenih u državnom i privatnom javnom sektoru“, „...jer je u zdravstvenom sektoru, medicinskim sestrama i ljekarima iskustvo njihova najveća snaga, aiskusni ljekari i medicinske sestre će imati najviše poteškoća da uče albanski, nakon čega će morati da izgube posao i ostave ga nekome bez znanja i iskustva, samo zato što taj neko drugi govori albanski bolje od njih. Najmanje 1.000 iskusnih ljekara i 10.000 medicinskih sestara će se suočiti sa otpuštanjem“).

65 Čitav pisani izvještaj o nadzoru programa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/Sitel_3-progrmski_nadzor_13.02.2017.pdf.

66 Pitanja opsega upotrebe albanskog jezika i da li se priprema federalizacija/kantonizacija države bila su najaktuelnija pitanja na prijevremenim parlamentarnim izborima 11. decembra 2016, naročito između najvećih koalicija, jedne pod vodstvom VMRO DPMNE i druge pod vodstvom opozicijske SDSM.

Formulacije poput sljedećih su korištene iz dana u dan: „Dvojezičnost je problem koji će uništiti makedonski karakter makedonske države, uvesti ambijent i pravila slično onome što se desilo na Kosovu, što je dovoljan razlog Makedoncima da počnu da brinu i uzmu svoju sudbinu u svoje vlastite ruke. Ako dvojezičnost postane zakonska obaveza, kao što Zaev⁶⁷ planira, analize pokazuju da će troškovi iznositi više od 50 miliona eura u javnom sektoru, uz otpuštanje najmanje 30.000 zaposlenih koji neće uspjeti da savladaju albanski iz različitih razloga. Osim toga, oko 70.000 Albanaca će preći u opštine u kojima se ne govori albanski, što će promijeniti etničku mapu“, a to će se „odraziti na bezbjednost, stvoriti otpor i nezadovoljstvo lokalnog stanovništva sa jasnom mogućnošću za stalne etničke tenzije i sukobe“.

Posljednji izvještaj u seriji je tvrdio da „zahtijevajući kantonizaciju i dvojezičnost na cijeloj makedonskoj teritoriji, pet partija – DUI, DPA, Besa, Savez Zijadin Sela i Socijaldemokratska unija – zastupaju etnička prava Albanaca na narednim izborima. Samo je VMRO DPMNE ostao na makedonskoj strani i oni se drže svog stava da ne podržavaju promjenu Ustava, niti da će dozvoliti dvojezičnost na cijeloj teritoriji, pogotovo ne kantonizaciju, kako Zaev naziva federalizaciju zemlje. Smatra se da to pitanje uključuje ‘teritorijalnu podjelu koja bi uskoro dovela do rata i otcepljenja albanskih kantona od Makedonije i njihovog pripajanja Kosovu, sudeći prema iskustvu u regionu i Evropi’.“

Tekstovi pisani na kajronu su korišteni da se pojača poruka; u posljednjem izvještaju, prikazan je grafikom sa mapom makedonske teritorije na kojoj su oblasti u koje bi se Albanci preselili bile prikazane strelicama. Drugi izvještaji u kojima su prenošene poruke osoba predstavljenih kao „glas autoriteta“ (gradonačelnici iz VMRO DPMNE, političar iz stranke članice koalicije koju predvodi VMRO DPMNE, ljekar, bivši rukovodilac u Ministarstvu unutrašnjih poslova) također su korišteni da se ojača kontekst.

Radnje koje je preduzeo AVMU

AVMU je napravio analizu kako bi se utvrdilo da li je zadovoljen trostepeni test Evropskog suda za ljudska prava, odnosno da li je ograničenje slobode izražavanja bilo propisano zakonom, da li je ono imalo legitiman cilj i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu⁶⁸.

Što se tiče prvog preduvjeta, utvrđeno je da su oba osnova po kojima je širena diskriminacija zabranjena zakonom.

Serija izvještaja je emitirana u posljednjoj sedmici predizborne kampanje za prijevremene parlamentarne izbore 2016. godine i označena je kao editorijal.

67 Predsjednik opozicijske političke partije Socijaldemokratska unija Makedonije

68 Relevantni predmeti iz prakse Evropskog suda za ljudska prava su bili: Soulas i drugi protiv Francuske (od 10. jula 2008), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-87370%22%5D%7D>; Feret protiv Belgije (16. juli 2009), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-93626%22%5D%7D> i Surek protiv Turske (8. juli 1999), dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%222696156%22%22itemid%22:%5B%222001-58279%22%5D%7D>.

Odredba Izbornog zakona po kojoj ni medij, ni novinar ne može biti sankcioniran zbog izražavanja mišljenja, koje se uvijek moralo razlikovati od vijesti, vrijedila je i za ove izbore. Takva je odredba značila da se od emitera očekivalo da naprave jasnu razliku između komentara (editorijala), kao glavnog analitičkog novinarskog žanra koji prenosi mišljenje, i drugih novinarskih žanrova, kao što su vijesti, izvještaji, intervjui, reportaže itd. U kontekstu ove odredbe, AVMU je bio mišljenja da ona predstavlja garanciju slobode izražavanja, ali da je ne treba shvatiti kao zaštitu govora mržnje, objavljivanja netačnih i neistinitih informacija, uvreda, laži i kleveta ili kao zaštitu nepoštovanja profesionalnih novinarskih načela i standarda. Izvještaji o kojima je riječ su označeni kao editorijali, međutim, oni nisu bili u skladu s profesionalnim novinarskim standardima i predstavljaju zloupotrebu žanra, odnosno propaganda i diskriminacija su emitirane pod plaštom jednog editorijala, a samim tim AVMU je odlučio da se zaštita po Izbornom zakonu ne može primijeniti na njih.

Da bi se utvrdila i druga dva uvjeta, sadržaj izvještaja je analiziran u skladu sa Uputstvom za monitoring govora mržnje⁶⁹ i identificiranim relevantnim pitanjima⁷⁰.

Analiza je pokazala da je ograničenje slobode za takvu vrstu izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu, jer je, kao nacionalna televizija, TV Sitel emitirala izvještaje u nekoliko narednih dnevnih informativnih emisija, u kojima je žanr – komentar – zloupotreblijan u cilju širenja govora mržnje na osnovu nacionalnog/etničkog porijekla. Serija ovih izvještaja primjer je da „govor mržnje“ može biti ogrnut velom izjava koje bi „mogle izgledati razumno ili normalno na prvi pogled“⁷¹, a koje su emitirane tokom izborne kampanje sa jasnom namjerom da se postigne određeni politički cilj korištenjem diskriminacije, jednostranih informacija i zastrašivanja. Korištenjem taktike imenovanja profesija, gradova/općina i etničkih zajednica koje bi trebale osjećati ugroženost i strah, publika je bila predmet uvjeravanja, nametanja mišljenja, manipulacije informacijama i zastrašivanja gubitkom radnih mjesta; izvještaj je nastojao podstaći, među etničkim Makedoncima, kao i Turcima, Srbima, Vlasima, Romima i Bošnjacima, osjećaj napuštenosti i antagonizma prema etničkim Albancima, koji su prikazani kao prijatna državi jer su imenovani kao potencijalni izvršioци preseljenja, koje će promijeniti makedonski karakter zemlje i dovesti do opasnosti od gubitka države, do etničkih tenzija, sukoba i rata, što je više puta izrečeno u javnosti kao neminovnost.

S obzirom na činjenicu da relevantni zakon ne predviđa kaznene mjere za emitiranje sadržaja koji predstavljaju diskriminaciju i govor mržnje, AVMU je pisanim putem obavijestio TV Sitel o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojoj stra-

69 Pripremio AVMU, 2014, http://www.avmu.mk/images/Guide_to_monitor_hate_speech.pdf.

70 Uključujući: 1. Koji je bio kontekst izražavanja? 2. Koja je osoba odgovorna za izražavanje? 3. Da li je postojala bilo kakva namjera da se izazove govor mržnje? 4. Koji je bio sadržaj izražavanja? 5. Koji je bio stepen i opseg izražavanja? 6. Koja je bila vjerovatnoća utjecaja na publiku i njene daljnje radnje?

71 „Priručnik o ‘govoru mržnje’“ Anne Weber, Vijeće Evrope, septembar 2009, str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf

nici⁷², te dostavio pisani izvještaj o monitoringu programa Komisiji za zaštitu od diskriminacije i Državnom tužilaštvu⁷³.

TV SITEL DOOEL, 2016. godina, uvredljivi govor

Na osnovu nekoliko pritužbi koje je 27. septembra 2016. godine podnio Socijaldemokratski savez Makedonije, AVMU je, po službenoj dužnosti, izvršio monitoring programa vijesti u 19:00 sati emitiranih na TV Sitelu 28. augusta. Analiza je obuhvatila nekoliko izvještaja, ali samo je jedan predstavljen ovdje zbog svoje specifičnosti. To je hibrid dva analitička žanra – komentara i intervju – pod nazivom „Fudbalski navijači poslali poruku Zoranu Zaevu da ne dolazi na makedonske utakmice“. Izvještaj se odnosio na prisustvo Zorana Zaeva, predsjednika (tadašnje) opozicijske političke stranke Socijaldemokratski savez Makedonije (SDSM), na utakmici između makedonskog (Škendija) i belgijskog kluba, koja se odigrala u Skoplju u okviru Evropske lige.

Sadržaj programa je, između ostalog, uključio:

U najavi izvještaja iznesena je tvrdnja: „Ne vjerujem da postoji Makedonac, čak i u SDSM-u, pa čak i u njegovoj široj porodici, a kamoli SDSM-u, koji podržava pojavljivanje (Zaeva) u sastavu radikalnih navijača makedonskog kluba, koji se zalažu za Veliku Albaniju i odriču Makedonije i stalno traže njenu podjelu između Kosova i Albanije“.

U izvještaju je, između ostalog, navedeno:

„Škendija je izgubila utakmicu sa 4:0, ali to je najmanje važno. Ono što bi trebalo da najviše zabrinjava jeste: Koju zemlju Škendija predstavlja?“ Iako je klub izdao saopćenje naglašavajući da on predstavlja zemlju u cijeloj Evropi, dovoljno je da pogledate slike sa utakmice da biste primijetili da se vijore zastave Albanije, OVK-a i mapa Velike Albanije. Lider SDSM-a Zoran Zaev ih je podržao u tome. Sam se o tome hvalio na društvenim mrežama. Javnosti, a posebno navijačkim grupama se to uopće nije dopalo. Neke grupe su poslale lideru SDSM-a poruku da on nije dobro došao ni

72 Čitav pisani izvještaj programa monitoringa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/TV_Sitel_vonreden_nadzor_po_sluzbena_dolznost.pdf.

73 U februaru 2017. godine, oni su obavijestili AVMU da su, prema njima, izvještaji emitirani sa namjerom da se ostvari politički cilj, a samim tim nisu našli osnova da se TV Sitel goni na osnovu Krivičnog zakona. AVMU je uputio pismo Višem javnom tužilaštvu tražeći nadzor nad radom javnog tužilaštva iz razloga što uloga medija tokom izbora nije postizanje političkih ciljeva, već izvještavanje o kampanjama stranaka na uravnotežen način. U maju 2017. godine, Komisija za zaštitu od diskriminacije je informirala AVMU da nisu ustanovili diskriminaciju, jer je tema upotrebe jezika od javnog interesa, a samim tim legitimna u demokratskom društvu. Stav AVMU je da javni interes i legitimitet teme nikada nije bio pod znakom pitanja, pri čemu je tema bila jedna od najzanimljivijih tema tokom cijelog predizbornog perioda, počevši od 2. septembra 2016. Problem je bio u načinu na koji su mediji koristili temu od javnog interesa za širenje propagande, straha, diskriminacije i govora mržnje, odnosno u tome da je razmatranje Komisije prestalo tamo gdje je analiza AVMU počela.

na jednu utakmicu koju će igrati i rekle da su imale Gocu Delčeva⁷⁴, Janeta Sandanskioskog⁷⁵ i Dameta Grueva⁷⁶, ali ne Kshemila Hasanija⁷⁷. Osuda je također došla od pripadnika navijača Bitolja – Čkembara⁷⁸ – koji su javno pozvali Zaeva da prisustvuje utakmici s Pelisterom, uz poruku da neće izaći sa Tumbe kafea⁷⁹.”

Između ostalog, korišteno je nekoliko vizuelnih/grafičkih ilustracija, poput snimka – (vjerovatno) sa Twitter profila Zorana Zaeva: „Podržavamo #Škendiju i novi uspjeh za #Makedoniju”, fotografija grafita protiv Zorana Zaeva: „Zaev je *persona non grata* za Vardar⁸⁰”, „Komiti imaju Gocea, Janeta i Dameta! Zaev ima Kshema Hasu! Sram te bilo, izdajniče!”, fotomontaže Zoran Zaeva sa albanskom keče⁸¹, s pratećim tekstom: „Balist br. 121. Brigada Kshema Hase. Prodaja karata ovom licu za makedonske utakmice je zabranjena”.

Radnje koje je preduzeo AVMU

U izvještaju se koristi manipulativna strategija takozvanog „atentata na karakter (ličnost)” u smislu da: „napadom na lični život pojedinca, činjenice njegove biografije i specifične individualne karakteristike (koje ćemo nazvati „karakter” radi jednostavnosti) napadač pokušava žrtvu povrijediti politički, moralno, socijalno ili psihološki i, na taj način, u zavisnosti od okolnosti, ukloniti ga iz takmičenja, zavesti javno mnijenje ili postići neki drugi cilj. Ovo ćemo nazvati atentatom na karakter, koji predstavlja namjerni pokušaj da se ozbiljno naruši ugled, karakter, socijalni status, odnosno dostignuća druge osobe. Motivacija za ubistvo karaktera je obično ukorijenjena u želji napadača (atentatora) da psihički povrijedi žrtvu i umanjí javnu podršku za žrtvu. Ovo bi trebalo na kraju razoriti ili čak uništiti njegove ili njene šanse za uspjeh. U drugim slučajevima, atentat na karakter se provodi radi povrede načela koja žrtva simbolizira ili ih brani”⁸².

U konkretnom primjeru, zloupotrijebljeno je fizičko prisustvo Zorana Zaeva na tribinama fudbalskog stadiona i podrška koju je Zaev dao fudbalerima FK „Škendija” („Mi podržavamo # Škendiju i novi uspjeh #makedonije”). I uvod i sam izvještaj su identificirali ove okolnosti/aspekte sa neprihvatljivim javnim ponašanjem jednog dijela navijačke grupe, čija ikonografija ukazuje na ideologiju etničkog separatizma. Na ovaj način, pojavila se opasnost od tumačenja audiovizuelnog elementa

74 Goce Delčev (1872–1903), makedonski nacionalni heroj, ideolog, organizator i vođa Makedonskog revolucionarnog nacionalnog oslobodilačkog pokreta krajem 19. i početkom 20. vijeka.

75 Jane Sandanski (1872–1915), makedonski nacionalni heroj, ratni vođa (*voivode*) i vođa Makedonske revolucionarne organizacije

76 Dame Gruev (1871–1906), makedonski revolucionar, osnivač i jedan od najistaknutijih članova Makedonske revolucionarne organizacije

77 Kshemail Hasani (1908–1945), vođa Balli Kombetar za zapadnu Makedoniju

78 Naziv grupe koja podržava fudbalski klub „Pelister” iz Bitolja

79 Gradski stadion lociran na brijegu, Tumba kafe u Bitolju

80 Naziv grupe koja podržava fudbalski klub „Vardar” iz Skoplja

81 Tradicionalna albanska kapa

82 Shiraeu Eric, esej „Atentat na karakter: interdisciplinarni pristup”, dostupno na: <https://characterattack.wordpress.com/our-publications/>.

kao tendencije za populističku, etnički stereotipnu identifikaciju sportskog rivalstva sa međuetničkim rivalstvom.

Logička neodrživost i zloba takve vrste manipulacije javnim mnijenjem postaje očigledna ako se postave sljedeća pitanja: Da li osuda navodne „podrške etničkom radikalizmu“, koja se pripisuje lideru opozicijske stranke, vrijedi i za sve one koji su bili prisutni na stadionu, kao i koja je uloga etničkih Makedonaca, u skladu sa ovim mjerilima, koji rade i takmiče se za FK „Škendija“.

AVMU je zaključio da je došlo do kršenja načela koja se odnose na: njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti čovjeka i zaštitu privatnosti i dostojanstva ličnosti; jednakost, slobodu i prava nezavisno od spola, rase, nacionalnog, etničkog i socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovine i društvenog položaja pojedinca i građanina; podsticanje duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja među pojedincima različite etničke i kulturne pozadine; podsticanje međunarodnog razumijevanja i saradnje, javni osjećaj za pravедnost i odbranu demokratskih sloboda; te za objektivni i nepristrasni prikaz događaja sa jednakim tretmanom različitih stavova i mišljenja i omogućavanje publici da slobodno formira mišljenje o pojedinim događajima i problemima. Pošto relevantni zakon ne predviđa bilo koje mjere za nepoštovanje ovih načela, TV Sitel je pisanim putem obaviještena o kršenju, a izvještaj je objavljen na stranici AVMU-a⁸³.

TV Kanal 5 Skoplje, 2016. godina, govor mržnje

Dana 8. marta 2016, AVMU je, po službenoj dužnosti, proveo monitoring nekoliko emisija programa pod nazivom „Šou Milenka Nedelkovskog“, koje su emitirane na nacionalnoj zemaljskoj TV Kanal 5 15, 22, 29. januara i 5, 12. i 19. februara 2016. godine. Iste emisije su emitirane na satelitskoj TV Kanal 5 plus 20. i 27. januara i 3, 10. i 17. februara 2016.

Sadržaj programa je, između ostalog, uključio:

Tema je otvorena putem komentara za dodatnog pomoćnika ministra poljoprivrede Ljupča Nikolovskog⁸⁴, pri čemu je Milenko Nedelkovski nekoliko puta aludirao na njegovu seksualnu orijentaciju. Naprimjer: „Ja ću staviti ovu roza stvar na njega (on probija fotografiju Nikolovskog rozom špenadlom), jer u Krivoj Palanki kažu da je on homoseksualac. Na makedonskom, to se zove „peder“ (gay); zapravo, mislim da ne lažem, makar me ljudi uvjeravaju da ne lažem, međutim, ako podnesu tužbu, ja ću se pojaviti na sudu i prvo ću zatražiti vještačenje, odnosno mišljenje sudskog vještaka o Ljupču Nikolovskom (riječ je pokrivena audiosignalom visoke frekvencije), tako da možemo utvrditi, a ako griješim, ja ću se izviniti, ja ću platiti, a ako se ne varam, cijela makedonska javnost će biti obaviještena o tome kakva je situacija sa njegovom zadnjicom...“.

83 Cijeli pisani izvještaj provodenog programa monitoringa dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/Izveshtaj_po_pretstavka_na_SDSM.pdf.

84 U tom trenutku, Republika Makedonija je imala tranzicijsku vladu za provođenje izbora poslanika, obrazovanu shodno Sporazumu iz Pržina, koja je također uključivala članove iz SDSM-a, uključujući i Nikolovskog.

Komentirajući kampanju koju je koalicija „Seksualna i zdravstvena prava marginaliziranih zajednica“ koristila u decembru 2015. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, na način koji je proklamirao poruku „...homofobi su također ljudi“ na bilbordima, Milenko Nedelkovski je rekao: „...Nemam para da iznajmim (bilborde), međutim, rekao bih: ‘Homoseksualci su također bolesni ljudi’. Međutim, to je... i mislim da treba da postoji medicinska njega“. Osim toga, rekao je: „Prošle godine, imao sam dvije ili tri emisije sa Cvetinom Čili-manovim, gdje smo došli u sukob, jer sam ja tvrdio da je (riječ je pokrivena audiosignalom visoke frekvencije) bolest i da treba da se liječi, da je bolest, mentalna i fizička, i neka vrsta poremećaja. I nije bilo tako, bilo je da su njihova prava ugrožena, jer mislim da bi se trebali liječiti, da to mora biti ograničeno zakonom, kako bi se zaštitile tradicionalne vrijednosti naše pravoslavne vjere, našeg naroda, naše crkve i tako dalje, naš način života.“

U jednoj od emisija, bio je dug govor, u kojem on kaže: „...Pa, na ovoj slici su dva muškarca koja se ljube. I ne osjećam se ugodno da ovo gledam. Vjerovatno se većina mojih gledalaca također ne osjeća ugodno. Međutim, ja pokušavam pitati zašto SDSM i Sorosevi portali odjednom..., ali čekaj, sada Ljupčo Nikolovski? To bi trebalo biti vrlina. Ja sam ga hvalio u svom programu, ja mu nisam rekao da radi pogrešno (audiosignal visoke frekvencije), u redu, neka tako bude (audiosignal visoke frekvencije), to odgovara tebi i tvom položaju i tvojoj partiji i budućnosti. Osim toga, imam i druge fotografije, koje su, recimo, da je ovo predsjednik Omladinske organizacije SDSM Skoplje, zapravo, sin Ljubomira Danailova Frčkovskog⁸⁵, Jon je njegovo ime, koji je punoljetan i kao takav ima pravo birati koje dupe će zgrabiti (prikazuje se zamagljena fotografija). Može imati djevojke, ako želi, ali on nije izabrao djevojke.“

„Nema potrebe da me Miki⁸⁶ zove, zapravo, za ono što sam ja, ja imam informaciju iz Krive Palanke da je (Nikolovski) homoseksualac, iz razloga što ne postoji ništa sramotno ovdje. Evropske vrijednosti koje vidimo, koje oni promoviraju, su da su istospolni brakovi normalni, usvajanje djece od istospolnih parova je također normalno. Posljednja dva, kako da kažem, ambasadora Evropske unije u Makedoniji pokazuju takav promiskuitet, što je čudno za nas, međutim, to je njihov izbor... U svakom slučaju, to znači da me Miki Vujić ne treba zvati, nema potrebe za tužbama, ako žele, neka me tuže, jer bi prateći evropske vrijednosti Ljupčo Nikolovski trebao biti ponosan što je homoseksualac, jer, vidite, on je ispred... daleko ispred svih nas.“ „Mislio sam da ga nisam uvrijedio, bilo mi je zaista drago što je ovdje, čovjek je homoseksualac, makar to je ono što kažu u Krivoj Palanci, i to je dobro, naša evroatlantska integracija podrazumijeva što manje homofobije i što više homoseksualaca, lakši će nam put biti. Dakle, ovdje, on probija taj put.“ „Bio sam predmet cijele kampanje, da sam homofob, da ih mrzim, i šta sve ne, iako

85 Bivši ministar unutrašnjih i vanjskih poslova, kandidat za Predsjednika Republike Makedonije iz SDSM-a 2009. godine

86 Miroslav Vujić, advokat koji je tražio izvinjenje zbog emitiranog sadržaja u ime Ljupča Nikolovskog

sam zapravo, napravio njihovu promociju, tako da, ako se, naprimjer, desi da SDSM pobijedi na izborima 24. aprila, ja predlažem da ovaj (audiosignal visoke frekvencije) iz Krive Palanke bude ministar za evropske integracije, jer će on biti u stanju da se tu najlakše integrira sa svojim tijelom, i možda mentalno, ako njegov um može to uraditi, i da nas promovira, jer, sada, to su neke vrijednosti, gradonačelnik Berlina je rekao da je homoseksualac, ne znam koliko kongresmena, senatora, Amerika, ovo i ono, svi govori sve, a sada, to je vrlina. Što se mene tiče, ja sam, recimo, konzervativan, pun predrasuda, ja nisam okrenut ka budućnosti itd., ali dobro, to sam ja, ja se ne mogu sada promijeniti, međutim, oni progresivni..." itd.

Radnje koje je preduzeo AVMU

U cilju utvrđivanja da li je šest emisija programa „Milenko Nedelkovski šou“ uključivalo govor mržnje i diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije, provedena je analiza kako bi se utvrdilo da li je zadovoljen trostepeni test Evropskog suda za ljudska prava. Seksualna orijentacija nije izričito navedena kao osnov diskriminacije u odgovarajućem zakonu; međutim, u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i aktima makedonske Komisije za zaštitu od diskriminacije, pokazano je da je ograničenje slobode izražavanja zbog diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije propisano zakonom. Napravljena je paralela između Zakona o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, Zakona o sprečavanju i zaštiti od diskriminacije i Protokola za utvrđivanje postupka za akciju u slučaju zaštite od diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta⁸⁷ Komisije za zaštitu od diskriminacije, sa jedne strane, i primjene članova 10 i 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima od Evropskog suda za ljudska prava, sa druge strane⁸⁸.

S obzirom na činjenicu da je dati program bio projekt nezavisnog producenta, važan aspekt je također bilo i pitanje uredničke odgovornosti TV Kanal 5 za emitirani sadržaj.⁸⁹

Jedan dio komentara odnosio se na trojicu visokih zvaničnika – pomoćnika ministra i dva ambasadora Evropske unije u zemlji, tako da je bilo neophodno ustanoviti da li su komentari u vezi s njima bili obuhvaćeni očekivanjem da ove osobe trebaju prihvatiti veću kritiku od drugih građana. U tom kontekstu, uzeta je u obzir Deklaracija o slobodi političke debate u medijima⁹⁰. Konstatirano je da izjave Milen-

87 Dostupno na: <https://zaokruzi20.files.wordpress.com/2015/11/protokol-mk.pdf>.

88 Relevantni predmeti Evropskog suda za ljudska prava su: Vejdeland i drugi protiv Švedske, dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22docnamesort%20Descending%22%22%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%22%22kpthesaurus%22:%5B%22148%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%22%22itemid%22:%5B%22001-109046%22%22%22%22kdate%20Descending%22%22%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%22%22kpthesaurus%22:%5B%22148%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-142424%22%22%22%7D> i Mladina d. d. Ljubljana protiv Slovenije, dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22kdate%20Descending%22%22%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%22%22kpthesaurus%22:%5B%22148%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%22itemid%22:%5B%22001-142424%22%22%22%7D>.

89 Relevantni predmet iz prakse Evropskog suda za ljudska prava koji je korišten ovdje je Surek protiv Turske, dostupan na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22dmdocnumber%22:%5B%222696156%22%22%22itemid%22:%5B%222001-58279%22%22%22%7D>.

90 Dostupna na: http://www.avmu.mk/images/Dec2004PoliticalDebate_mk.pdf

ka Nedelkovskog nisu bile odgovor na izjave bilo kojeg od navedenih zvaničnika o seksualnoj orijentaciji bilo koje osobe, te da nisu bile relevantne za način na koji oni obavljaju svoju funkciju.

Što se tiče tvrdnje da je homoseksualnost bolest, konsultirana je makedonska sudska praksa – odnosno, konkretno, predmet autora priručnika „Pedagogija“ za treći razred⁹¹. Dio homofobičnih izjava bio je prekriven velom naizgled normalnog i obrazloženog jezika, uz korištenje riječi: „promocija“, „normalni“, „progresivni“, izraza „evropske vrijednosti“ i slično. AVMU vjeruje da to ne umanjuje njihov diskriminatorski sadržaj jer „govor mržnje“ može biti prikriiven izjavama koje mogu djelovati razumno ili normalno na prvi pogled. Ipak, koje izjave predstavljaju homofobiju i govor mržnje, a koje potpadaju pod pravo na slobodu izražavanja, iako su uvredljive i šokantne, bilo je moguće razlikovati na osnovu relevantnih tekstova o ovom pitanju i načela na koja se nailazi u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava ili drugih tijela⁹².

Zatim, bilo je neophodno utvrditi da li je ograničenje slobode izražavanja imalo legitiman cilj i da li je bilo neophodno u demokratskom društvu. Zbog toga je sadržaj „Milenko Nedelkovski šoua“ analiziran u pogledu pitanja iz uputstva o praćenju govora mržnje iz AVMU-ovog *Vodiča za monitoring „govora mržnje“* (vidi gore).

Monitoringom je utvrđeno da je TV Kanal 5 prekršila relevantni zakon na način što je donijela uređivačku odluku, kao nacionalna televizija, da autoru šoua omogući da u nekoliko uzastopnih, unaprijed snimljenih informativnih emisija programa „Milenko Nedelkovski šou“ vrši podsticanje i širenje diskriminacije, netolerancije i mržnje na osnovu seksualne orijentacije. Analize su pokazale da je seksualna orijentacija kao zabranjen osnov za diskriminaciju propisana zakonom, a da je ograničenje slobode te vrste izražavanja imalo legitiman cilj i da je bilo neophodno u demokratskom društvu.

Relevantni zakon ne predviđa kaznenu mjeru za emitiranje govora mržnje i diskriminatorskoga govora, zbog čega je AVMU pisanim putem obavijestio TV Kanal 5 o kršenju i objavio izvještaj o monitoringu na svojoj stranici⁹³, a snimak emisije i pisani izvještaj podnio Komisiji za zaštitu od diskriminacije⁹⁴.

91 Dr. Marija Kostova, dr. Aneta Barakoska i dr. Eli Makazlieva protiv kolumnistice Irene Cvetković (2011) i članka pod nazivom „Homoseksualci nisu neurotični“, objavljenog na Vestu 19. jula 2011. i „Izvjestaj o seksualnim i zdravstvenim pravima marginaliziranih zajednica u Republici Makedoniji“, <http://xa.yimg.com/kq/groups/23471982/269959960/name/Analiza+finalna+verzija.pdf>.

92 „Priručnik o ‘govoru mržnje’“ Anne Weber, Vijeće Evrope, septembar 2009, str. 5, dostupan na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/hate_speech_en.pdf.

93 Čitav *Pisani izvještaj o provedenom programu monitoringa* dostupan je na: http://www.avmu.mk/images/Izvestaj_KANAL__DOOEL_Skopje.pdf.

94 Postojala je pisana komunikacija između Komisije i AVMU-a po ovom pitanju. U martu 2017. godine, Komisija je obavijestila AVMU da nisu mogli utvrditi diskriminaciju zbog tehničkih razloga. Naime, Komisija je tvrdila da AVMU nije naveo ko je osoba koja je diskriminirana i da li je on/ona ovlastio/la Agenciju da ga/je zastupa; da AVMU nije precizirao osnov diskriminacije; da je prošlo više od godinu dana tako da pitanje ne može biti ispitano itd. AVMU je vjerovao da Komisija pokušava naći izgovor da ne razmotri ovo pitanje i uputio je dopis Skupštini (koja imenuje članove Komisije) kako bi je informirao o ponašanju Komisije.

TV Kanal 5 Skoplje, decembar 2011. godine, govor mržnje

U periodu u kom je proveden monitoring bio je na snazi prethodni Zakon o radiodifuziji, prema kojem je naziv Agencije bio Savjet za radiodifuziju; radnje regulatornog tijela bile su predviđene drugačije i postojale su kaznene mjere za govor mržnje i diskriminaciju.

Na osnovu pritužbe, proveden je monitoring programa „Milenko Nedelkovski šou“, koji je emitiran na TV Kanalu 5 dana 18. novembra 2011. Ovo emisija pokrenuta je povodom obilježavanja godine od ulaska inspekcije u firme na adresi Pero Nakov bb, uključujući i A1 televiziju⁹⁵. Pritužba se odnosila na „prezentiranje grubih laži i klevete i, što je najviše zabrinjavalo, govora mržnje“ i prikazivanje „fotografije od oko 20 novinara iz nekoliko medija koje je domaćin (Milenko Nedelkovski, n. b.) nazvao izdajnicima i homoseksualcima, što je predstavljalo ozbiljno miješanje u njihova osnovna ljudska prava i slobode“.

Sadržaj programa je, između ostalog, uključivao:

Nedelkovski je rekao da je njegova namjera bila „otkriti detalje o pokušaju da se oživi zmaj koji se preselio iz Pero Nakova prema gradu, naročito ka Bulevaru Klimenta Ohridskog“. Iz cijele prezentacije, dalo se zaključiti da je „zmaj“ opozicijska politička stranka SDSM i „armija podmićenih novinara i luralica koji nisu uspjeli uvjeriti i ‘zamijesiti’ narod...“. Nedelkovski je dalje naveo da je učinjen pokušaj da mjesto bivše TV A1, „Vremena“ i „Špica“ preuzmu drugi mediji „pro-SDSM orijentacije“ – TV 24 Vesti, TV A2, Plusinfo web-portal i dnevno izdanje sedmičnika „Fokus“.

Domaćin je skupio više od 30 novinara, od kojih je većina ranije bila zaposlena na TV A1, u „Vremenu“ i „Špicu“, koje je pokušao diskreditirati koliko je to moguće, problematizirano je njihovo zaposlenje u drugim medijima i koristio je izraze kao što su: „nepotpune osobe, nenovinari, plaćenici i izdajnici“, „kukavice“, „doušnici“, „policijski špijuni“, „svinjevac iz Ribaraca“, „homoseksualci“. „...Njegov je zamjenik, zapravo zamjenik Ljupča Cvetanovskog, novinar, priznati homoseksualac, koji potječe iz sela Izvor, oblast Veles, a također je i novinar u „Fokusu“ i potpredsjednik Sindikata novinara Makedonije. Dakle, potpuno nova paukova mreža stupa na snagu u 24, a zapravo, postoji paukova mreža sa homoseksualnim osobama. Između ostalog, oni također zapošljavaju normalne ljude tamo, a ja ne kažem da su ti normalni ljudi homoseksualci, ali oni su došli iz A1 televizije, kao što su Bogdanka Kuzevska, Ejdin Hajderpašić, Seat Rizvanović, sa nadimkom Spec...“. Nedelkovski je pokazao fotografije novinara koje je imenovao po imenu i prezimenu, kao i fotografije tadašnjeg lidera SDSM-a Branka Crvenkovskog i Ljubomira Danailova Frčkovskog.

95 Ova TV-stanica je zatvorena, a njen vlasnik Velija Ramkovski i nekoliko osoba osuđeno je na kaznu zatvora za pranje novca, zločinačko udruživanje, utaju poreza i zloupotrebu službenog položaja. Dnevne novine „Vremena“, „Špic“ i „Koha e re“, također u vlasništvu Ramkovskog, prestale su postojati. Kao posljedica ovoga, jedan broj novinara i medijskih radnika ostao je bez posla. Imena nekih od njih se spominju u ovom programu.

Radnje koje je preduzeo Savjet za elektronske medije

Monitoringom je utvrđeno da je domaćin i autor emisije, prilikom davanja imena i stigmatizacije onih sa različitim političkim mišljenjem od njegovog – prije svega, grupe novinara, pokazao otvorenu netoleranciju sa elementima govora mržnje i stvorio atmosferu sukobljavanja. TV Kanal 5 izrečena je privremena dvodnevna zabrana oglašavanja i telešopinga, zbog emitiranja programa koji podstiču mržnju i netrpeljivost⁹⁶.

MRT (PBS), 2009. godina, uvredljivi govor

U periodu u kome je proveden monitoring bio je na snazi prethodni Zakon o radiodifuziji, prema kojem je naziv Agencije bio Savjet za radiodifuziju; radnje regulatornog tijela bile su predviđene drugačije i postojale su kaznene mjere za govor mržnje i diskriminaciju.

Savjet za radiodifuziju je proveo monitoring emisije „Otvoreno sa ljudima“ sa Slobodanom Tomikom, koja je emitirana na MRT kanalu javnog servisa 6. decembra 2009. godine. To je bio drugi nastavak emisije posvećene Johanu Tarčulovskom⁹⁷, pod nazivom „12 godina zatvora: Johan Tarčulovski ‘sudbina izdaje?’“, koji je bio posvećen identificiranju Ljube Boškskog⁹⁸ kao izdajnika.

Sadržaj programa je, između ostalog, uključivao:

Kao uvod u temu, emitiran je editorijal u kojem su, kroz emocionalan diskurs, kršćanski moral, patriotizam i humanost postavljeni kao neke od vrijednosti koje su paradigma za pravilno ponašanje, koje čovjek treba prekršiti da bi počinio izdaju. Ilustracije koje su korištene uključivale su kratki film koji prikazuje borbe *komita* i Turaka tokom Ilindanskog ustanka, liturgiju u hramu Makedonske pravoslavne crkve; snimak izjave Ljube Boškskog prikazan na YouTubeu; snimke suđenja Boškskom i Tarčulovskom u Haškom tribunalu.

Izveštaj je prikazao njih dvojicu jednog protiv drugoga – Johana Tarčulovskog kao čovjeka „vrijednosti koje se razlikuju od drugih“, koji „ne prihvata nevrjednosti i nepravdu“ i Ljubu Boškskog, koji je opisan kao izdajnik Tarčulovskog, bez bilo kakve rezerve. Boškoski je stavljen u istu grupu sa izdajicama Goce Delčeva, Metodija Andonovskog Čente⁹⁹, Todora Aleksandro-

96 Izveštaj nije objavljen jer je obaveza Agencije da objavljuje izvještaje i mjere uvedena Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama, koji je stupio na snagu početkom 2014. godine.

97 Johan Tarčulovski (1974) bio je učesnik oružanog sukoba u Makedoniji 2001. Optužen je i osuđen u Haškom tribunalu za kršenje zakona i običaja ratovanja u selu Ljuboten na području općine Skoplje u augustu 2001.

98 Ljube Boškoski (1960) makedonski je političar, ministar unutrašnjih poslova u vrijeme oružanog sukoba u Makedoniji 2001. Optužen je i oslobođen u Haškom tribunalu za događaje u selu Ljuboten na području općine Skoplje u augustu 2001.

99 Metodija Andonov Čento (1902–1957), makedonski nacionalni borac, osnivač i političar i prvi predsjednik Predsjedništva ASNOM-a, zbog čega se često označava i kao prvi predsjednik Makedonije.

va¹⁰⁰, Gjorgija Sugarea¹⁰¹, ljudi koji su otkrili tajni put na Belasici, koji je vodio na pozicije vojske cara Samuila¹⁰², nalogodavcima ubistva Gjorče Petrova¹⁰³, izdajnikom Aleksandrom Turundževim¹⁰⁴. U editorijalu je navedeno da je izdaja „sociološka pojava koja je ukorijenjena u makedonskom supstratu“ i da je odnos Ljube Boškospkog prema Johanu Tarčulovskom bio posljednja izdaja.

Tokom emisije emitirana je izjava historičara prof. Zorana Todorovskog iz prethodne emisije „Otvoreno sa ljudima“. On je govorio o tabeli kažnjavanja i nagrađivanja u revolucionarnoj organizaciji VMRO u prvim decenijama 20. vijeka. Istakao je da je bilo sedam primjera kod kojih je kazna bila smrt – od kojih je prvi bio „špijuniranje ili doušništvo, koji znače izdaju“. Tokom diskusije, napravljena je dekonstrukcija mita patriote „brata Ljube“, u kojoj je, pored česte upotrebe termina izdaja, doušnik i slično, ponavljana i sintagma „sestra Ljube“ da bi se rodnim stereotipima njemu dodijelilo pejorativno značenje.

Radnje koje je preduzeo Savjet za elektronske medije

Javni servis je upozoren na to da je prekršio opće načelo objektivnog i nepristrasnog predstavljanja događaja sa jednakim tretmanom različitih stavova i mišljenja i omogućavanjem publici da slobodno formira mišljenje o događajima i problemima, kao i obavezu MRT-a da ostvaruje javni interes, da promovira poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrijednosti i institucija, da poštuje privatnost, dostojanstvo, ugled i čast pojedinca. Stanici je ukazano na to da treba biti oprezna da ne stvara atmosferu podsticanja mržnje, koja bi mogla dovesti do prijetnji po sigurnost, jer ima potpunu uređivačku odgovornost za emitiranje sadržaja i treba biti nezavisna u kreiranju uređivačke politike. Pored ovoga, naglašeno je da mediji trebaju imati u vidu da sloboda novinarskog žanra komentara (editorijala) ne znači da je on oslobođen obaveze poštovanja osnovnih novinarskih načela objektivnosti, nepristrasnosti, nedostatka pristrasnosti i, iznad svega, slušanja druge strane. Posebnu najavu izdao je Savjet radi informiranja javnosti o preduzetim mjerama.

100 Todor Aleksandrov (1881–1924), makedonski politički vođa, ratni vođa (voivode) i jedan od vođa VMRO-a

101 Gjorgi Sugarev (1876–1906), makedonski revolucionar, član i ratni vođa (voivode) Bitoljskog revolucionarnog okruga Makedonske revolucionarne organizacije

102 Car Samuilo (958–1014), srednjovjekovni makedonski vladar na prijelazu u jedanaesti vijek

103 Gjorge Petrov (1865–1921), profesor, publicista, historičar, ideolog Makedonske revolucionarne organizacije

104 Aleksandar Turundžev (1872–1905), makedonski revolucionar, učesnik makedonskog revolucionarnog pokreta, ratni vođa (voivoda) Makedonske revolucionarne organizacije

CRNA GORA

Slijedi pregled izvoda iz slučajeva govora mržnje u Crnoj Gori po kojima je postupala Agencija za elektronske medije (2003–2016).

TV ELMAG, 2005. godina, uvredljiv govor

AEM je, po službenoj dužnosti, konstatirao da je u programu TV Elmag, u emisijama iz serijala „Oči u oči“, emitiranog u toku prvog kvartala 2005. godine, i u emisiji „Izazov istine“, koja je emitirana 9. juna 2005. godine s temom „Ratom do velikog Kosova“, došlo do kršenja minimalnih programskih standarda za rad elektronskih medija.

Sporni momenti u sadržaju emisije „Oči u oči“:

Voditeljica: „Da li će buduće generacije u Crnoj Gori mrziti Srbe kao Hrvati?“

Gost: „Vlast radi na tome.“

Voditeljica koristi izraze Šiptari¹⁰⁵ i Titogorci¹⁰⁶ (pritom misleći na Albance i Crnogorce).

Voditeljica: „Da li se radi o tome da se Crnom Gorom širi propaganda da Crnogorci neće sa Srbijom?“

Gost: „...crnogorsku himnu je pisao ustaša¹⁰⁷.“

Voditeljica: „Ljuđuraj je Šiptar iz Crne Gore, imenovan kao šef misije u SAD-u. Kako to da je Đukanović imenovao za šefa misije u New Yorku Šiptara koji kaže da mu je maternji jezik albanski... kako on predstavlja Crnu Goru?“

Ponavlja se nazivanje Albanaca „Šiptarima“.

SMS titlovi – komentari gledalaca koji su pisali o tome da bi sve Crnogorce trebalo protjerati iz Srbije, uz navode kako bi bilo više stanova, posla i hrane kada ne bi bilo Crnogoraca. Tokom emisije bilo je mnogo titlova sličnog sadržaja.

Sporni momenti u sadržaju emisije „Izazov istine“:

„Tajne šiptarske organizacije su dobile zadatak da tokom 2005. godine pojačaju djelovanje prema Srbiji, odnosno prema političkim činiocima Srbije,

105 Izraz koji ima pejorativno značenje kada ga koriste nealbanci

106 Pejorativni izraz za Crnogorce, koji sugerira da oni nisu postojali prije Titove vladavine.

107 Pejorativni izraz za Hrvate

da unutar nje stvaraju razdor, kao i da političkom režimu Mila Đukanovića¹⁰⁸ pomognu oko otcjepljenja Crne Gore.”

„Teroristički komadanti strahuju od intervencija srpskih snaga bezbjednosti.”

„U planu nezavisnosti Kosova stoji da će Vlada Kosova tražiti od Srbije da plati ratnu odštetu od 100 milijardi dolara, koju Srbija neće moći platiti, pa će u zamjenu tražiti jug Srbije.”

„Pripadnici Kosovskog zaštitnog korpusa se već obučavaju ukoliko dođe do nezavisnosti Kosova i srpska vojska krene u vojne intervencije. Čak i u slučaju napada KFOR-a¹⁰⁹, oni će biti spremni da se brane. Također se planira dopremanje vojne opreme iz zapadnih zemalja i dolazak ‘Svetih ratnika’ – Al Kaide i islamskih pripadnika.”

„Država Albanija i albanska narkomafija snabdijeva Kosovski zaštitni korpus vojnom opremom, lakim oružjem i haubicama.”

„Pripremajući se za budući rat na teritoriji Balkana, Albanska nacionalna armija je i u Crnoj Gori formirala jezgro, sa tri terori-stička odreda, koji mogu da mobilišu 600 ljudi.”

Komentar novinara na kraju emisije: „Velikoalbanski pokret je spreman da zaprijeti i već prijeti stabilizaciji Balkana.”

Radnje koje je preduzeo AEM

Emitiranjem navedenih programskih sadržaja narušen je princip jednakosti građana po osnovu vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti. Objavljene su tvrdnje i ocjene o određenim nacionalnim manjinama (konkretno Albancima) uz kvalifikacije i na način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitiranje.

Ovakav način javne komunikacije predstavlja klasičan oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa vrijeđanjem određenog broja ljudi po osnovu njihove nacionalne pripadnosti. Nazivajući Albance Šiptarima i teroristima, emiter nije vodio računa o strukturi slušalaca i nije uzeo u obzir izuzetno važnu činjenicu – da je znatan dio emitiranog materijala neprikladan za emitiranje jer vrijeđa određene društvene grupe koje su bile u prilici vidjeti takav sadržaj, koji bi, u krajnjem, mogao dovesti do raspirivanja nacionalne mržnje. Emitiranjem navedenih programskih sadržaja TV Elmag nije vodila računa o zakonskoj obavezi da objektivno i uravnoteženo prikazuje sve kulturne i etničke zajednice, čime se promovira kulturna i etnička raznolikost kao prirodan i pozitivan element u društvu.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu da prema emiteru TV Elmag do tada nisu preduzimane upravno-nadzorne mjere propisane zakonom, te da

108 Crnogorski političar koji je obavljao funkcije premijera i predsjednika Crne Gore

109 Međunarodna vojna misija na Kosovu

bi kaznena mjera upozorenja bila srazmjerna prirodi i težini prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da emiter ubuduće ne ponovi protivpravno ponašanje.

Izrečeno je upozorenje i emiteru naloženo da vodi računa o poštovanju minimalnih programskih standarda koji su propisani za rad elektronskih medija, a posebno da vodi računa:

- a. da se u programima ne smije upotrebljavati nekonvencionalni jezik i negativni ideološki stereotipi (Šiptari, Titogorci itd.);
- b. da se emitiranjem programskih sadržaja ne smije narušavati zakonom zaštićeni interes osoba na koje se informacija odnosi, odnosno da se ne smije narušavati princip jednakosti svih građana, bez obzira na kulturu, vjersku ili etničku različitost;
- c. da se u javnoj komunikaciji ne smiju kršiti osnovne moralne vrijednosti i principi, pravila dobrog ukusa i pristojnosti i vrijeđati osjećanja javnosti.

TV ELMAG, 2006. godina, govor mržnje

AEM je, po službenoj dužnosti, konstatirao da je u programu TV Elmag 29. maja 2006. godine u 20:00 sati emitirana emisija „Oči u oči sa...” i u okviru nje SMS-poruke kojima se, uz negativne konotacije, potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i na način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitiranje.

Primjeri SMS-poruka gledalaca emitiranih tokom emisije:

„Vidi, neka se izdajica svoje vjere stidi.”

„Srpstvo Milo ugasiti ne može, a daj Bože da se Srbi slože.”

„Nije ovo Montenegro, već junačko srpsko leglo.”

„O, dragi Crnogorci, pročitajte ‘Gorski vijenac’¹¹⁰, o kukavno srpstvo ugašeno, zla nadživjeh tvoja svakolika, a s najgorim hoću da se borim, pročitajte, ne brukajte se.”

„Pozdrav za Srbe u Crnoj Gori! Ima ih više nego dovoljno! Crna Gora i Srbija, to su braća najmilija. Albanci, srećna Vam država.”

„Vidi se ko je većina sa Šiptarima, srećna Vam država.”

„A Srbija srećna blista, ekološki sad je čista, Crnogorci ruke bratske očekuju iz Hrvatske, no možda će stići prije iz susjedne Albanije. Kralj Nikola”

„Ja sam Bulajić, nećete mi uzet za pravo da sam pravi Crnogorac, ali me danas sramota toga, zbog ovih ne znam kako ih nazvat što s Turcima izrodiše nešto sramno, jadi.”

110 Gorski vijenac – poznato literarno djelo Petra II Petrovića Njegoša

„Njegaš, ne tako davno bješe proglašen za genocidnog pisca. Nenadano, pred referendum, aboliran je i dodijeljeno mu da agituje za po.”

Radnje koje je preduzeo AEM

Emitiranjem spornih SMS-poruka, emitirane su informacije i mišljenja kojima se, uz negativne konotacije, potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i na način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitiranje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore po osnovu nacionalne i etničke pripadnosti. Prilikom emitiranja SMS-poruka, emiter TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio emitiranih poruka neprikladan za emitiranje jer može inicirati elemente nacionalne i vjerske mržnje. Objavljivanjem, odnosno emitiranjem SMS-poruka takve sadržine, „podstiče se diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj ...vjeri, naciji, etničkoj grupi...”

Prilikom izricanja novčane kazne, AEM je imao u vidu težinu prekršaja (počinjenog kršenja zakona i dr. propisa AEM-a i uvjeta iz izdate dozvole), ali i pismeno izjašnjenje emitera da propusti nisu napravljeni sa namjerom i da su posljedica neodgovornog odnosa i nestručnosti pojedinaca, te je u ovom slučaju izrečena novčana kazna srazmjerna prirodi i težini prekršaja. Prilikom donošenja odluke, AEM je posebno imao u vidu da je emiter ranije pokazivao odgovoran odnos prema upozorenjima ove agencije da program usaglasi s programskim standardima definiranim Zakonom o medijima, Zakonom o radiodifuziji i aktima AEM-a.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2.500 eura i dat nalog da se obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Savjet AEM-a je odbio žalbu emitera na izrečenu novčanu kaznu. Pri tome, Savjet AEM-a je imao u vidu da je emiter potvrdio da je sporni programski sadržaj emitiran u „periodu odvijanja referendumskog procesa, podijeljenih političkih stavova i mišljenja i u uzavreloj verbalnoj atmosferi...”. Prezentiranje podatka o izvršenoj selekciji SMS-poruka i apel za razumijevanje teške finansijske situacije emitera, koju poboljšavaju prihodi od emitiranih SMS-poruka, potvrđuju odsustvo senzibilnosti emitera i odgovornosti za ulogu koju medij, posebno elektronski, može imati u ovakvim okolnostima. Ne očekujući da emiter zanemari očekivani komercijalni aspekt emitiranja određenog programskog sadržaja, Savjet AEM-a je smatrao da se u svakom trenutku mora voditi računa o zaštiti ljudskih prava, odnosno dosljednoj primjeni definiranih minimalnih programskih standarda. Stepenn odgovornosti prema ovom važnom pitanju emiter pokazuje, u prvom redu, donošenjem odluke o strukturi i vremenu emitiranja programskih sadržaja i angažiranjem kompetentnog i profesionalnog osoblja, koje je upoznato s programskim standardima i zna ih primijeniti. Prema mišljenju Savjeta AEM-a, u predmetnom slučaju do prekršaja je došlo zbog odsustva mehanizma koji bi osigurao da se određena forma programskih sadržaja ne upotrijebi na način koji predstavlja prepoznato kršenje programskih standarda. Savjet AEM-a je konstatirao da, bez obzira na finansijsku situaciju ili odluku da li će određene sadržaje uređivati kompetentna osoba ili ne,

na uređivačkoj slobodi i, prije svega, odgovornosti svakog emitera pojedinačno jest da li će određeni programski sadržaj objaviti ili ne, a sama uređivačka sloboda je ograničena Ustavom i zakonima zaštićenim interesima pojedinaca. Dakle, nadležnost AEM-a nije arbitrirati po pitanjima da li je finansijski opravdano emitirati SMS-poruke ili o kompetentnosti osoblja koje procjenjuje ovakve sadržaje, jer bi to vodilo u nedozvoljeno miješanje AEM-a u uređivačku politiku i nepoštovanje načela nezavisnosti i samostalnosti medija. Sa druge strane, obaveza je regulatora da prepozna i sankcionira kršenje programskih standarda.

TV ELMAG, 2006. godina, govor mržnje

AEM, po službenoj dužnosti, konstatirao je da je u programu TV Elmag 22. maja 2006. godine u 21:40 sati emitirana emisija „Hoće li se poništiti referendum?“ i, u okviru nje, navođene su SMS-poruke kojima se, uz negativne konotacije, potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama uz kvalifikacije i na način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitiranje.

Primjeri SMS-poruka gledalaca koje su emitirane tokom emisije:

„Ako srpska – Crna Gora – suverena biti mora s glasovima Muslimana, Šiptarije i Cigana, mafijaša i Dukljana, zli je vakat onda došao, pljunuli smo na Njegoša.“

„Ko ne voli svetog Savu, ne imao krsnu slavu. Ko vladiku neće Rada propala mu svaka nada. Ko ne voli Karađorđa, Demaći mu bio vođa, ko Srbina mrzi brata, krio oči iza vrata. A ko djeda svog izdao, vjeru srpsku sad prodao, nek se stidi pred Bogom, Vasilijem i Ostrogom.“

„NE i sektu raspopa Miraša, NE najvećem leglu mafijaša, NE drogama i prodaji duša, NE ubici Jovanović Duška, NE nepravdi, zlobi i pakosti. NE izdaji svijeta i prošlosti, NE igranju slavnom historijom, NE granici sa bratskom Srbijom, Ne ovakvom sudstvu i policiji, NE terororu, Ne korupciji, Ne prodaji časti...“

„Pozdrav za sve Srbe. Neka je na obraz i čast što su pojedinci prodali svoj glas, svoju vjeru, stigla ih kletva cara Lazara.“

„Ne mogu srpstvo ugasiti Turci, da ih ima duplo više.“

„Zar o našoj srpskoj Crnoj Gori odlučuju poturice, Albanci i domaći Brankovići? SRAMOTA.“

„Neka Vam je sretna ona šahovnica na Cetinje, Crnogorci!“

„Crna Gora, crna si, a bićeš još tamnija i tužnija, prodana za tuđi cilj, odavno planiran, Velike Albanije. A braće Srba tad biti neće, jer si im leđa okrenula 21. 5.“

„Drži glavu uspravno, ne spuštaj je pred Dukljanima, budi ponosna na ono što si. Živjela Srbija!“

„Stidite se, prodate duše, Zeta je srpska, Mašane Srbije.“

„Imali smo veliku Srbiju i Crnu Goru i malu mržnju u narodu, sad imamo minijaturnu Srbiju i Crnu Goru i veliku mržnju u narodu.“

„Pozdrav za sve Srbe, ne dajmo da nas Albanci gaze.“

„Počeli ste da slavite prije završetka glasanja. Hoćete na silu državu. Sram Vas bilo, lopovi! Uništavate sve što je sveto.“

„Ne dam kapu djeda moga, djeda moga čestitoga. Na njoj četiri slova stoje, crnogorska kapa to je. Živjela SCG, živjele srpske zemlje!“

„Ne dozvolite Turcima da odlučuju o nama. Cetinje, sram te bilo, što si šahovnicu razvio.“

„Punim gasom, cilj je Evropa, pa sa šahovnicom u ruci, kao na Cetinje noćas, Crnogorci.“

„O vojnom puču učila sam ja u školi prije 30 godina, a o sinočnjem narodnom puču učiće moja unučad u budućnosti.“

„E kuku nama sa ovakvom državom, Lipka se prodao za džak krompira.“

„Ovo mi liči na rat u Bosni.“

„500 godina smo se, braćo, borili protiv Turaka, a oni nas podijeliše, rastaviše. Grlite se, braćo Crnogorci, sa njima, ja NEĆU, pa mi se kosti ne vidjele.“

„Nije Boka Montenegro, već junačko srpsko leglo, pozdrav iz Igala.“

„Proklet bio ko izdade i prodade našu zemlju, naš narod i zavadi brata sa bratom, ne dajte zemlju, sačuvajte mir.“

„Prokleta im bila ovako dobijena država, Srbijo majko, vidiš li nas?“

„Nije mi jasno gdje se ovo slavi? Da li u Zagrebu ili nekadašnje slavno Cetinje? Vidim više šahovnica nego ovih novih barjaka, crnogorskih.“

„Prodane duše koje prodaste lične i padoste pred Bogom, razdvojiste braću nerazdvojnu i podijeliste CG, imate li savjest svoju?“

„Srećna Vam Crna Gora, prodane duše, crnogorske sa vašom braćom Ciganim, Šiptarima i Turcima. Danas ste Crnogorci, sutra već Albanci.“

„Hoće da me odvoje od Srbije, da iščupaju iz srca najmilije! Hoće da mi uvođe jezik crnogorski, pa da sa srpskog prevodim i Vijenac gorski.“

„Ko neće brata za brata, hoće Dinošu za gospodara.“

„Neka ti na čast služi, Milo, što nas spoji sa Turcima, a zavadi sa Srbima.“

„Ostajte ovdje sunce našeg neba sa Šiptarima i Albancima, uživajte sa svojom šiptarskom državom i dovedite Envera Hodžu za predsjednika.“

„E, pusti Crnogorci, kako Vas nije sramota? Vi ste prodane duše, savjest Vam nikada neće biti čista. Vama su braća Muslimani i uživajte sad..., ali pitanje je dokad.“

„Čim ste vjeru promijenili, Srbiju ste zamijenili. Sbutega je nada Vaša, skrasiste se kod ustaša. Sram Vas bilo, ništa, ljudi, historija nek se čudi, za 100 evra.“

Radnje koje je preduzeo AEM

Emitiranjem spornih SMS-poruka, emitirane su informacije i mišljenja kojima se, uz negativne konotacije, potencira pripadnost određenim nacionalnim grupama, uz kvalifikacije i na način koji je uvredljiv i neprikladan za javno emitiranje. Ovakav način javne komunikacije, uz prisustvo elemenata nacionalne i vjerske mržnje, predstavlja oblik kršenja osnovnih moralnih vrijednosti i principa i vrijeđanje dijela građana Crne Gore po osnovu nacionalne i etničke pripadnosti. Prilikom emitiranja SMS-poruka, emiter TV Elmag nije vodio računa i nije uzeo u obzir činjenicu da je znatan dio emitiranih poruka neprikladan za emitiranje jer može inicirati elemente nacionalne i vjerske mržnje.

Prilikom izricanja novčane kazne, AEM je imao u vidu okolnosti, kao i u prethodnom slučaju.

Izrečena je novčana kazna u iznosu od 2.500 EUR i dat nalog da se obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu.

Savjet AEM-a je odbio žalbu emitera na izrečenu novčanu kaznu, sa sličnim obrazloženjem kao i u prethodnom slučaju.

TV ATLAS, 2010. godina, govor mržnje

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda obratio se AEM-u sa zahtjevom za izjašnjenje u vezi sa obraćanjem nevladinih organizacija i predstavnika LGBT populacije povodom emisije „Glamour noir“, emitirane na TV Atlas dana 11. oktobra 2010. godine.

„Glamour noir“ je kontakt-zabavna emisija TV „Atlas“, koja je emitirana ponedjeljkom uživo od 21 do 22 sata, a reprizirana utorkom od 14 do 15 sati. Planirana je i koncipirana tako da se u „pop art“ stilu bavi temama i pojavama iz popularne kulture: muško-ženski odnosi, popularni trendovi u estradnom životu, fenomeni pop-kulture, kontrakulture i sl.

Format i autorsku viziju emisije izražava sadržaj telopa, koji je emitiran na njenom početku, a čini ga tekst ispisana na ekranu (istovremeno ga čita i spiker). Tekst glasi: „UPOZORENJE: U glamuru ima malo, ili nema ništa, od trajne estetske vri-

jednosti. Njegove manifestacije nemaju umjetničke ciljeve. Cilj je fantazija, a ne umjetnost, a namjera nije da se gledaocu otkrije neka istina, već da se ona sakrije. Glamur obično nema ukusa. U ovoj emisiji je obilježen prikazivanjem – istovremeno nastoji da privuče ljude i skrene njihove misli. Naša namjera je da spektaklom zaslijepimo i začaramo kako bi sakrili ono obično i komercijalno.”

Tema emisije: Traganje za odgovorom na pitanje: „Da li postmoderni subjekt odagnava nasiljem teret slobode” – formulacija je voditeljice. Na osnovu sadržaja emisije, može se zaključiti da su povod tada aktuelni događaji s Parade ponosa održane dan ranije u Beogradu, a suština je tretiranje teme: sloboda i prava LGBT populacije u Crnoj Gori.

Gosti u studiju: profesorica psihologije u Gimnaziji „Slobodan Škerović” u Podgorici, predstavnik nevladine organizacije „Juventas” i učenici trećeg razreda Gimnazije „Slobodan Škerović”.

Opis toka i sadržaja emisije: Najavna špica emisije, scenografija, rasvjeta, kostimi voditeljica, raspored gostiju – nisu najavljalivali potpuni konceptijski zaokret u ovoj emisiji od naglašeno laganih i zabavnih sadržaja ka ozbiljnoj i maksimalno osjetljivoj društvenoj temi, koja od autora iziskuje ozbiljnu pripremu, odlično poznavanje problematike i puni osjećaj za suptilnost i nijansiranje u komunikaciji sa javnošću. Ukupna vizuelnost – scenografija u studiju, džinglovi koji razdvajaju unutrašnje cjeline i izgled voditeljica – bez ostatka su potvrđivali već prepoznatljivu orijentaciju emisije ka laganim sadržajima iz oblasti popularne kulture i „aktuelnih trendova na estradi”.

Za odabranu temu i vrstu debate, i raspored gostiju je bio neuobičajen. Profesorica psihologije, predstavnik nevladine organizacije „Juventas” i voditeljice bile su smještene na trosjedu i dvije fotelje, u centru studija, a bočno u odnosu na njih, neprirodno odvojeni, uz to, gotovo „maskirani” iza trakastih zavjesa s perlama, sjedili su učenici trećeg razreda Gimnazije „Slobodan Škerović” iz Podgorice, najavljeni kao ravnopravni gosti.

Nakon ekstenzivnog i prilično improviziranog uvoda voditeljica, predstavljanja gostiju, saopćavanja teme emisije i najave planiranog sadržaja, uslijedio je prilog snimljen prošle godine u Beogradu, uoči najavljene i u posljednjem trenutku odložene Parade ponosa u glavnom gradu Srbije. Snimljene su izjave građana i ličnosti iz političkog i javnog života iz Srbije i Crne Gore.

Razlike u mišljenjima ilustrirane su u nastavku prikazom sažetih iskaza profesorice psihologije i predstavnik nevladine organizacije „Juventas”.

Profesorica psihologije je smatrala:

Naziv „Parada ponosa” je neadekvatan, te je pitala: „Čime se ponose ti ljudi i zašto paradirati” kada je seksualnost intimna stvar čovjeka?

Do prije dvadesetak godina je u zvaničnim registrima homoseksualnost vođena kao poremećaj seksualnog ponašanja. „Dakle, ne poremećaj ličnosti, nego poremećaj jednog segmenta ponašanja – seksualnog ponašanja.”

Poslije toga Svjetska zdravstvena organizacija je „odlučila“ da to više nije poremećaj, nego da je to seksualni izbor. „Mi znamo da je homoseksualni lobi u svijetu vrlo jak, da su ušli u Svjetsku zdravstvenu organizaciju i da njima smeta termin poremećaj...”

Na seminaru održanom u maju prezentovano je najnovije istraživanje koje je otkrilo da kod homoseksualaca postoji određena genetska anomalija i da se sad ponovo vraćaju ranijoj formulaciji da je riječ o poremećaju seksualnog ponašanja.

Poremećaj seksualnog ponašanja ne znači da je u pitanju poremećaj ličnosti. Homoseksualci su normalne ličnosti, u smislu da imaju normalnu inteligenciju, sposobni su da rade, normalno se društveno ponašaju i nemaju druge poremećaje.

Taj poremećaj se može „liječiti“ i poznati su joj primjeri ljudi koji su promijenili orijentaciju.

Govorimo o toleranciji odraslih, a zaboravljamo da imamo djecu i mlade ljude... Također, znamo da su glavni nosioci HIV virusa homoseksualci i narkomani. Ako nas nešto ugrožava, onda to ne treba javno promovirati.

Naš odnos prema homoseksualcima je odnos prema različitostima. Treba da pokušamo da razumijemo, ali ne i da stimuliramo i učimo mlade da budu homoseksualci.

Predstavnica nevladine organizacije „Juventas“ je smatrala:

Stav da je u pitanju poremećaj, odnosno devijantno ponašanje, s jedne strane je rezultat predrasuda, stereotipa i netrpeljivosti, a dijelom posljedica nedostatka seksualnog obrazovanja u srednjim školama...

U Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji od 1991. godine, a Crna Gora je to usvojila, homoseksualnost se ne tretira kao bolest, već kao jedna od mogućnosti, jedna od seksualnih orijentacija.

Naziv „Parada ponosa“ se koristi da bi pokazali da nemaju čega da se stide i da su jednako zaokružena, jednako zdrava bića koliko i neko ko je heteroseksualne orijentacije.

Dokazano je da se ne može promijeniti seksualna orijentacija. Novija istraživanja govore o tome šta bi mogao biti uzrok tome da se neko rađa kao homoseksualna osoba i tu postoje razlike u mišljenjima. Ali, zvaničan je i konačan stav nauke da nije u pitanju bolest.

Mi ne učimo mlade da budu homoseksualci, mi učimo ljude da razumiju sebe i druge i da se ponašaju u skladu sa onim što je njihov identitet.

Homoseksualci ne ugrožavaju nikoga i društvo je dužno da im obezbijedi punu ravnopravnost.

Što se tiče učešća učenika¹¹¹:

To su bili učenici iz škole u kojoj predaje profesorica i ona je učestvovala u izboru koji će učenici gostovati u emisiji. Kada ih je na početku predstavila, voditeljica je rekla: „Vi ćete večeras učestvovati ravnopravno sa našim gošćama, bez obzira što je ovdje zajedno sa vama i vaša profesorica. Vidim da vas je nekako i ona izdvojila, da date i svoje mišljenje.

Učenici su, zbog toga, objektivno bili pod pritiskom da ispunjavaju očekivanja za njih nespornog autoriteta profesorice, ali i ukupnog okruženja (porodice, sredine, vršnjaka...), što je nesumnjivo moglo (i najvjerovatnije jeste) u određenoj mjeri negativno utjecati na njihov doživljaj slobode javnog izražavanja vlastitog mišljenja.

Uglavnom su dobijali riječ kada su prozivani da posluže kao potvrda stavova onih koji ih pozivaju da se izjasne (po jednom su odgovarali na pitanja gošći), ne bez primjesa paternalističkog i pokroviteljskog odnosa.

Snimljeni prilozi i anketa uglavnom su ispunili svoju funkciju. Vjerno su odslikali dominantna opredjeljenja u društvu, generacijske razlike i dileme s kojima se ljudi suočavaju u razmišljanjima o temi koja je decenijama, a vjerovatno i vijekovima, bila tretirana kao nastranost i protivprirodna izopačenost, bolest i slično. Autorice su osigurale dovoljan broj vrlo ilustrativnih izjava i zastupljenost različitih društvenih struktura i slojeva, pa je možda trebalo razmisliti o izostavljanju nekih, doduše malobrojnih, uvredljivih izjava koje su sadržavale govor mržnje.

Radnje koje je preduzeo AEM

AEM je zaključio da je sporna emisija protekla u skladu sa Zakonom o elektronskim medijima, podzakonskim aktom o programskim standardima i relevantnim evropskim standardima, u atmosferi tolerantnog dijaloga, međusobnog uvažavanja nestomišljenika i u osnovi je realno prikazala društvenu realnost o kontroverznom pitanju.

U pomalo neprimjerenom atmosferi za emisije o aktuelnim zbivanjima (*current affairs*), sa najavnom špicom i studiom koji više obećavaju kabaretsku zabavu nego debatu o izuzetno složenom i osjetljivom društvenom pitanju, kada je već done-sena hrabra odluka da se sa laganog razgovora o estradnim zgodama i nezgodama pređe na debatu o složenim društvenim problemima, bila je nužna ozbiljnija priprema za debatu, koja iziskuje vrhunsko poznavanje materije, puno obazrivosti i vještine da se u javnoj komunikaciji sa više učesnika izbjegnju opasnosti da se, makar i bez stvarne namjere, bilo ko osjeti povrijeđen po bilo kom osnovu. Budući da je TV Atlas imao na repertoaru takve emisije, bilo bi logično da su ostali žanrov-

111 Učenici su iz škole u kojoj nastavnica (gost) predaje i ona je učestvovala u odabiru studenata koji su se pojavili kao gosti u programu.

ski dosljedni. No, i ovakav izbor spada u njihovu uređivačku slobodu i predstavlja legitiman izbor.

Moguće je ozbiljno prigovoriti na cjelokupan način realizacije, inače pozitivne ideje, da se u razgovor uključe i učenici trećeg razreda gimnazije. Posebno je istaknuto:

- Nije profesionalno korektno dozvoliti da jedan od gostiju u studiju, na temu koja je predmet oprečnih stavova, po vlastitom nahođenju bira druge goste u istoj emisiji, inače predstavnike veoma značajne ciljne grupe, za koje je, uz to, više nego realno očekivati da budu pod utjecajem njegovog autoriteta prilikom izricanja stavova. Drugim riječima, učesnike iz redova mlade generacije trebali su izabrati sami autori, vodeći računa o tome da budu u maksimalnoj mjeri pošteđeni od pritisaka. U ovoj emisiji to nije bio slučaj.
- Pozicija u studiju, prostor u kojem su sjedili učenici i „šljokice” kojima su bili „odvojeni” od ostalih učesnika i voditeljica, sugerirali su njihovu marginalnu i pomalo pejorativnu poziciju i tretman (iako je jasno da to nije bila namjera autora).
- Način na koji su uključivani u razgovor mogao je biti znatno primjereniji; dva puta su učenici odgovarali po direktnoj prozivci ostalih gostiju (nastavnice i predstavnice nevladine organizacije), i to više da bi potvrđivali njihove stavove; uz to, pitanja su im bila tako formulirana da su potencirala njihovo izjašnjavanje o vlastitim orijentacijama i iskustvima, a ne izražavanje mišljenja o fenomenu, što nije bio slučaj sa ostalim gostima.

Iako to spada u domen uređivačke slobode, u kontekstu oštih društvenih polarizacija u odnosu na temu emisije, emiter je mogao biti obazriviji prilikom izbora mišljenja građana u anketama i, eventualno, izostaviti najekstremnije stavove i poruke, jer je, prema mišljenju AEM-a, bilo dovoljno vrlo reprezentativnih ilustracija javnog mišljenja i raspoloženja.

Emitirani programski sadržaj detaljno je analiziran sa aspekta usaglašenosti sa zakonom i podzakonskim aktima AEM-a, ali i Preporuke Vijeća Evrope br. R (97) 20 o „govoru mržnje”. AEM je posebno imao u vidu da u praksi i prilikom primjene zakonskih odredaba u oblasti govora mržnje treba uzeti u obzir ulogu medija u prenošenju informacija i ideja koje izlažu, analiziraju i razjašnjavaju karakter konkretnih slučajeva govora mržnje i tu pojavu u cjelini, kao i pravo javnosti da prima takve informacije i ideje. U tom cilju, treba praviti jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, sa jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih uposlenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, sa druge strane.

Prilikom izvještavanja o govoru mržnje ili netoleranciji, mediji i medijski uposlenici trebaju voditi računa o tome da postoji rizik da publika njihov rad protumači kao izraz podrške pogledima koji su za osudu. To je, međutim, pitanje profesionalizma, naročito profesionalne etike, kojim se trebaju pozabaviti sami mediji i medijski uposlenici, a ne organi vlasti.

Poštovanje profesionalnih pravila i načela od strane medija nije stvar koju trebaju regulirati državni organi, budući da bi to predstavljalo veliku opasnost za slobodu izražavanja i uređivačku nezavisnost i samostalnost. Druga je stvar što određene odredbe zakonodavstva koje ograničavaju slobodu izražavanja mogu odgovarati izvjesnim pravilima ponašanja kojih se pridržavaju medijski uposlenici.

AEM smatra da je ova, kao i brojne druge veoma značajne društvene teme, nedovoljno i sporadično tretirana u crnogorskim medijima, kao i da su redovne i u pravilu oštre reakcije dijela nezadovoljne javnosti na sve tzv. kontroverzne sadržaje. Usljed toga, postoji realna opasnost da mediji počnu izbjegavati takve teme i još više se okrenu komercijalnim i manje „rizičnim“ sadržajima. U tom kontekstu, olako izricanje bilo kakvih restriktivnih ili kaznenih mjera prema emiterima, koje ne bi bile dovoljno opravdane ili neophodne, može imati obeshrabrujući efekt na njih u smislu da se bave kompleksnim (ili kontroverznim) pojavama ili procesima.

Konačno, AEM je zaključio da je dovoljno uputiti preporuku emiteru TV Atlas i ostalim elektronskim medijima u Crnoj Gori da posvete maksimalnu profesionalnu i stručnu pažnju tretiranju svih aspekata osjetljive problematike vezane za ostvarivanje ljudskih prava i da izbjegavaju opasnosti od promocije ili podsticanja netolerancije ili (govora) mržnje.

TV Pink M, 2011. godina¹¹², govor mržnje

AEM je, po službenoj dužnosti, dana 19. februara 2011. godine, pokrenuo skraćeni postupak u cilju utvrđivanja da li je došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom emitiranja „Dnevnog pregleda“, odnosno direktnih uključenja u okviru *reality show* programa „Dvor“ dana 18. februara, odnosno 25. februara 2011. godine, u okviru programa TV Pink M.

Analizom snimaka direktnih uključivanja u program, emitiranih i 18. februara i 25. februara, kao i u toku cjelokupnog emitiranja predmetnog *reality* programa, učesnici u programu u kontinuitetu su koristili uvrede i psovke, čime se doprinosi promociji nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja.

U toku direktnog uključenja emitiranog 25. februara 2011. godine (oko 4 sata ujutru) razgovor između učesnika sadržao je njihova mišljenja i stavove vezane za odnos prema jednoj etničkoj grupi (Jevrejima). Ove izjave mogle su se kvalificirati kao mišljenja kojima se podstiče mržnja.

Radnje koje je preduzeo AEM

Emitiranjem direktnih uključenja i dnevnih pregleda koji sadrže primjere nekonvencionalnog jezika i načina izražavanja, kao i primjere nasilja (pa i njegovog naglašavanja) u vrijeme kada postoji vjerovatnoća da ga maloljetnici u uobičajenim okolnostima mogu čuti ili vidjeti (termini u 10:00, 13:00, 15:00 i 20:00 sati), emiter

112 Stupanjem na snagu Zakona o elektronskim medijima iz 2010. godine, Agencija za elektronske medije nema pravo izricanja novčanih kazni.

je prekršio odredbe Zakona o elektronskim medijima i Zakona o medijima, jer sadržaje koji na zaštićeni dio gledališta (maloljetnike) mogu imati efekt odobravanja, promoviranja ili veličanja nasilja nije emitirao u graničnom periodu i nije ih vizuelno i zvučno označio kao sadržaje koji su neprikladni za maloljetnike, odnosno za praćenje u krugu porodice.

Izrečeno je upozorenje zbog kršenja:

- zabrane objavljivanja informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, spolu ili seksualnoj opredijeljenosti;
- pravila raspoređivanja i označavanja sadržaja neprikladnih za maloljetnike prilikom emitiranja direktnih uključenja i dnevnih pregleda *reality* programa „Dvor“ van graničnog perioda i bez adekvatnog označavanja da se radi o takvim sadržajima.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu da je emiter kod ranijeg emitiranja sličnih sadržaja postupio prema zahtjevu AEM-a i ovakav tip programa, kao neprimjeren za djecu i omladinu, emitirao isključivo u graničnom periodu (nakon 23 sata). U tom smislu, izrečena mjera je srazmjerna prirodi i težini prekršaja.

Emiteru je naloženo da:

- obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu;
- prilikom emitiranja programskih sadržaja vodi računa o standardima i pravilima raspoređivanja i označavanja sadržaja koji su neprikladni za maloljetnike i koji mogu ugroziti njihov fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj, saglasno propisima navedenim u dispozitivu ove odluke;
- ne emituje informacije i mišljenja kojima se eventualno može podsticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, spolu ili seksualnoj opredijeljenosti.

RADIO SVETIGORA, 2011. godina, govor mržnje

AEM je, po službenoj dužnosti, dana 30. marta 2011. godine, pokrenuo postupak u cilju utvrđivanja da li je došlo do kršenja minimalnih programskih standarda povodom emisije „Pitajte sveštenika“ dana 27. marta 2011. godine u programu Radija Svetigora.

U toku kontakt-emisije, koja je koncipirana i realizirana tako što voditelj postavlja gostu emisije pitanja koja su uputili slušaoci, voditelj je, između ostalih, postavio i sljedeće pitanje:

„Evo, oče, sljedećeg pitanja našeg slušaoca: Kako se izjasniti na sljedećem popisu stanovništva u slučaju kada se u porodici otac izjašnjava kao Crnogorac, a djeca kao Srbi, a pri tome izbjeći razmirice u porodici?“

Na pitanje je, između ostalog, gost (tada iguman manastira Dajbabe u Podgorici) odgovorio: „...Niko ne može da blagosilja ono što nije stvorio Bog, a definitivno crnogorsku naciju nije stvorio Bog, nego je ona plod ljudskih sujeta i slabosti itd. Generalno je tvorac crnogorske nacije zapravo đavo, u suštini stvari, i to Crkva ne može da blagoslovi.“

Radnje koje je preduzeo AEM

Emitiranjem spornog sadržaja emiter je omogućio i tolerirao korištenje uvredljivih termina koji se mogu povezati sa određenom društvenom grupom. Time je prekršio standard koji propisuje da programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje, kao i da se u njihovim programima ne smiju emitirati programski sadržaji kojima se potencira pripadnost etničkoj grupi, spolu ili seksualnoj opredijeljenosti kao oblik diskriminacije prema njima. Također, prekršen je standard da su mediji dužni izbjeći korištenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Uvažavajući slobodu izražavanja i informiranja, podzakonskim aktom AEM-a predviđeno je da je emitiranje programskih sadržaja u kojima se upotrebljavaju uvredljivi termini dozvoljeno isključivo ukoliko su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada a objavljeni su bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja ili su objavljeni sa namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu predstavljati podsticanje na takvo ponašanje. Imajući u vidu da se radi o kontakt-emisiji, jasno je da se u ovom slučaju ne može govoriti o nekom od uvjeta za izuzeće od generalne zabrane. AEM je posebno imao u vidu da je izjava data uoči popisa stanovništva, čija su organizacija i provođenje posmatrani u neopravdano naglašenom političkom kontekstu. Voditelj emisije je morao/la biti svjesan toga, pa se samim tim može govoriti o odgovornosti medija za moguće doprinosenje bilo kakvom zaoštavanju odnosa zastupnika različitih stavova (izazivanje netrpeljivosti).

Izrečeno je upozorenje i naloženo da se:

- obavještenje o izrečenoj kaznenoj mjeri objavi u programu;
- pri budućem emitiranju radijskog programa vodi računa o propisanim programskim standardima, a posebno da se:
 - ne podstiče ili širi, odnosno omogućava podsticanje ili širenje mržnje ili diskriminacije po bilo kom osnovu;
 - ne emitiraju programski sadržaji koji su usmjereni na kršenje garantiranih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje ili kojima se potencira pripadnost etničkoj grupi, spolu ili seksualnoj opredijeljenosti kao oblik diskriminacije prema njima;
 - izbjegava korištenje ili omogućava ili tolerira korištenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Prilikom izricanja kaznene mjere, AEM je imao u vidu dotadašnji rad emitera, te se izjasnio da je izrečena mjera srazmjerna prirodi i težini prekršaja, kao i da se može očekivati da će upozorenje biti dovoljno da emiter ubuduće ne ponovi protivpravno ponašanje. Posebno, AEM je imao u vidu da je emiter blagovremeno reagirao i sporni sadržaj nije reprizirao, iako je to bilo najavljeno programskom shemom, čime je prepoznato i suzbijeno daljnje kršenje standarda. Također, emiter je prepoznao da se radi o propustu voditelja/novinara Radija Svetigora, jer je izostala adekvatna reakcija na izrečene izjave, što se moglo protumačiti kao stav emitera/medija.

U tom smislu, prilikom donošenja odluke, AEM je cijenio jasnu razliku između odgovornosti autora govora mržnje, sa jedne strane, i odgovornosti medija i medijskih uposlenika koji doprinose njegovom širenju u okviru svog zadatka da prenose informacije i ideje o pitanjima od javnog interesa, sa druge strane.

KOSOVO*

Kanal Tribuna, uvredljivi govor

IMC je primio pritužbu osobe protiv programa Kanal Tribuna, u kojoj je istaknuto da je podnosilac pritužbe pretrpio nepopravljivu štetu zbog uvreda i kleveta koje je iznio gost u studiju nazivajući ga imenima kao što su „špijun UNMIK-a i Srbije“. Osim toga, podnosilac pritužbe je tražio ispravku lažnih ili uvredljivih izraza od strane emitera. U suprotnom, podnosilac pritužbe bi, kao novinar, pretrpio povredu svog ugleda kao istinskog novinara koji obavlja ovu profesiju sa dostojanstvom i nezavisnošću.

Radnje koje je preduzeo IMC

IMC je utvrdio da je ovaj program u suprotnosti sa relevantnim odredbama koje propisuju:

„Tokom programa uživo (debate/intervjui itd.) obaveza je pružalaca medijskih usluga da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi se izbjeglo korištenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.“

NKM je stanici uputio obavještenje o kršenju ovih odredaba.

Radio-televizija Kosova, govor mržnje

IMC je primio pritužbu od Udruženja novinara Srbije. Podnosilac pritužbe je tvrdio da je javna televizija Kosova objavila imena i fotografije nekoliko ljudi u priči, u kontekstu ruske špijunske mreže koja je aktivna na Kosovu. S obzirom na to da su osobe o kojima je riječ bile srpske nacionalnosti, ovo bi moglo podstaći mržnju, opasnost i doprinijeti povećanju međuetničkih tenzija, a to predstavlja rizik izazivanja štetnih posljedica, što bi moglo dovesti do smrti, povrede, oštećenja imovine ili nekog drugog vida nasilja.

Podnosilac pritužbe je naveo da je predstavljanjem osoba u priči kao dijela špijunske mreže, priča RTK1 predstavljala uvredu, glasine i napad na njihovu čast i integritet, čime je prekršeno pravo osoba da budu smatrane nevinim dok se njihova krivica ne dokaže po zakonu.

Radnje koje je preduzeo MOS

MOS je smatrao da objavljivanje imena, fotografija i drugih ličnih atributa može izazvati mržnju i rizike i doprinijeti povećanju međunacionalnih tenzija, što je u suprotnosti sa članom 5, stav 5, Etičkoga kodeksa, koji propisuje:

„Pružaoi medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili grupe.”

RTK1 je objavio reakciju ovog udruženja.

NKM je stanici uputio obavještenje o kršenju ove odredbe.

SRBIJA

Regulatorno tijelo za elektronske medije (REM)

RADIO FOKUS, 2011. godina, govor mržnje

Radio Fokus je u vrijeme emitiranja predmetnog programa emitirao program na području cijele Republike Srbije. Služba za nadzor i analizu Republičke radio-difuzne agencije (sada: Regulatorno tijelo za elektronske medije), na osnovu službenog nadzora, sačinila je izvještaj o emitiranom programu Radio Fokusa.

Predmet programa bio je direktan prijenos mitinga Srpske napredne stranke (u tom trenutku najveće opozicijske stranke), tokom koga je ukinuta uobičajena programska shema i cijeli dan se, sa uključenjima slušalaca, pričalo o mitingu, zahtjevu za raspisivanje izbora, zdravstvenom stanju Tome Nikolića, o političarima na vlasti i o temama vezanim za SNS i opoziciju. Emiter je u svom programu emitirao sljedeće sadržaje:

Voditelj: „Vesa Simonović, sa novom vlasti u Srbiji ne da ne smije više da se bavi ovim poslom, ne da treba da bude lustriran do kraja svijeta i vijeka i svog bijednog jadnog izdajničkog života, nego za ovako nešto postoje i moralni sudovi, udruženja novinara i tako dalje. On treba da bude otjeran, najuren iz svih novinarskih udruženja i treba mu na jedno desetak godina zabraniti rad u medijima jer je, uostalom, kao i nacistima poslije Drugog svjetskog rata, kao Gebelsu i cijeloj njegovoj nacističkoj mašineriji propagandnoj (...) to je kao kad bi nacisti dali naslov da je najbolje jevrejsko đubrivo za nacističke usjeve. Naprimjer, taj naslov koji je danas *Blic* dao zaslužuje da uđe u anale beščašća, zlikovštine koju je izdajnički dosovski režim s vođom mafije Zoranom Đinđićem ovdje započeo, krvavi pir 2000. godine.”

Slušalac: „To su žutaći lopuže i oni trebaju da nestanu, da pocrkaju!”

Voditelj: „E nemojte, to prekidamo, molimo Vas, tu prekidamo, ne možemo da dozvolimo za bilo koga, bilo kakav oblik govora mržnje!”

Nakon toga, isti slušalac se ponovo uključuje: „Motka, samo motka i vile, kakva policija!”

Voditelj: „Molim Vas, kakve motke i vile?!”

Slušalac: „Ja nemam šta da jedem, ja ću da ujedem za grkljan je l` ti jasno!”

Slušalac: „Borise, odmori se, padni i odmori se, umri...”

Voditelj: „E prekidamo!”

Slušalac: „...umri, mamu ti jebem u pičku!”

Voditelj: „Molimo Vas, nemojte da vrijeđate, ne možete tako da govorite, poštovani slušaoci Fokus radija, ja, ja bih vas zamolio bez govora mržnje...”

Radnje koje je preduzeo REM

Imajući u vidu sadržaj opisane izjave voditelja, način na koji je saopćena i kontekst u kome je data, Savjet Agencije je smatrao da takvo postupanje predstavlja govor mržnje, budući da je voditelj, vjerujući da gosp. Simonović pripada određenoj političkoj orijentaciji i da zbog toga ne obavlja svoj poziv profesionalno, iznio niz uvredljivih riječi na njegov račun, koje predstavljaju podsticaj na mržnju, odnosno netrpeljivost, posebno ako se ima u vidu gore opisana tenzija u vezi sa aktuelnim društveno-političkim zbivanjima. Naročito, u dijelu našeg društva vjerovanje da je određena osoba „izdajnik“ (saradnik „neprijateljske“ strane, onaj koji radi protiv „naših“ interesa) jeste razlog za mržnju, netrpeljivost, diskriminaciju, pa čak i nasilje, pa se stoga riječ „izdajnik“ i upotrebljava u javnom, naročito političkom, diskursu u svrhu diskreditacije onoga na koga se ta kvalifikacija odnosi. Stoga, u trenutku opisane tenzije, nazivati određenu osobu izdajnikom (odnosno njegov život izdajničkim) zbog drugačijeg političkog mišljenja jeste veoma neodgovorno i opasno i nesumnjivo se može kvalificirati kao podsticanje na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv gosp. Simonovića zbog različite političke opredijeljenosti (govor mržnje). Savjet Agencije je smatrao da je irelevantno da li se voditelj emitera izražavao na opisani način sa namjerom da podstiče diskriminaciju, mržnju ili nasilje ili je to učinio bez takve namjere, budući da je u konkretnom slučaju riječ o saopćavanju vlastitih misli javnosti putem sredstava masovne komunikacije (radioprogram), što zahtijeva uzorno, umjereno i promišljeno izražavanje, a te kriterije voditelj emitera svojim izražavanjem nije zadovoljio. Osim toga, izražavanje voditelja je po svojoj prirodi uvredljivo s obzirom na to da kvalifikacija nečijeg života kao jadnog, bijednog i izdajničkog u našem društvu nesumnjivo predstavlja vrijeđanje, imajući u vidu njegov sistem vrijednosti, koji obavezuje pripadnika tog društva da živi uzorno, ne ponašajući se na način koji bi se mogao nazvati jadnim, bijednim ili izdajničkim.

Pri tome, na osnovu nastupa spomenutog voditelja, osnovano se može pretpostaviti da je u konkretnom slučaju svoje stanovište iznosio sa pozicije simpatizera politike Srpske napredne stranke ili druge bliske politike, a ne kao novinar koga pravila novinarske etike obavezuju na nepristrasnost. Naime, način na koji je predstavio (obradio) informaciju o načinu izvještavanja dnevnih novina „Blic“ – stil izražavanja (riječi koje su upotrijebljene: zlikovački, beščašće, zlikovština, jadni, bijedni, izdajnički) i primijenjena analogija u izlaganju (poređenje sa nacističkim režimom i metodama tog režima) – nesumnjivo ukazuju na prisustvo pristrasnosti prilikom iznošenja mišljenja, koja je bitno utjecala na način predstavljanja navedene teme i učinila da to predstavljanje ima prirodu govora mržnje.

Savjet Agencije je izrekao mjeru opomene.

HAPPY TV, 2016. godina, govor mržnje

Pružalac medijske usluge HAPPY TV imalac je dozvole za pružanje medijske usluge na nivou cijele Republike Srbije.

HAPPY TV je realizirao *reality* programski sadržaj „Parovi“, u kojem je učesnik bio Kristijan Golubović (višestruki povratnik u činjenju krivičnih djela) i njegovi advokati. Tokom emisije Kristijan Golubović, govoreći o svom odsluženju zatvorske kazne u Grčkoj, izjavljuje: „A ne možete da kontrolišete, to je pun hodnik razjarene rulje

koja vas udara fiokama, gađaju vas koka kolama, bodu vas noževima. To je masovna tuča, to je udri prst u oko, čupaš mu usta, čupaš ga za kosu, na koljena što više da ih oboriš, da napraviš busen ljudi da ne može da ti prilaze nego preko njih padaju. A oni neartikulirani (ustaje i gestikulira), a oni kao neandertalci – oni nemaju da stanu, takvu srčanost ja nisam vidio u nijednom narodu. Toliko idu u namjeri da ubiju...". Voditelj pita Kristijana: „Je li istina da su Albanci istisnuli srpsku mafiju prvo na ulicama evropskih metropola, pa su poslije krenuli?“. Kristijan: „Poredimo vrapce i bubašvabe. Oni se kote kao bubašvabe, sad padne atomska bomba, umre jedna serija njih, ali druga je imuna na tu radijaciju i oni se samo kote. Kod njih nema svađe između klanova ako je u pitanju Albanac – Albanac, samo stranac. Onda se mire. Oni su pokazali, oni treba da imaju na zastavi četiri 's' slova ili 'samo sloga Albanca spašava'. I oni toliko drže, oni su u krvnoj zavadi, ali se mire ako je u pitanju stranac. To mi da imamo jedan, mi bi ih pregazili za jedan dan, osvojili bi im državu. Ali ne, Srbin će sa Srbinom, sa Albancem trange frange i da pljuje drugog Srbina. Albanac sa Albancem, ne pričaju, ali neće trange frange zato što je ovaj loš sa njim. Vode računa! E to je taj respekt što oni kažu.“

Radnje koje je preduzeo REM

Emisija „Parovi“ predstavlja *reality* programski sadržaj koji pretežno u cilju zabave prikazuje, u prirodnom ili vještački stvorenom okruženju (npr. vještački stvorena zajednica ljudi na ograničenom fizičkom prostoru), na koji način se jedan ili više učesnika ponaša u unaprijed predviđenim, spontano ili na drugi način nastalim konkretnim životnim situacijama (npr. suživot u određenoj zajednici ljudi, međusobna komunikacija, rad, okolina, rješavanje određenih zadatah ili nepredviđenih konkretnih životnih problema i sl.) u određenom periodu, a u kojem učesnici, prema pravilu, učestvuju radi pribavljanja određene imovinske ili neimovinske koristi.

Učesnik *realityja* je iznosio informacije i detalje koje su se odnosili na njegovu odsluženje kazne zatvora u Republici Grčkoj i o tučama sa drugim zatvorenicima albanske nacionalnosti i tom prilikom je koristio vulgarne nazive za pripadnike albanske populacije, poredio ih je, na neprimjeren način, s pripadnicima drugih naroda koristeći opise koji imaju genetske osobenosti. Navedene informacije su sadržale diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih uvjerenja, genetske osobenosti prema zatvorenicima albanskoga naroda. HAPPY TV je bio dužan starati se da navedeni programski sadržaj ne obuhvata ono što podstiče na diskriminaciju, mržnju, nasilje zbog rasne, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih i političkih uvjerenja, genetskih osobenosti.

Savjet regulatora je izrekao mjeru upozorenja.

SLUČAJEVI U KOJIMA NIJE BILO GOVORA MRŽNJE I UVREDLJIVOGA GOVORA

Radio-televizija Srbije, TV Pink, 2007. godina, govor mržnje

Organizacija za lezbijska ljudska prava „Labris“ tokom prve polovine 2007. godine podnijela je seriju predstavljanja REM-u ukazujući na govor mržnje usmjeren prije svega prema osobama homoseksualne orijentacije (slučaj Labris).

Predstavke su se odnosile na TV Pink (emisije „Bravo šou“ i „Piramida“ – u dva navrata) i RTS (emisija „Ključ“). Sporni navodi su, u sažetku, sljedeći:

„Normalno je muško i žensko. Muško i muško nije normalno.“ („Bravo šou“)

„I svi normalni ljudi misle tako. Ako lezbejke sklapaju brakove, ako je to zapadna tvorevina da uđemo u Evropu, hvala i Evropi i Americi... Onda ću ja da odem među pingvine... Radi se o tome da je to vrlo nenormalno i mi Srbi nismo poznati po tome što smo bili pederi. Ali pošto je to ulaznica za Evropu, mislim da će neki, ja ću glasati protiv toga, mislim i vi ovdje.“ („Ključ“)

„Božja volja je produžetak vrste, zna se šta je pravo seksualno opredjeljenje, sve drugo je vrsta bolesti. Međutim, ta bolest ne treba da paradira ulicama jer može da proizvede efekat vrlo primamljiv za neke mučenike koji nemaju dovoljno seksualne hrabrosti, odnosno hrabrosti da stupe u odnose sa normalnim partnerom... I kada pederima uskratiš pravo da paradiraju, oni se žale na svoja prava. A kada su se žalili njihovi ljekari i oni koji treba u sanatorijumima da ih liječe od tih opakih bolesti, da stvore normalne ljude od njih?“ („Piramida“)

„...Kada je to bolest, toj bolesti treba pomoći, ali kada je to interesna sfera...“ („Piramida“)

Radnje koje je preduzeo REM

Savjet REM-a je predstavke protiv TV Pink i RTS-a odbacio kao neosnovane. U obrazloženju odluka navedeno je da iako su u navedenim emisijama izneseni stavovi nepovoljni po osobe istospolne orijentacije, oni nisu takve prirode da bi predstavljali podsticanje diskriminacije i mržnje. Također je navedeno da bi prihvatanje navoda iz predstavke ugrozilo temeljne zakonom garantirane vrijednosti koje se odnose na slobodu širenja i objavljivanja ideja.

TV PRVA, 2011. godina, uvredljiv govor

Služba za nadzor i analizu REM-a, po službenoj dužnosti, pokrenula je postupak protiv TV Prve (imalac dozvole za pružanje medijske usluge na nivou cijele Republike Srbije) zbog emisije „Veče sa Ivanom Ivanovićem“, na intervenciju Demokratske zajednice Hrvata iz Subotice zbog toga što je pogrdno govoreno o Hrvatima i Katoličkoj crkvi, kao i da je pozvana „Al Kaida da postavi atomsku bombu kada Hrvatska uđe u Evropsku uniju“.

Radnje koje je preduzeo REM

Utvrdivši da su izrečeni navodi bili u okviru žanra *stand-up* komedije, koja, pored ostalog, podrazumijeva podsmešljiv odnos prema tabuima, te imajući u vidu da je na kraju svake emisije navođeno da cilj emisije nije vrijeđanje niti omalovažavanje, već isključivo zabava i humor, Savjet REM-a je donio odluku o obustavi pokrenutog postupka.

TV KRALJEVO, 2012. godina, uvredljiv govor

U emisiji „Uz šank“ emitiranoj na TV Kraljevu, u kojoj je gost bio Dejan Lučić, gost je, govoreći o sadržaju svoje knjige, iznosio stavove kojima se širi rasna i vjerska mržnja i netrpeljivost prema romskom stanovništvu. Sporni iskaz bio je da Evropska unija ima namjeru da Rome iz bivših republika Jugoslavije „koji su se razmnožili u velikim količinama“ naseli u Srbiji.

Radnje koje je preduzeo REM

U izjašnjenju emiter je naveo da nije riječ o govoru mržnje, niti širenju fašističkih ideja, nego otvoreno iznošenje stavova koje je Dejan Lučić također iznio u svojoj knjizi. Savjet REM-a je razmatrao da li su u emisiji izneseni kritički stavovi o konkretnim javnim ličnostima (što je nesporno pravo) ili je riječ o omalovažavanju i uvredljivim izrazima kojima se podstiče diskriminacija pojedinaca zbog pripadanja određenoj etničkoj grupi, nezavisno od njihovih ličnih svojstava i konkretnih djelovanja. Emiter je opomenut i skrenuta mu je pažnja na povećanu uredničku kontrolu i neophodnu reakciju voditelja autora na izrečene stavove učesnika emisije.

TV STUDIO B, 2011. godina, govor mržnje

Protiv emitera TV Studio B podnesena je predstava u kojoj je građanin iznio primjedbu da jedan od gostiju u emisiji debatnog tipa na neistinit i uvredljiv način govori o partizanskom pokretu, smatrajući da u ovom slučaju ne može biti riječi o slobodi govora te da je riječ o govoru mržnje.

Sporni su bili navodi u kojima je negirana antifašistička priroda partizanskog pokreta, a također i tvrdnje da je partizanski vođa Tito (koji je kvalificiran kao ustaša) kriv za mnoge zločine, prije svega prema srpskom narodu. Naveo je da „partizani nisu spasili nijednog američkog oficira, partizani su ubijali američke oficire, kao Staljinove sluge“.

Radnje koje je preduzeo REM

Savjet REM-a u ovom slučaju nije smatrao da je riječ o govoru mržnje. Agencija se u postupku rukovodila time da, uprkos iznesenim ekstremnim gledištima u pogledu interpretacije historije, učesnici u emisiji nisu pozivali na mržnju ili nasilje protiv neke određene osobe ili grupe osoba. U obzir je uzeto i to da su se ostali učesnici u emisiji, pa i sam voditelj, suprotstavili navedenim gledištima ili su ih relativizirali.

RADIO B92, 2013. godina, uvredljiv govor

Savjet REM-a je početkom 2013. godine postupao u slučaju emitera koji je imao emisiju s potencijalno uvredljivim govorom i ekstremizmom.

Postupak je proveden prema emiteru Radio B92, protiv koga je pokrenut postupak zbog emisije „Mentalno razgibavanje“, u kojoj su, u humorističkoj formi, iznošeni politički komentari povodom vijesti da je Papua Nova Gvineja priznala nezavisnost Kosova i Metohije. Sporni moment je u tome što su autori, kricima majmuna, oponašali narode Afrike i njihovu kulturu.

Radnje koje je preduzeo REM

Nakon provedenog postupka, Savjet REM-a je obustavio izricanje mjera prema emiteru Radio B92. U konkretnom slučaju, ustanovljeno je da je emisija zabavnoga karaktera, te su komentari voditelja imali za cilj da u humorističkoj formi skrenu pažnju na određena pitanja, odnosno nisu bili izneseni u cilju puke diskreditacije i diskriminacije, ali i da izrečeno ipak može predstavljati rasizam u odnosu na stanovnike afričkih država. Savjet REM-a je oštro upozorio emitera i naložio da podigne nivo uredničke kontrole nad sadržajem te emisije.

4. Preporuke i zaključci

Sloboda izražavanja je osnovno ljudsko pravo važno kako sa individualnog aspekta zaštite prava pojedinca, tako i sa aspekta razvoja demokratskog društva. Stoga, ne čudi da je takvo pravo, kao što smo gore vidjeli, zaštićeno nizom međunarodnih dokumenata.

Međunarodni standardi koji se odnose na slobodu izražavanja daju joj visok prioritet, iako ne na način da predviđaju apsolutni status za ovo pravo. U tom smislu, govor mržnje je utvrđen kao neprihvatljiv oblik izražavanja, što je potvrđeno i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Kako je ova publikacija fokusirana na rad i aktivnosti nezavisnih regulatornih tijela iz regije, prirodno je da se ukaže na moguće pravce djelovanja ovih institucija. Pored aktivnosti koje se odnose na ovlasti nezavisnih regulatornih tijela za izricanje sankcija protiv pružalaca medijskih usluga, postoje i drugi aspekti njihovog rada koji doprinose efikasnom okviru za sprečavanje govora mržnje. Oni uključuju, ali nisu ograničeni na „transparentnost, profesionalnost, odgovornost, inkluzivnost, kao i nastavak saradnje sa svim relevantnim institucionalnim organima/organizacijama na nacionalnom nivou“. Sve važnije polje za njihovo angažiranje i doprinos podizanju svijesti i razumijevanja o medijskim standardima, uključujući i one koji se odnose na govor mržnje, jest medijska pismenost.

TRANSPARENTNOST

U tom smislu, transparentnost rada nezavisnih regulatornih tijela se posmatra iz perspektive podizanja svijesti o pojedinim pitanjima umjesto iz perspektive njihove zakonske obaveze da pripremaju i objavljuju godišnje izvještaje, odluke itd. Redovno i blagovremeno objavljivanje svih odluka nezavisnih regulatornih agencija (u potpunosti ili u formi skraćenog obrazloženja) sredstvo je koje pomaže da šira javnost i različite interesne grupe imaju uvid u primjenu relevantnih pravila. Ali, što je još važnije, ovo podstiče javnost da postane angažiranija po ovim pitanjima, jer mehanizmi transparentnosti javnosti jasno kažu da je podnošenje pritužbe poželjno i da javnost može očekivati određeni nivo zaštite od neprimjerenog sadržaja koji se nudi ili im se stavlja na raspolaganje. Ovo je veoma važno za zaštitu potrošača i ne treba postojati opravdanje za neispunjavanje obaveze transparentnosti nezavisnih regulatornih tijela.

Pored ovoga, objavljivanje redovnih izvještaja nezavisnih regulatornih agencija još je jedno odlično sredstvo omogućavanja sveobuhvatnog uvida u njene aktivnosti i predstavlja konkretne podatke i trendove. Iako ponekad takve aktivnosti izgledaju

zamorno i nepotrebno, krajnji rezultati su sasvim suprotni. Potpuno i detaljno podnošenje izvještaja o radu i nalazima agencije omogućavaju javnosti, akademskim institucijama i drugim zainteresiranim akterima pristup korisnim informacijama koje se mogu koristiti u pokretanju mnogih aktivnosti. Ovo posebno važi za akademske institucije, koje mogu koristiti ove podatke i informacije da ojačaju određena pitanja u svom programu.

INKLUZIVNOST

Nezavisna regulatorna tijela imaju direktan kontakt sa građanima. Taj kontakt se ostvaruje u mnogim oblicima i formama. Podnošenje pritužbi je ne samo jedna od ovih kontaktnih tačaka, već i važno demokratsko sredstvo. U tom smislu, nezavisna regulatorna tijela trebaju biti u stanju obraditi svaku pritužbu sa dužnom pažnjom i poštovanjem. Ne smije biti restriktivnih mjera u vezi s postupcima koji se odnose na prijem i obradu pritužbi, ali mora, kao imperativ, postojati interakcija s podnosiocima pritužbe. Nezavisna regulatorna tijela trebaju uvijek obavijestiti podnosioca pritužbe o njenom ishodu, da li je ona dovela do izricanja sankcije, upućivanja predmeta drugim organima na odlučivanje ili odluke da nije bilo kršenja relevantnih pravila. Naravno, ne predstavljaju sve pritužbe moguću povredu relevantnih pravila. Međutim, od vitalnog je značaja za podnosioca da zna da se njegova pritužba, na šta god se ona odnosi, rješava i obrađuje s pažnjom i posvećenošću.

Postupak usvajanja odgovarajućih propisa, otvorenost, inkluzivnost i puna transparentnost postupaka od ključnog su značaja. Nezavisna regulatorna tijela (ili drugi organi koji su zaduženi za donošenje propisa) ne smiju pristupati proceduri javnih konsultacija u smislu čistog zadovoljenja zakonskih obaveza, već sa iskrenom namjerom da u potpunosti otvore postupak za učešće. Također, ne treba zanemariti tehničke norme u ovom postupku, jer je važno da se postignu najšire moguće konsultacije. Svaki doprinos javnim konsultacijama mora se ozbiljno uzeti u obzir.

INSTITUCIONALNA SARADNJA

Pored slučajeva u kojima nezavisna regulatorna tijela imaju zakonsku obavezu da upute određeni slučaj nadležnim organima, postoje i drugi načini saradnje. Uz njihovu stručnost i iskustvo, nezavisne regulatorne agencije mogu značajno doprinijeti usvajanju relevantnih zakona, strateških dokumenata i politika, izvještaja u međunarodnim forumima itd., i to u oblasti govora mržnje i uvredljivog jezika. Imajući u vidu moć medija, posebno televizije i radija, kao i ulogu nezavisnih regulatornih tijela da osiguraju nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata, uvid koji ta tijela imaju u tokove ponašanja medija može ukazati na ograničenja ili prednosti postojeće ili planirane/željene zakonodavne ili političke inicijative.

MEDIJSKA PISMENOST

Vještina koja je sve više i više od suštinske i ključne važnosti za modernog građanina i potrošača jeste medijska pismenost. Ona se definira kao sposobnost da se pristupi medijima, kao i da se vrši njihova analiza, procjena i stvaranje. Medijski

pismeni mladi i odrasli mogu bolje razumjeti kompleksne poruke koje dobijaju putem televizije, radija, interneta, novina, časopisa, knjiga, bilborda, videoigrice, muzike i svih drugih vrsta medija.

Kao što je gore opisano, živimo u složenom svijetu, sa složenim mrežama informacija koje nam se pružaju kroz isprepleten sistem medijskih tehnologija. Mnoge su zemlje prepoznale značaj medijske pismenosti u današnjem svijetu i usvajaju interdisciplinarni pristup u odnosu na nju.

Medijska pismenost je efikasan i angažiran način da se primijene vještine kritičkog razmišljanja na širok spektar pitanja. Ovdje je akcentuirano pitanje razvijanja kritičkog mišljenja. Imati pristup medijima nije dovoljno. Umjesto toga, važno je razviti vještine i alatke koje bilo kome omogućavaju da se kreće kroz more dostupnih informacija i primijeni razum da ih odgonetne i obradi. Ovo, svakako, ne obuhvata samo određene grupe populacije, kao što su mladi ili starije osobe, već cjelokupno stanovništvo. Znajući da je ciljna grupa globalna populacija, značaj ovih aktivnosti postaje jasan. S obzirom na to da smo duboko zagazili u potpuno redefiniran odnos sa medijima, jasno je da su potrebni novi pristupi, politike i sistemi.

SAMOREGULACIJA I KOREGULACIJA

Podjednako je važno stalno ulagati napore ka podizanju nivoa profesionalnih standarda. Postoji ogroman broj dobrih novinarskih praksi, ali ih treba i dalje razvijati i jačati radi promocije dijaloga i demokratskih procesa. Ovo je posebno tačno kada su u pitanju turbulentna vremena kakva su ova u kojima živimo. Nezavisna regulatorna tijela mogu i igrati važnu ulogu u tome. Kako su mnogi nezavisni regulatorni organi uključeni ili se konsultiraju u toku izrade kodeksa ponašanja za medije pod njihovom jurisdikcijom, važnost ove uloge postaje sve značajnija.

Iz te perspektive, mora se razmotriti nekoliko faktora. Prvo, regionalna i međunarodna saradnja nezavisnih regulatornih tijela predstavlja vrlo vitalan zadatak, jer omogućava razmjenu ekspertize i prakse, unapređenje znanja i rada kroz stalno ažuriranje politika i praksi i kontinuiranu podršku za opće dobro. Saradnja dalje pomaže ovim tijelima da rade zajedno na postizanju zajedničkog cilja ili da imaju obostranu korist, što ova publikacija jasno pokazuje. Odlični primjeri takvih pokušaja su kontinuirane aktivnosti pod pokroviteljstvom Vijeća Evrope u ovoj regiji, preko brojnih regionalnih i bilateralnih događaja. Drugi primjer je regulatorna platforma na nivou Evrope (EPRA), koja, kao što je to ranije spomenuto, predstavlja dobrovoljnu, nezavisnu mrežu evropskih audiovizuelnih regulatornih agencija.

Način na koji se pravo na slobodu izražavanja ostvaruje zavisi od regulatornog okvira i medija – posebno novinara. Da bi mediji mogli ispuniti svoju ulogu „psa čuvara“, mora postojati dobra regulatorna struktura i neophodno je da novinari mogu pristupati informacijama iz različitih izvora kako bi se iskorijenile zloupotrebe. Novinari trebaju biti slobodni da objavljuju priče u javnom interesu, bez straha od cenzure, gonjenja ili tužbi. Sa druge strane, sami novinari imaju odgovornost održavati i štiti kulturu objektivnosti i izvještavati tačno, pošteno i u dobroj vjeri, u svakom trenutku i u svim okolnostima.

U skladu s političkim promjenama i samo emitiranje mora imati demokratsku ulogu. Ta uloga dolazi sa imperativom poštivanja i podržavanja slobode izražavanja i slobodnog protoka informacija i ideja. Državna kontrola i regulacija mora odstupiti pred nezavisnom regulacijom, a ona zahtijeva institucionalne aranžmane, koji su inkluzivni i transparentni. U tom smislu, kreatori nacionalne politike i zakonodavni organi trebaju stvoriti regulatorno okruženje u kojem se poštuje i provodi puna nezavisnost regulatornih tijela za medije.

Važno je shvatiti da pravila i propisi, bilo da ih neposredno donosi nezavisna regulatorna agencija ili zakonodavno tijelo (a tim je nezavisno regulatorno tijelo, zaduženo za njihovu primjenu) moraju biti zasnovani na načelima zaštite prava na slobodu izražavanja, promociji najvišeg nivoa profesionalizma i poslovnoj održivosti u audiovizuelnoj zajednici, podsticanju razvoja tržišno orijentiranog i konkurentnog audiovizuelnog sektora za dobrobit svih građana, podsticanju uvjeta za razvoj slobode medija i, na taj način, formiranja i održavanja otvorenog društva, zaštite interesa svih korisnika u smislu nediskriminatornog pristupa i kvalitetnih usluga, kao i podsticanja uvođenja novih tehnologija i usluga u skladu s potrebama građana.

Jednom usvojeni, pravila i propisi trebaju biti instrumenti za jačanje ovog sektora, uključujući javne emitere, a sve u interesu davanja doprinosa visokom nivou profesionalnih standarda, kvalitetu medija, odgovornosti i nezavisnosti. Posebno, prilikom određivanja potencijalnih slučajeva govora mržnje, preporučljivo je da se razmotre svi mogući uglovi slučaja, kao što je to pokazano na primjerima makedonskih slučajeva.

U tom smislu, saradnja između regulatornih i samo- ili koregulatornih tijela jednako je važna. Sve zemlje regije koje su uključene u projekt JUFREKS imaju određeni nivo samoregulatornog mehanizma, obično u obliku samoregulatornih tijela za štampane i, kako to neki primjeri pokazuju, za *on-line* medije. Ove su organizacije zasnovane na dobrovoljnom članstvu samih medija i imaju za cilj pomoći novinarima i urednicima da razumiju i usvoje najviše međunarodne novinarske, uredničke, etičke, pravne i tehničke standarde aktivnosti medija. Također, zadaci ovih tijela obično uključuju ispitivanje pritužbi građana i javnosti protiv novinarskih izvještaja i rješavanje sporova na jednostavan način, brzo i besplatno.

Donošenje kodeksa „etike i prakse“, koje je usvojila sama profesija, krajnji je test introspekcije i samoinicijative u naporima da se osigura poštivanje profesionalnih normi i standarda. Takvi kodeksi obično navode prihvatljive standarde profesionalnog ponašanja za novinare. Kodeksi navode da novinari i njihove publikacije imaju obavezu prema javnosti da održe visoke etičke standarde u bilo kom trenutku i pod svim okolnostima.

Kontinuirana rasprava u vezi sa ovlastima samoregulatornih tijela svuda je prisutna. Jedna linija razmišljanja kaže da samoregulatornim mehanizmima nedostaje efikasnost, i to zbog nepostojanja ovlasti da izriču pravno obavezujuće sankcije, osim za svoje članove i u zavisnosti od aranžmana svake zemlje.

Druga linija razmišljanja, međutim, stoji na stanovištu da potpuno reguliranje štampanih i *on-line* medija nije primjenjivo kao što je to slučaj sa medijima koji

koriste ograničene resurse (kao što je frekvencijski spektar). To otvara pitanje balansa, odnosno prije njegovog nedostatka u reguliranju samog medija. Kao što je navedeno, Direktiva o AVMU pokriva sve audiovizuelne medijske usluge – usluge tradicionalne televizije (linearna usluga) i uslugu video-na-zahtjev (VOD – nelinearna usluga). Ove usluge moraju biti usmjerene na javnost, a cilj im treba biti da informiraju, zabave i obrazuju, pod uredničkom odgovornošću pružaoca medijskih usluga. Direktiva o AVMU uvodi višestepenu regulativu u kojoj se samo osnovni sloj pravila odnosi na usluge na zahtjev iz prostog razloga što korisnici imaju različite stepene izbora i kontrole nad audiovizuelnim medijskim uslugama na zahtjev. Ovo postaje još kompliciranije kada dodamo štampu i *on-line* informativne portale koji su slični medijima.

Neke zemlje, poput Hrvatske i Crne Gore, imaju zakonske odredbe koje se odnose na nadležnosti nezavisnih regulatornih tijela u vezi sa elektronskim publikacijama, ali samo u ograničenom obimu.

Utjecaj društvenih mreža, koje lako i rado koristi svjetska populacija, koji je bio nezamisliv u analognom svijetu, zatekao je čak i najveće tehnološke entuzijaste i vizionare. Društvene mreže danas su dominantni „igrači“, bez konkurencije ili drugog oblika regulacije u ovom trenutku. Međutim, javljaju se sve veća pitanja u vezi sa nekim sadržajem koji se može naći na društvenim mrežama, a jedan od njih je govor mržnje. Kao što je to prikazano ranije, ljudi imaju tendenciju da se isključe iz otvorenih dijaloga i rasprava zbog prevelikog broja „izvora“ informacija, a naročito zbog sadržaja kao što su govor mržnje. U tom smislu, neke studije pokazuju povratak na više nivoa povjerenja ljudi u ono što danas nazivamo „tradicionalnim“ redakcijama, sa naglaskom na profesionalne standarde i dugu historiju novinarske prakse. Planovi društvenih mreža da se upuste u neku vrstu samoregulacije sadržaja otvoreno su pitanje, koje trenutno uzrokuje više pitanja nego što daje odgovora. To je tema koja zaslužuje mnogo više razmatranja o pitanjima regulacije i upravljanja i koji su najbolji modeli primjene na te usluge, predviđene za eru interneta, na osnovu definiranih vrijednosti za nastajuću strukturu globalne regulacije interneta.

Ovo također dovodi do dugo raspravljano pitanja konvergencije. Regulatorni okvir treba razvijati tako da u potpunosti prihvati i primi sve prakse i kulture na smislen način. Kao što je to ranije navedeno, osnovna načela u ovim nastojanjima su poštenje, otvorenost i transparentnost. Ispod svega toga leži uređivačka odgovornost, koja je ista od ranih praksi novinarstva i koja je još uvijek veoma živa i zdrava. Ona se treba zasnivati na integritetu, humanosti, profesionalnosti i etičnosti. Pošto su ova pitanja izvan opsega bilo kog zakona, ova načela trebaju biti sadržana u srcu svakog pojedinca koji se bavi pružanjem takvih usluga. U tom smislu, moramo se vratiti tamo gdje su stečena ova načela. Moramo pogledati društva u cjelini, gledajući na porodične vrijednosti i obrazovne prakse, jer su ovo instituti iz kojih mi kao pojedinci preuzimamo osnovne vrijednosti koje nosimo kroz život.

Tendencija koja se može uočiti u ovoj regiji u odnosu na funkcioniranje nezavisnih regulatornih tijela mora se istaći. Značajan dio pokušaja promjene i stvarnih promjena zakonodavstva koje se odnosi na funkcioniranje i ovlasti regulatornih agencija ukazuje na smanjenje nezavisnosti i ovlasti nezavisnih regulatornih agencija,

posebno u vezi sa budžetskim pitanjima, izricanjem sankcija i mehanizmima upućivanja predmeta drugim organima na odlučivanje. Osiguranje postojanja funkcionalnog nezavisnog regulatornog tijela znači da sve strane i zainteresirani akteri polaze od premise nezavisnosti kao paradigme za efikasnu regulaciju ovog važnog sektora. Bez ovog razumijevanja, ne može se izraditi transparentna, nezavisna i efikasna regulativa. Nezavisni regulatorni organ, sa dovoljnim finansijskim i ljudskim resursima, procedurom imenovanja bez političkog utjecaja i s profesionalnim operativnim osobljem omogućava funkcionalno i živo medijsko okruženje.

Osim toga, jednako je važno povećati aktivnosti vezane za stvaranje kontranarativa, različitim kampanjama protiv stereotipa i populizma. Kako se govor mržnje i stereotipi sve više množe, balansirano i fer izvještavanje medija potrebnije je više nego ikad.

Dalje, broj projekata koji za cilj imaju borbu protiv govora mržnje, rasizma i diskriminacije treba povećati, jer oni omogućavaju podizanje svijesti, javno zastupanje i kreativna rješenja. Oni svi trebaju biti osmišljeni kao pravi instrumenti za akcije i intervencije. Ovo uključuje kampanje protiv govora mržnje u svim njegovim oblicima *off-line* i *on-line*, koje se trebaju zasnivati na obrazovanju u oblasti ljudskih prava i medijskoj pismenosti. Svi takvi napori vode smanjenju nivoa prihvatanja govora mržnje, mobilizaciji i, na kraju, solidarnosti i jačanju osnovne čovječnosti.

Ono što je izuzetno važno u uspostavljanju i održavanju zdravog medijskog okruženja je:

- slobodan protok izražavanja, govora, štampe i pristupa informacijama;
- uređivačka nezavisnost;
- podsticanje emitera da sačine vlastite kodekse prakse koji pokrivaju pitanja u programiranju u vezi sa zaštitom djece, govorom mržnje, prikazivanjem nasilja, fer i tačnih programa, zaštitom od prikazivanja ljudi na način koji podstiče omalovažavanje, odnosno diskriminaciju protiv određenih dijelova zajednice po bilo kojoj osnovi;
- postojanje nezavisnih regulatornih tijela ovlaštenih da usvajaju podzakonska akta i izriču sankcije. Pravni status ovih organa treba biti jasno definiran zakonom. Njihova institucionalna autonomija i nezavisnost trebali bi biti garantirani i zaštićeni zakonom.
- jaki javni emiteri koji proizvode različite programe, objektivne vijesti i opće programe koji su oslobođeni političkog i komercijalnog utjecaja i pritiska;
- okruženje koje pruža mogućnosti balansa između privatnih i javnih medija na otvorenom tržištu, postojanje širokog spektra nezavisnih emitera i programa koji predstavljaju i odražavaju društvo u cjelini;
- obuka za novinare;
- zdravo i aktivno učesće civilnog društva.

Posljednja, ali svakako ne najmanje važna oblast je obuhvaćena jednom riječi – odgovornost. Definira se kao obaveza ili spremnost da se prihvati odgovornost za vlastita djela¹¹³. Odgovornost za njihova djela – na strani novinara, medija, nacionalnih regulatornih organa, nadnacionalnih i međunarodnih organizacija – do svakog pojedinca, vodi ka ponašanju koje doprinosi javnom dobru. Može se reći da su potrebe društva u opasnosti od odstupanja od načela ljudskih prava, uz ugroženost demokratskih procesa. Ne treba imati dilemu da li je ovo vrijeme za akciju. Ukoliko se slijede pravci djelovanja preporučeni ovom publikacijom, uz jaki naglasak na odgovornost, mnoga otvorena pitanja mogu se riješiti. Potreban je određeni nivo preuzimanja odgovornosti i ličnog zalaganja, koji pomažu da se svi ključni akteri izdignu iznad okolnosti i rade na postizanju zajedničkog željenog cilja – cilja da se doprinese javnom dobru. Dobru koje se zasniva na otvorenosti, toleranciji, strpljivosti, liberalnosti, poštovanju prava drugih.

113 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/accountability>, link posjećen 7. marta 2017. godine.

Aneksi

Aneks 1: Pregled pravnog okvira zemalja učesnica

ALBANSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Albanije je Organ za audiovizuelne medije (AMA), osnovan Zakonom o Organu za audiovizuelne medije. AMA je regulatorni organ u oblasti audio emitterskih usluga i audio-vizuelnih i drugih usluga podrške. Nadležnosti AMA obuhvataju: ispitivanje prijave za vršenje radio-difuznih usluge, uključujući i prijave za digitalno emitovanje i davanje relevantnih odobrenja ili dozvola, osiguranje fer konkurencije, uz obezbjeđivanje daljeg razvoja, saradnja sa Komisijom za zaštitu potrošača u cilju garantovanja zaštite potrošača u oblasti elektronskih medija, izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila, razvoj strategija za pružanje radio-difuznih usluga, izrada i usvajanje kodeksa o audiovizuelnom elektronskim uslugama i propisa i drugih podzakonskih aktata, definisanje naknade za dozvole, priprema i izdavanje smjernica javnom elektronskom servisu u odnosu na ispunjavanje njegovih obaveza, utvrđivanje kriterijuma i regulatornih mjera za saradnju u korištenju prenosne infrastrukture javnog elektronskog servisa, rješavanja sporova između pružalaca audio ili audiovizuelnih elektronskih usluga, uključujući i sporove sa javnim elektronskim servisom, saradnja sa ministarstvom na izradi Nacionalnog plana frekvencija, saradnja sa drugim organima na ispunjavanju obaveza koje proističu iz ovog zakona.

Pored ovoga, AMA prikuplja, upravlja i objavljuje informacije o audiovizuelnom medijskom sektoru, prati razvoj audiovizuelnih medijskih aktivnosti na međunarodnom nivou ponašanja, organizuje, pruža podršku i promovise istraživanja o pitanjima u vezi sa audio-vizuelnim medijima, saraduje sa drugim organima, uključujući i predstavnička tijela u audiovizuelnom medijskom sektoru, kako bi pomoglo aktivnosti obuke u audiovizuelnom medijskom sektoru, saraduje sa odgovarajućim organima u drugim zemljama, inicira, podstiče i stara se o istraživačkim i srodnim djelatnostima, u vezi sa ulogom medija, uključujući i saradnju sa emiterima i drugim subjektima na terenu, prati programe koji se emituju u cjelosti. Postupak po žalbi podrazumijeva postupak pred AMA i njegovim Savjetom za žalbe, ali žalba se može podnijeti i sudu.

Internet stranica: www.ama.gov.al.

Sve odluke se objavljuju. Na početku svake godine AMA podnosi izvještaj o svojim godišnjim aktivnostima Odboru za obrazovanje i sredstava javnog informisanja i Skupštini.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o audio-vizuelnim medijima u Republici Albaniji

Član 4

„Osnovna načela audiovizuelnog emitovanja“

„1. Audiovizuelno emitovanje vrši se na osnovu sljedećih načela:

- a) Audiovizuelno emitovanje je slobodno;
- b) Nepristrasno audiovizuelno emitovanje poštuje pravo na informisanje, politička i vjerska uvjerenja, ličnost, dostojanstvo i druga osnovna ljudska prava i slobode. Ova aktivnost posebno poštuje prava, interese i moralne i zakonske uslove za zaštitu maloljetnika;
- c) Aktivnost audiovizuelnog emitovanja neće narušavati ustavni poredak, suverenitet i nacionalni integritet;

2. Operateri audiovizuelnih usluga se vode sljedećim načelima u obavljanju svojih aktivnosti:

- d) zabrana programa kojima se podstiče netolerancija među građanima;
- h) zabrana programa kojima se podstiče ili opravdava nasilje; ... „.

Član 32

„Opšta pravila za audio medije i/ili pružaoce audio-vizuelnih usluga“,

„... 4. OSHMA neće emitovati emisije sa sadržajem koji podstiče mržnju po osnovu rase, pola, vjere, etničkog porijekla, nacionalne pripadnosti i bilo koji drugi oblik diskriminacije...“.

Član 76

„Uslovi za pružanje audio i/ili audiovizuelnih medijskih usluga na zahtjev korisnika“

„1. Usluge koje se pružaju na zahtjev korisnika neće uključivati programe koji podstiču mržnju na rasnoj, etničkoj, polnoj, nacionalnoj ili vjerskoj osnovi ...“.

4. U Kodeksu emitovanja AMA se navodi: „... 1.13 Audiovizuelni programi neće sadržavati štetne poruke, podsticanje kriminala, fizičko nasilje ili mržnju ...“.

„1.5. Audiovizuelni programi neće podsticati netoleranciju ili opravdavati nasilje među građanima ... „;

„4.8. OSHMA da neće emitovati vijesti koje krše pravila etike i javnog morala, koje mogu da izazovu krivična djela ili naruše autoritet države ...”.

„4.10. Emitovanje audiovizuelnih informaciju ne smije direktno da sadrži ili implicira bilo kakve diskriminatorne poruke o osnovama kao što su pol, rasa, boja, nacionalnost, jezik, rodni identitet, seksualna orijentacija, politička, vjerska ili filozofska uvjerenja, ekonomski status, obrazovni i društveni status ili po osnovu bilo kog drugog razloga ... „

BOSANSKO-HERCEGOVAČKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Bosne i Hercegovine je Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), osnovana Zakonom o komunikacijama. RAK je objedinjeni regulator koji reguliše sektor emitovanja, telekomunikacija i frekventijskog spektra. Nadležnosti RAK-a su: razvoj i promocija pravila u sektorima telekomunikacija i emitovanja; saradnja na razvoju svih strateških pravila i odluka u vezi sa ovim sektorim, licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija; planiranje, upravljanje i raspodjela frekventijskog spektra; primjena tehničkih i drugih standarda koji se odnose na kvalitet; uspostavljanje i vođenje naknada za dozvole i tarifa; izricanje sankcija za kršenje relevantnih pravila. Sankcije koje stoje na raspolaganju RAK-u su: usmena i pismena upozorenja, novčane kazne, suspenzija i oduzimanje dozvole za rad. RAK se sastoji od sektora i odjeljenja na čelu sa generalnim direktorom, koji izdaje prvostepene odluke. Savjet RAK-a postupa kao drugostepeni organ u odnosu na sve odluke RAK-a. Upravni spor se može pokrenuti pred Sudom BiH. Postupak pred Ustavnim sudom BiH se može pokrenuti u predmetima koji se odnose na Evropsku konvenciju za ljudska prava.

Internet stranica: www.rak.ba.

RAK trenutno radi na stvaranju tehničkih preduslova za objavljivanje njenih odluka. RAK priprema godišnje izvještaje, kao i redovne izvještaje o odlukama RAK-a, zajedno sa trendovima u kršenjima, koji se objavljuju na internet stranicama.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Krivični zakon Bosne i Hercegovine

Član 145a

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji

žive ili borave u Bosni i Hercegovini, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini zloupotrebom svog položaja ili ovlaštenja kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

b) Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Član 163

Izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti

(1) Ko javno izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

(2) Ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih simbola, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, kazniće se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Kaznom iz stava 2 ovog člana kazniće se ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlaštenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji.

Ko krivično djelo iz stava 1 ovog člana učini zloupotrebom svoga položaja ili ovlaštenja kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(4) Ko krivično djelo iz stava 2 ovog člana učini zloupotrebom položaja ili ovlaštenja, ili ako je zbog tog djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život konstitutivnih naroda i ostalih koji žive u Federaciji, kaznit će kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(5) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Član 363

Neovlašteno posjedovanje ili ugrožavanje javnog reda putem radio ili televizijske stanice

(1) Ko protivno propisima o sistemima veza posjeduje radio ili televizijsku stanicu ili radio televizijsku stanicu koristi bez propisanog odobrenja, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili podstiče na nasilje, nacionalne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

c) Krivični zakon Republike Srpske

Član 294a (1)

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti

(1) Ko izaziva ili raspaljuje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost ili širi ideje o superiornosti jedne rase ili naroda nad drugim, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

(2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(3) Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda i ostalih koji žive u Republici Srpskoj, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Materijal i predmeti koji nose poruke iz stava 1 ovog člana, kao i sredstva za njihovu izradu, razmnožavanje ili rasturanje oduzeće se.

d) Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija

Član 4

(Govor mržnje)

(1) Audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće ponižavati, zastrašivati ili podsticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv lica ili grupe na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, starosti, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posledicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda.

(2) Audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće stvarati jasan i neposredan rizik od podsticanja mržnje, nasilja ili diskriminacije protiv lica ili grupe po osnovama iz stava (1) ovog člana, ili koji od strane publike može biti protumačen kao podsticanje na mržnju, nasilje, nered i nemire, ili koji bi mogao izazvati ili podsticati krivična djela.

(3) Izuzetak od stava (1) i (2) ovog člana su audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija koje su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog

rada i/ili predstavljaju dio objektivnog novinarskog izvještavanja i objavljene su bez namjere da se podstiču radnje navedene u st. (1) i (2) ovog člana, odnosno s namjerom da se kritički ukaže na takve radnje.

e) Kodeks o komercijalnim komunikacijama

Član 3

(Opšta načela komercijalne komunikacije)

(4) Komercijalne komunikacije neće:

- a) dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- b) ponižavati, zastrašivati ili podsticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv osobe ili grupe na osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, starosti, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda;
- c) biti uvredljive ili u suprotnosti sa općeprihvaćenim standardima pristojnosti;
- d) podsticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost;
- e) podsticati ponašanje koje je štetno za životnu sredinu.

HRVATSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Savjet za elektronske medije, nacionalni regulatorni organ Republike Hrvatske, upravlja Agencijom za elektronske medije i obavlja dužnosti regulatornog tijela u oblasti elektronskih medija u Hrvatskoj. Savjet ima sedam članova od kojih je jedan predsjednik Savjeta i ujedno direktor Agencije. Predsjednik i ostali članovi Savjeta biraju se na period od pet godina od strane hrvatskog Sabora, na prijedlog Vlade Republike Hrvatske. Agencija za elektronske medije sama po sebi nije „objedinjeni” regulator, jer dijeli svoje nadležnosti sa HAKOM (Hrvatska Agencija za poštanske i elektronske komunikacije), koja se bavi dodjelom frekvencija. Zakon koji se odnosi na elektronske medije, Zakon o elektronskim medijima, uređuje prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koja pružaju audio i audiovizuelne medijske usluge i usluge elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacionih mreža i interes Republike Hrvatske u oblasti elektronskih medija. Nadležnosti AEM-a su regulacija audiovizuelnih i audio medijskih usluga, uključujući i nadzor nad programima, zaštita maloljetnih lica i razvoj pluralizma.

Osim toga, AEM obezbjeđuje fer konkurenciju, sprovođenje postupka davanja koncesija, praćenje namjenskog trošenja sredstava Fonda za promociju pluralizma i raznolikosti elektronskih medija, podstiče i vodi računa o istraživanju i srodnim djelatnostima, promovira medijsku pismenost i vrši druge nadležnosti koje proizilaze iz člana 69 Zakona elektronskim medijima.

Internet stranica: www.e-mediji.hr

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o elektronskim medijima

Član 12

(2) U audio i/ili audiovizuelnim medijskim uslugama nije dopušteno podsticati, pogodovati podsticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili polne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobiju, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.

Član 16

(4) Audiovizualne komercijalne komunikacije ne smiju:

- dovoditi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva,
- uključivati ili promovisati bilo kakvu diskriminaciju na osnovu pola, rase, etničkog porijekla, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, starosti ili polne orijentacije,
- podsticati ponašanje koje je štetno za zdravlje ili sigurnost,
- podsticati ponašanje koje u velikoj mjeri šteti zaštiti životne sredine.

b) Krivični zakon

Javno podsticanje na nasilje i mržnju

Član 325

(1) Ko putem štampe, radija, televizije, računarskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno podstiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla, boje kože, pola, polnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina, kazniće se kaznom zatvora do tri godine.

(4) Kaznom iz stava 1 ovoga člana kazniće se ko javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje krivično djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina, usmjereno prema grupi ljudi ili pripadniku grupe zbog njihove rase, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, porijekla ili boje kože, na način koji je prikladan za podsticanje nasilja ili mržnje protiv takve grupe ili pripadnika te grupe.

(5) Za pokušaj krivičnog djela iz stava 1 i 4 ovoga člana učinitelj će se kazniti.

MAKEDONSKI PRAVNI I INSTIUTCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Makedonije je Agencija za audio i audiovizuelne medijske usluge Republike Makedonije (AVMU), osnovana Zakonom o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama. Nadležnosti AVMU su: obezbjeđivanje transparentnosti emitera; zaštita i razvoj pluralizma u audio i audiovizuelnim medijskim uslugama; podsticanje i podrška postojanju raznovrsnih i nezavisnih audio i audiovizuelnih medijskih usluga; preduzimanje mjera u slučaju kršenja relevantnog zakona, podzakonskih akata i uslova licence; obezbjeđivanje zaštite maloljetnika; usvajanje podzakonskih akata; zaštita interesa građana kod audio i audio-vizuelnih medijskih usluga; utvrđivanje nedozvoljene medijske koncentracije; dodjela, ukidanje ili produženje licenci za televizijsko ili radio emitovanje; preduzimanje mjera za privremeno ukidanje prenosa i prijema audio i audiovizuelnih medijskih usluga iz trećih zemalja; usvajanje liste najvažnijih događaja; podsticanje medijske pismenosti; vršenje programskog, upravnog i stručnog nadzora; vođenja registara usluga TV, radija, štampe i AV medija na zahtjev; sprovođenje istraživanja i analiza u vezi sa pitanjima koja se odnose na audio i audiovizuelne medijske usluge; sprovođenje mjerenje gledalaca i slušalaca programskih sadržaja itd. Odluke donijete u slučajevima kršenja odredbi zakona, uslovi dozvole, potvrda o registraciji, podzakonska akta i druga akta Agencije su konačni. Ove odluke mogu biti predmet upravnog spora pred nadležnim sudom.

Internet stranica: www.avmu.mk.

AVMU je zakonski obavezan da objavi sve izvještaje o praćenju i svojim mjerama na internet stranici (od donošenja novog zakonodavstva 2014. godine). Godišnji izvještaj se također objavljuje svake godine. Pored toga, analize preduzetih mjera i kršenja koja se ponavljaju, kao i analize drugostepenog sudskog postupka redovno se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Zakon o audio i audiovizuelnim medijskim uslugama

Član 48

Posebne zabrane

(1) Audio i audiovizuelne medijske usluge ne smiju da sadrže programe koji ugrožavaju nacionalnu bezbjednost, pozivaju na nasilno rušenje ustavnog

poretka Republike Makedonije, pozivaju na vojnu agresiju ili oružani sukob, podstiču ili šire diskriminaciju, netoleranciju ili mržnju po osnovu rase, pola, vjere ili nacionalnosti.

(2) Posebne zabrane iz stava (1) ovog člana moraju biti u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava.”

Član 53

Audiovizuelna komercijalna komunikacija

...

(4) Audiovizuelna komercijalna komunikacija ne smije:

- da dovodi u pitanje poštovanje ljudskog dostojanstva;
- da učestvuje u ili promoviše bilo kakvu diskriminaciju po osnovu pola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije;
- da podstiče ponašanje štetno za zdravlje ili sigurnost;
- da podstiče ponašanje koje bi značajno ugrozilo životnu sredinu.

...

Član 61

Načela

Emiteri će slijediti sljedeća načela u obavljanju svoje poslovne aktivnosti:

- njegovanje i razvoj humanih i moralnih vrijednosti ljudskih bića, i zaštitu privatnosti i dostojanstva svakog lica;
- jednakost sloboda i prava, bez obzira na pol, rasu, nacionalnionio, etničko ili socijalno porijeklo, politička ili vjerska uvjerenja, bogatstvo i društveni status pojedinca i građanina;
- promocija duha tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja svih pojedinaca različitog etničkog i kulturnog porijekla;

...

- promocija međunarodnog razumijevanja i saradnje, javnog pojama pravičnosti i potrebe zaštite demokratskih sloboda;

...

- objektivno i nepristrasno predstavljanje događaja, sa jednakim tretmanom različitih stavova i mišljenja, omogućavanje slobodnog stvaranja javnog mnjenja o pojedinim događajima i problemima;

...

b) Zakon o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije

Osnovi diskriminacije

Član 3

Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, pozivanje i podsticanje diskriminacije i pomaganje u diskriminatorskom postupanju na osnovu pola, rase, boje kože, pola, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, državljanstva, socijalnog porijekla, vjere ili vjeroispovijesti, druge vrste uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog i fizičkog invaliditeta, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanje ili na bilo kom drugom osnovu utvrđenom zakonom ili međunarodnim ugovorom (u daljem tekstu: odnovo diskriminacije)

Značenje izraza koji se koriste u ovom Zakonu

Član 5

Određeni izrazi koji se koriste u ovom Zakonu imaju sljedeća značenja:

...

3. Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili stvarno, neposredno ili posredno razlikovanje ili nejednako postupanje, odnosno dozvola (isključivanje, ograničavanje ili davanje prioriteta) koje se odnosi na lice ili grupe na osnovu pola, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, državljanstva, socijalnog porijekla, vjeroispovijesti ili uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, intelektualnog ili tjeleskog invaliditeta, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja ili na bilo kom drugom osnovu;

4. Diskriminatorno ponašanje ili postupanje je svako aktivno ili pasivno ponašanje bilo koje lica od strane državnih organa, kao i pravnih i fizičkih lica iz privatnog i javnog sektora u javnom životu, koje stvara osnov za neopravdane privilegije i neprivilogovanost svakog pojedinca, odnosno koje izlaže neopravdanom ili ponižavajućem ponašanju u odnosu na druge pojedince u sličnoj situaciji na bilo kojem osnovu diskriminacije.

c) Krivični zakon

Ugrožavanje sigurnosti

Član 144

...

(4) Svako ko, pomoću informacionog sistema, prijeti da poćini krivićno djelo zaprijećeno kaznom od pet godina zatvora ili teŹom kaznom protiv nekog lica zbog njegovog pola, rase, boje koŹe, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etnićkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, vjeroispovijesti ili vjerskih uvjerenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, politićke pripadnosti, lićnog ili druŹtvenog statusa, intelektualnog ili fizićkog nedostatka, starosti, porodićnog ili braćnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, ili na bilo kojoj drugoj osnovi predvićenoj zakonom ili potvrćenim mećunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

...

Izazivanje mrŹnje, razdor i netolerancije na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi ili drugom osnovu diskriminacije

Član 319

(1) Ko silom, maltretiranjem, ugroŹavanjem sigurnosti, ruganjem nacionalnim, etnićkim, vjerskim i drugim simbolima, spaljivanjem, uniŹtavanjem ili drugom vrstom oŹtećivanja zastave Republike Makedonije ili zastave drugih drŹava, oŹtećenjem tućih predmeta, skrnavljenjem spomenika, grobova, ili na bilo koji drugi diskriminatorski naćin, neposredno ili posredno, izaziva ili podbućuje mrŹnju, razdor ili netrpeljivost po osnovu pola, rase, boje koŹe, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etnićkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, vjeroispovijesti ili vjerskih uvjerenja, drugih uvjerenja, obrazovanja, politićke pripadnosti, lićnog ili druŹtvenog statusa, intelektualnog ili mentalnog nedostatka, starosti, porodićnog ili braćnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, odnosno na bilo kom drugom osnovu predvićenom zakonom ili potvrćenim mećunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Lice koje ućini krivićno djelova iz stava (1) ovog ćlana zloupotrebom svog poloŹaja ili ovlaŹtenja, ili ako ta krivićna djela dovedu do nemira i nasilja protiv ljudi ili oŹtećenja imovine velikih razmjera, kazniće se zatvorom od jedan do deset godina.

Rasturanje rasistićkog ili ksenofobićnog materijala preko raćunarskih sistema

Član 394(g)

(1) Svako lice koje, preko raćunarskog sistema, rastura rasistićki i ksenofobićni pisani materijal, fotografije ili drugo predstavljanje ideja ili teorija

koje pomažu, promovišu ili stimulišu mržnju, diskriminaciju ili nasilje u javnosti protiv bilo kojeg lica ili grupe, na osnovu polu, rase, boje kože, roda, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkog porijekla, jezika, nacionalne pripadnosti, društvenog porijekla, vjeroispovijesti ili vjerskog uvjerenja, drugog uvjerenja, obrazovanja, političke pripadnosti, ličnog ili socijalnog stanja, intelektualnog ili fizičkog nedostatka, starosti, porodičnog ili bračnog statusa, imovinskog statusa, zdravstvenog stanja, ili na bilo kom drugom osnovu predviđenom zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Kaznom iz stava (1) ovog člana kazniće se svako lice koje počini krivično drugim sredstvima javnog informisanja.

(3) Svako lice koje počini krivično djelo iz stavova (1) i (2) ovog člana zloupotrebom položaja ili ovlaštenja ili ako su ta krivična djela dovela do nereda i nasilja nad ljudima ili do materijalne štete većeg obima, biće osuđen na kaznu zatvora od jedne do deset godina.

Odobranje ili opravdavanje genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina

Član 407-a

(1) Svako ko javno negira, grubo minimizira, odobrava i opravdava zločine navedene u članovima 403 do 407¹¹⁴, preko informacionog sistema, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina.

(2) Ako se negiranje, minimiziranje, odobranje ili opravdavanje vrši sa ciljem da podstakne mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog nacionalnog, etničkog ili rasnog porijekla ili vjeroispovijesti, učinilac će se kazniti zatvorom u trajanju od najmanje četiri godine.

Rasna i druga diskriminacija

Član 417

(1) Lice koje na osnovu razlike u polu, rasi, boji kože, rodu, pripadnosti marginalizovanoj grupi, etničkom porijeklu, jeziku, nacionalnoj pripadnosti, socijalnom porijeklu, vjeroispovijesti ili vjerskom uvjerenju, drugoj vrsti uvjerenja, obrazovanju, političkoj pripadnosti, ličnom ili socijalnom stanju, intelektualnom ili fizičkom nedostatku, starosti, porodičnom ili bračnom statusu, imovinskom statusu, zdravstvenom stanju, ili bilo kojoj drugoj osnovi predviđenoj zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, krši osnovna ljudska prava i slobode priznate od strane međunarodne zajednice, kazniće se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina zatvora.

114 Članovi 403–407 uređuju pitanja: genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina protiv civila, ratnih zločina protiv ranjenih i bolesnih, ratnih zločina protiv ratnih zatvorenika i upotrebu nezakonitih sredstava borbe.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko progoni organizacije ili pojedince zbog njihovih napora ka jednakosti ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom, ili propagira rasnu mržnju, ili podstiče na rasnu diskriminaciju, kazniće se zatvorom u trajanju od šest mjeseci do tri godine.

CRNOGORSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Crne Gore je Agencija za elektronske medije Crne Gore (AEM), osnovana Zakonom o elektronskim medijima. Nadležnosti AEM su: izrada programa razvoja sektora audiovizuelnih medijskih usluga; davanje saglasnosti na prijedlog plana raspodjele radio frekvencija, izdavanje odobrenja za pružanje audiovizuelnih medijskih usluga; utvrđivanje visine naknada za odobrenja; vođenje registra pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga i elektronskih publikacija; odlučivanje o prigovorima fizičkih i pravnih lica u vezi sa radom pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga, vršenje nadzora nad primjenom zakona; donošenje i sprovođenje podzakonskih akata za sprovođenje zakona; obavljanje drugih poslova. Direktor AEM je prvostepeni organ, dok Savjet AEM djeluje kao drugostepeni organ. Upravni spor može se pokrenuti pred Upravnim sudom Crne Gore. Postupak pred Ustavnim sudom Crne Gore se može pokrenuti protiv bilo kog pravilnika ili drugog opšteg podzakonskog akta koji uređuje rad pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

Internet stranica: www.ardcg.org.

Sve odluke koje se odnose na postupak po pritužbi ili postupak koji se pokreće po službenoj dužnosti u vezi sa kršenjem uslova odobrenja se objavljuju na internet stranici. Isto tako, svi godišnji finansijski i operativni planovi i izvještaji, kao i godišnji izvještaji revizije se objavljuju na internet stranici.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Krivični zakon

4. Posebne odredbe o odgovornosti za krivična djela učinjena putem medija

Član 28

(1) Za krivična djela učinjena putem medija odgovoran je urednik, odnosno lice koje ga je zamjenjivalo u vrijeme objavljivanja informacije, ako:

- 1) je do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom autor ostao nepoznat;

- 2) je informacija objavljena bez saglasnosti autora;
- 3) su u vrijeme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(2) Nije odgovoran urednik, odnosno lice koje ga zamjenjuje ako iz opravdanih razloga nije znao za neku od okolnosti navedenih u stavu 1 tačka 1 do 3 ovog člana.

Član 29

(1) Kad postoje uslovi iz člana 28 ovog zakona odgovorni su:

- 1) izdavač – za krivično djelo učinjeno putem nepovremene štampane publikacije, a ako nema izdavača ili postoje stvarne ili pravne smetnje za njegovo gonjenje – štampar koji je za to znao;
- 2) proizvođač – za krivično djelo učinjeno putem kompakt diska, gramofonske ploče, magnetofonske trake i drugih auditivnih sredstava, filma za javno i privatno prikazivanje, dijapozitiva, videosredstava ili sličnih sredstava namijenjenih širem krugu lica.

(2) Ako je izdavač, štampar ili proizvođač pravno lice ili državni organ, odgovorno je lice koje odgovara za izdavanje, štampanje ili proizvodnju.

Član 30

Odredbe o odgovornosti lica iz čl. 28 i 29 ovog zakona primjenjuju se samo, ako se ta lica po opštim odredbama ovog zakona ne mogu smatrati učinkovim krivičnog djela.

Član 42a

Ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi, vjeroispovijesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će cijeliti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje

Član 370

(1) Ko javno podstiče na nasilje ili mržnju prema grupi ili članu grupe koja je određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i ko javno odobrava, negira postojanje ili značajno umanjuje težinu krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina učinjenih protiv grupe ili člana grupe koja je

određena na osnovu rase, boje kože, religije, porijekla, državne ili nacionalne pripadnosti, na način koji može dovesti do nasilja ili izazvati mržnju prema grupi lica ili članu takve grupe, ukoliko su ta krivična djela utvrđena pravosnažnom presudom suda u Crnoj Gori ili Međunarodnog krivičnog suda.

(3) Ako je djelo iz stava 1 i 2 ovog člana učinjeno prinudom, zlostavljanjem, ugrožavanjem sigurnosti, izlaganjem poruzi nacionalnih, etničkih ili vjerskih simbola, oštećenjem tuđih stvari, skrnavljenjem spomenika, spomen-obilježja ili grobova, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Ko djelo iz stava 1 do 3 ovog člana vrši zloupotrebom položaja ili ako je usljed tih djela došlo do nereda, nasilja ili drugih teških posljedica za zajednički život naroda, nacionalnih manjina ili etičnih grupa koje žive u Crnoj Gori, kazniće se za djelo iz stava 1 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 2 i 3 zatvorom od dvije do deset godina.

Rasna i druga diskriminacija

Član 443

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira mržnju ili netrpeljivost po osnovu rase, pola, invaliditeta, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili drugog ličnog svojstva ili podstiče na rasnu ili drugu diskriminaciju, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Ko djelo iz stava 1 do 3 ovog člana vrši zloupotrebom položaja ili ako je usljed tih djela došlo do nereda ili nasilja, kazniće se za djelo iz stava 1 i 2 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 ovog člana zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

b) Zakon o medijima

Član 11

Nadležni sud može, na prijedlog državnog tužioca, zabraniti distribuciju objavljenog programskog sadržaja medija kojim se poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore, kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne ili vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

Član 23

Zabranjeno je objavljivanje informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti.

Osnivač medija i autor neće odgovarati, ako su objavljene informacije i mišljenja iz stava 1 ovog člana dio naučnog ili autorskog rada koji se bavi javnom stvari a objavljeni su:

- bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- s namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

c) Zakon o elektronskim medijima

Član 48 stav 2

(2) AVM uslugom se ne smije podsticati mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovinskog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosne dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije.

Član 85

(3) Posredstvom komercijalne audiovizuelne komunikacije zabranjeno je:

- 2) promovisanje mržnje ili diskriminacije po osnovu pola, rase, nacionalne pripadnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, godina starosti ili seksualne orijentacije;

d) Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima

Član 4

a) Govor mržnje: svi oblici izražavanja kojima se podstiče, omogućava podsticanje ili širi mržnja ili diskriminacija po osnovu rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili porodičnog statusa, starosnog doba, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog nasljeđa, rodnog identiteta ili polne orijentacije;

Član 6

U elektronskim medijima zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se:

...

- e) podstiče, omogućava podsticanje ili širi govor mržnje.

...

Član 17

(1) Programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje.

(2) U programima elektronskih medija zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se potencira pripadnost etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti kao obliku diskriminacije prema njima.

(3) Elektronski mediji su dužni da izbjegavaju korištenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Član 18

Emitovanje programskih sadržaja iz člana 17 dozvoljeno je isključivo ukoliko su dio naučnog, autorskog ili dokumentarnog rada, a objavljeni su:

- a) bez namjere da se podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje i dio su objektivnog novinarskog izvještaja;
- b) sa namjerom da se kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju, nasilje ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

KOSOVSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Republike Kosovo je Nezavisna komisija za medije (IMC), osnovana Ustavom Republike Kosovo i Zakonom br. 04/L-44 o Nezavisnoj komisiji za medije. MOS je nezavisno tijelo, zaduženo za regulisanje audio i audiovizuelnih medijskih usluga, uključujući usvajanje podzakonskih akata, procedura izdavanja odobrenja, upravljanje i nadzor nad frekvencijskim spektrom, utvrđivanje i naplata naknada za izdavanje odobrenja, kao i izricanje sankcija za kršenje

pravila i propisa. MOS je zadužen za pripremu strateških dokumenata, kao što su dokumenta u vezi sa prelaskom na digitalno emitovanje, kao i druga strateška dokumenta za audiovizuelne medijske usluge, za usvajanje od strane Vlade. MOS se sastoji od Glavnog izvršnog kabineta. Na odluke IMC može se uložiti žalba Odboru za žalbe. Shodno ovome, drugostepeni apelacioni postupak može se pokrenuti pred sudom.

Internet stranica: www.kpm-ks.org.

MOS priprema godišnje izvještaje koji se objavljuju nakon njihovog usvajanja u Skupštini Republike Kosovo.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi na govor mržnje

a) Kodeks etike za pružaoce medijskih usluga

Član 3 „Štetan i uvredljiv sadržaj“

1. Pružaoци medijskih usluga ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji promovise ili podstiče kriminal i kriminalne aktivnosti, ili koji nosi rizik od nanošenja štete koja može dovesti do smrti, povrede, oštećenja imovine ili bilo kog drugog oblika nasilja.

3. Pružaoци medijskih usluga će osigurati da materijal koji može da dovede do štete ili predstavlja kršenje, bude opravdan kontekstom. Takvi materijali mogu uključivati, ali nisu ograničeni na, uvredljivi jezik, nasilje, seks, seksualno nasilje, ponižavanje, nanošenje bola, povredu ljudskog dostojanstva, diskriminatorno postupanja ili jezik. Odgovarajuće informacije treba također da se prenose u slučajevima kada će pomoći da se izbjegne ili svede na minimum bilo kakvo kršenje.

Član 4 „Vulgarni i uvredljivi jezik“

1. Pružaoци medijskih usluga ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji sadrži vulgaran i uvredljiv govor prije vremena sa ograničenjima (od 24:00 do 05:00).

2. Vulgarni ili uvredljivi jezik neće se koristiti u programima namijenjenim djeci i maloljetnicima, osim u posebnim slučajevima procijenjenim na osnovu konteksta.

3. Tokom programa uživo (debate/intervjui, itd.) dužnost pružalaca medijskih usluga da preduzmu potrebne radnje kako bi se izbjeglo korišćenje vulgarnog ili uvredljivog jezika od strane učesnika.

4. Vulgaran i uvredljiv jezik ne smije da se koristi u emitovanju prije vremena sa ograničenjima (u slučaju televizijskih emitera), odnosno naročito kada je vjerovatno da će djeca slušati (u slučaju radio-stanica), osim ako je to opravdano kontekstom.

Član 5 „Podsticanje mržnje“

1. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da izazivaju ili promovišu, namjerno ili posredno, bilo koji oblik diskriminacije i netolerancije i ne bi trebalo da emituju nikakav materijal koji degradira etničku ili vjersku grupu ili, materijal koji imputira odgovornost etničke ili vjerske grupe za kriminalne aktivnosti.

2. Rasa, boja kože, pol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje; nacionalno ili socijalno porijeklo; povezanost sa određenom zajednicom; imovina; seksualna, ekonomska i socijalna orijentacija; rođenje, invaliditet ili neki drugi lični status, ne treba da se koriste na način da se pojedinci stavljaju u omalovažavajući, nepovoljan položaj, izvrgavaju poruzi ili ismijavaju.

3. Prilikom emitovanja sadržaja, pružaoci medijskih usluga neće dozvoliti upotrebu omalovažavajućih jezičkih izraza u cilju nanošenja bola i prijetnji protiv pojedinca ili grupe na osnovu etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, pola, rase, bračnog stanja, starosti ili fizičkog ili intelektualnog invaliditeta.

4. Pružaoci medijskih usluga će osigurati korištenje odgovarajuće, pogodne i prihvatljive terminologije za kategoriju osoba sa invaliditetom.

5. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju i nejednakost i koji mogu dovesti do kriminalnih ili nasilnih radnji protiv pojedinca ili grupe.

6. Pružaoci medijskih usluga ne bi trebalo da emituju programske sadržaje koji podstiču mržnju po osnovu etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, pola, rase, bračnog statusa, seksualne orijentacije, starosti, intelektualnog ili fizičkog invaliditeta, bez obzira na situaciju ili okolnosti.

7. Reference koje se odnose na pripadnost po osnovu rase, boje, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, povezanosti sa određenom zajednicom, imovine, ekonomskog i socijalnog statusa, seksualne orijentacije, rođenja, invalidnosti ili nekog drugog ličnog statusa mogu se koristiti samo u slučajevima kada je ta informacija od neposrednog značaja za događaj o kojem se izvještava.

8. Pružaoci medijskih usluga neće emitovati programske sadržaje koji podstiču nemire ili pobune.

SRPSKI PRAVNI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

1. Osnivanje, mandat i ovlaštenja nacionalnog regulatornog organa

Nacionalni regulatorni organ Srbije je Regulatorni organ za elektronske medije. Nadležnosti REM su: utvrđivanje prijedloga strategije razvoja medijske usluge radija i audio-vizuelnih medijskih usluga i dostavljanje Vladi na usvajanje; donošenje

Statuta; donošenje opštih podzakonskih akata predviđenih zakonom; izdavanje dozvole za pružanje medijske usluge televizije i linearne medijske usluge radija; bliže uređivanje postupka uslova i kriterijuma za izdavanje dozvola u skladu sa odredbama Zakona i propisivanje obrazca i sadržaja te dozvole; izdavanje odobrenja za pružanje medijske usluge na zahtjev i bliže uređivanje postupka izdavanja odobrenja; vođenje Registra medijskih usluga i evidencije pružalaca medijskih usluga na zahtjev; kontrola rada pružalaca medijskih usluga i staranje o dosljednoj primjeni odredaba Zakona; izricanje mjere pružaocima medijskih usluga u skladu sa Zakonom; propisivanje pravila koja su obavezujuća za pružaocima medijskih usluga, a posebno ona kojima se obezbjeđuje sprovođenje Strategije navedene na početku; odlučivanje o prijavama u vezi sa programskim djelovanjem pružalaca medijskih usluga; bliže utvrđivanje logičke numeracije kanala; davanje mišljenja nadležnim državnim organima u vezi sa pristupanjem međunarodnim konvencijama koje se odnose na oblast pružanja medijskih usluga; davanje inicijative za donošenje i izmjenu zakona, drugih propisa i opštih akata radi efikasnog obavljanja poslova iz svog djelokruga rada; utvrđivanje bližih pravila koja se odnose na programske sadržaje a u vezi sa zaštitom dostojanstva ličnosti i drugih ličnih prava, zaštitom prava maloljetnika, zabranom govora mržnje i dr; vršenje analiza relevantnog medijskog tržišta, u saradnji sa tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, u skladu sa metodologijom propisanom aktom koji donosi Regulator; vršenje istraživanja potreba korisnika medijskih usluga i zaštita njihovih interesa; saradnja i koordinacija rada sa tijelom nadležnim za elektronske komunikacije i tijelom nadležnim za zaštitu konkurencije, kao i sa drugim regulatornim tijelima u skladu sa Zakonom; podsticanje očuvanja i zaštite srpske kulture i jezika, kao i kulture i jezika nacionalnih manjina; podsticanje unaprjeđenje dostupnosti medijskih usluga osobama sa invaliditetom; podsticanje razvoja stvaralaštva u oblasti radija, televizije i drugih audio-vizuelnih medijskih usluga u Republici Srbiji; podsticanje razvoja profesionalizma i visokog stepena obrazovanja zaposlenih u elektronskim medijima u Republici Srbiji, kao i unaprjeđenje uređivačke nezavisnosti i autonomije pružalaca medijskih usluga; itd. Protiv bilo koje konačne odluke Savjeta REM-a usvojene u slučajevima kršenja odobrenja može se pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom.

Internet stranica: www.rem.rs.

Sve odluke REM-a koje se odnose na postupak po prijavama ili postupak po službenoj dužnosti se objavljuju na sajtu. Godišnji izveštaji REM-a sadrže ključne podatke o strukturi mjera izrečenih protiv pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga.

2. Zakonodavstvo koje se odnosi n govor mržnje

a) Ustav Republike Srbije

Član 49

Zabrana izazivanja rasne, nacionalne i vjerske mržnje

Zabranjeno je i kažnjivo svako izazivanje i podsticanje rasne, nacionalne, vjerske ili druge neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti.

b) Zakon o javnom informisanju i medijima

Član 75 Zabrana govora mržnje

Idejama, mišljenjem, odnosno informacijama, koje se objavljuju u medijima ne smije se podsticati diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, polu, zbog njihove seksualne opredijeljenosti ili drugog ličnog svojstva, bez obzira na to da li je objavljivanjem učinjeno krivično djelo.

c) Zakon o zabrani diskriminacije

Član 11 Govor mržnje

Zabranjeno je izražavanje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, u javnim glasilima i drugim publikacijama, na skupovima i mjestima dostupnim javnosti, ispisivanjem i prikazivanjem poruka ili simbola i na drugi način.

d) Zakon o elektronskim medijima

Član 51 Zabrana govora mržnje

Regulator se stara da programski sadržaj pružaoca medijske usluge ne sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje zbog rase, boje kože, predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih ubjeđenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja, genetskih osobenosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava.

e) Krivični zakon

Posebne odredbe o krivičnim djelima učinjenim putem štampe ili drugih sredstava javnog informisanja

Odgovornost urednika

Član 38

(1) Izvršiocem krivičnog djela izvršenog objavljivanjem informacije u novinama, na radiju, televiziji ili drugom javnom glasilu smatra se autor informacije.

(2) Izuzetno od odredbe stava 1 ovog člana izvršiocem krivičnog djela učinjenog putem novina, radija, televizije ili drugog javnog glasila smatraće se odgovorni urednik, odnosno lice koje ga je zamjenjivalo u vrijeme objavljivanja informacije:

- 1) ako je do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom autor ostao nepoznat;
- 2) ako je informacija objavljena bez saglasnosti autora;
- 3) ako su u vrijeme objavljivanja informacije postojale stvarne ili pravne smetnje za gonjenje autora, koje i dalje traju.

(3) Isključena je krivica odgovornog urednika, odnosno lica koje ga zamjenjuje ukoliko je bio u neotklonjivoj zabludi u pogledu neke od okolnosti navedenih u stavu 2 tačke 1 do 3 ovog člana.

Rasna i druga diskriminacija

Član 387

(1) Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratifikovanim međunarodnim ugovorima od strane Srbije, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi.

(3) Ko širi ideje o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagira rasnu mržnju ili podstiče na rasnu diskriminaciju, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(4) Ko širi ili na drugi način učini javno dostupnim tekstove, slike ili svako drugo predstavljanje ideja ili teorija koje zagovaraju ili podstrekavaju mržnju, diskriminaciju ili nasilje, protiv bilo kojeg lica ili grupe lica, zasnovanih na rasi, boji kože, vjerskoj pripadnosti, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

(5) Ko javno prijeti da će, protiv lica ili grupe lica zbog pripadnosti određenoj rasi, boji kože, vjeri, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili zbog nekog drugog ličnog svojstva, izvršiti krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora veća od četiri godine zatvora, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.

f) Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga

Zabrana govora mržnje

Član 27

Pružalac medijske usluge ne smije objaviti programski sadržaj koji sadrži informacije kojima se podstiče, na otvoren ili prikriven način, diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihove rase, boje kože,

predaka, državljanstva, nacionalne pripadnosti, jezika, vjerskih ili političkih ubjeđenja, pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije, imovinskog stanja, rođenja, genetskih osobenosti, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog i porodičnog statusa, osuđivanosti, starosne dobi, izgleda, članstva u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugih stvarnih, odnosno pretpostavljenih ličnih svojstava.

Pružalac medijske usluge ne smije objaviti sadržaje kojim se diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica ili grupe lica iz stava 1 ovog člana veličaju, opravdavaju ili im se umanjuje značaj.

Zabrane iz stava 1 i 2 ovog člana primjenjuju se bez obzira na to da li je objavljivanjem programskog sadržaja učinjeno krivično djelo.

Prilikom ocjene da li određeni programski sadržaj posjeduje obilježja iz stava 1 i 2 ovog člana naročito se uzimaju u obzir priroda i cilj tog programskog sadržaja, aktuelno društveno-političko stanje u domaćem ili međunarodnom okruženju, aktuelno javno mnjenje, kao i prethodni događaji koji su od značaja za događaj, pojavu ili ličnost na koje se sadržaj odnosi.

Zabrane iz stava 1 i 2 ovog člana ne utiču na pravo pružaoca medijske usluge:

- 1) da objavi informaciju koja je dio objektivnog novinarskog izvještaja, bez namjere da podstiče na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica, ili
- 2) da objavi informaciju sa namjerom da kritički ukaže na diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica ili na pojave koje predstavljaju ili mogu da predstavljaju podsticanje na takvo ponašanje.

Aneks 2 – Relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava

Ovaj dio predstavlja izvod iz Knjige podataka o činjenicama Evropskog suda za ljudska prava o njegovoj sudskoj praksi, kao dio redovnog ažuriranja publikacija suda, a koja je dostupna na: http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf.

GOVOR MRŽNJE

„Sloboda izražavanja predstavlja jedan od bitnih temelja [demokratskog] društva, jedan od osnovnih uslova za njegov napredak i razvoj svakog čovjeka. U skladu sa članom 10 stavom 2 [EKLJP], ne odnosi se samo na informacije ili ideje koje su pozitivno primljene ili se smatraju bezazlenim ili pitanjem ravnodušnosti, nego i onima koje vrijeđaju, šokiraju ili narušavaju državu ili bilo koji segment stanovništva. To su zahtjevi pluralizma, tolerancije i slobodoumlja bez kojih nema demokratskog društva. To znači, između ostalog, da svaka „formalnost“, „uslov“, „ograničenje“ ili „kazna“ izrečena u ovom području mora biti srazmjerna legitimnom cilju kojem se teži.“ (Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Presuda od 7. decembra 1976. godine, član 49).

„...Tolerancija i poštovanje za jednako dostojanstvo svih ljudskih bića predstavlja temelje demokratskog, pluralnog društva. Prema tome, kao pitanje načela može se smatrati potrebnim u određenim demokratskim društvima da sankcionišu ili čak spriječe sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju mržnju na osnovu netrpeljivosti... pod uslovom da su bilo koje formalnosti, uslovi ograničenja ili kazne nametnuti srazmjerno legitimnom cilju kojem se teži.“ (Erbakan protiv Turske, Presuda od 6. jula 2006. godine, čl. 56).

1. Kada je riječ o slučajevima koji se odnose na podsticanje mržnje i slobodu izražavanja, Evropski sud za ljudska prava koristi dva pristupa koja su predviđena EKLJP-om:

- pristup isključivanja iz zaštite pod Konvencijom predviđen članom 17 (zabrana zloupotrebe prava)¹¹⁵, gdje se komentari u pitanju izjednačavaju sa govorom mržnje i negiraju osnovne vrijednosti Konvencije; i
- pristup koji postavlja ograničenja na zaštitu, predviđeno članom 10 stav 2 ove Konvencije¹¹⁶. (Ovaj pristup se usvaja kada govor u pitanju, iako je govor mržnje – nije u stanju da uništi osnovne vrijednosti Konvencije)

2. Novinski internet portali koji za komercijalne i profesionalne svrhe koriste platforme za generisane komentare za koje pretpostavljaju da su u skladu sa “dužnostima i odgovornostima” povezanim sa slobodom izražavanja u skladu sa Član 10 § 2 Konvencije, u kojem korisnici šire govor mržnje ili koriste komentare koji direktno podstiču nasilje.

Isključenje iz zaštite po Konvenciji

Nema sumnje da će primjedba usmjerena protiv osnovne vrijednosti Konvencije biti uklonjena iz zaštite člana 10 (sloboda izražavanja) članom 17 (zabrana zloupotrebe prava) (...)” (Seurot protiv Francuske, odluka o dopuštenosti od 18. maja 2004. godine).

ETNIČKA MRŽNJA

Pavel Ivanov protiv Rusije, 20. februara 2007. godine (odluka o dopuštenosti)

Podnosilac predstavke, vlasnik i urednik novina, osuđen je zbog javnog podsticanja na etničku, rasnu i vjersku mržnju kroz korištenje masovnih medija. Autor je objavio niz članaka prikazujući Jevreje kao izvor zla u Rusiji, zahtijevajući njihovo isključenje iz društvenog života. Optužio je cijelu etničku grupu da planira zavjeru protiv ruskog naroda i pripisao fašističku ideologiju jevrejskom vodstvu. I u svojim publikacijama i u svojim usmenim podnescima na suđenju, on je dosljedno negirao Jevrejima pravo na nacionalno dostojanstvo, tvrdeći da oni ne čine naciju. Podnosilac predstavke posebno je prigovorio da njegova osuda za podsticanje na rasnu mržnju nije bila opravdana. Sud je predstavku proglasio nedopuštenom (kao nespojiv *ratione materiae*). Sud je bez sumnje uvidio taj izrazito antisemitski stav podnosioca predstavke i složio se s procjenom domaćih sudova da je preko svojih publikacija nastojao da podstiče mržnju prema jevrejskom narodu. Takav opšti, žestoki napad na jednu etničku grupu usmjeren je protiv osnovnih vrijednosti Konvencije, naročito tolerancije, društvenog mira i nediskriminacije. Prema tome, shodno članu 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije, podnosilac predstavke nije mogao imati koristi od zaštite koju pruža član 10 (sloboda izražavanja) same

115 Ova odredba na osnovu Konvencije ima za cilj sprječavanje prisvajanje prava lica na postupanje ili preduzimanje radnji sa ciljem narušavanja bilo kojih prava i sloboda navedenih u Konvenciji.

116 Ograničenja se odnose na pitanja interesa nacionalne bezbjednosti, javne sigurnosti, sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala i zaštite prava i sloboda drugih.

Konvencije. Također vidjeti: W.P. i drugi protiv Poljske (br. 42264/98), odluka o dopuštenosti od 2. septembra 2004. godine (u vezi odbijanja od strane poljske vlasti u svrhu dopuštanja stvaranja povezanosti sa statutima, uključujući antisemitske izjave – Sud je odlučio da podnosioci predstavki nisu mogli imati koristi od zaštite koju pruža član 11 (sloboda okupljanja i udruživanja) Konvencije.

NEGACIONIZAM I REVIZIONIZAM

Garaudy protiv Francuske 24. juna 2003. godine (odlučka o dopuštenosti)

Podnosilac predstavke, koji je autor knjige pod nazivom „Founding Myths of Modern Israel” (Mitovi o osnivanju modernog Izraela) bio je osuđen za krivična djela osporavanja postojanja zločina protiv čovječnosti, kleveta grupe lica u javnosti – u ovom slučaju, Jevrejske zajednice – i podsticanja na rasnu mržnju. Pozivao se da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio nedopuštenom (kao nespojiv *ratione materiae*). Sud je smatrao da je je sadržaj primjedbi podnosioca predstavke u suštini predstavljao negiranje holokausta, te je istakao da je osporavanje zločina protiv čovječnosti bilo jedan od najtežih oblika rasne klevete Jevreja i podsticanja na mržnju prema njima. Osporavanje postojanja jasno utvrđenih historijskih događaja ne predstavlja naučna ili historijska istraživanja; stvarna svrha je bila rehabilitacija nacionalsocijalističkog režima i da se optuže same žrtve da su falsificirale historiju. Budući da su takva djela očigledno nespojiva sa osnovnim vrijednostima koje Konvencija traži za promovisanje, Sud je primijenio član 17 (zabrana zloupotrebe prava) i smatrao da podnosilac predstavke nije imao pravo da se oslanja na član 10 (sloboda izražavanja) Konvencije.

Također vidjeti: Honsik protiv Austrije, odluka Evropske komisije za ljudska prava¹¹⁷ od 18. oktobra 1995. godine (vezano za publikaciju kojom se osporava izvršenje genocida u plinskim komorama logora pod nacionalsocijalizmom); Marais protiv Francuske, Odluka Komisije od 24. juna 1996. godine (vezano za članak u časopisu čiji cilj je bio da se demonstrira naučna nemogućnost o „navodnom trovanju plinom”).

M’Bala M’Bala protiv Francuske 20. oktobra 2015. (odlučka o prihvatljivosti)

Ovaj predmet se odnosio na osudu Dieudonne M'bala M'bala, komičara sa političkim aktivnostima, zbog javnih uvreda usmjerenih prema licu ili grupi lica na osnovu njihovog porijekla ili pripadnosti određenoj etničkoj zajednici, naciji, rasi ili religiji, posebno u ovom slučaju prema licima jevrejskog porijekla ili vjere. Na kraju emisije u decembru 2008. godine u „Zenitu” u Parizu, podnosilac predstavke je pozvao Roberta Forisona, akademika protiv kojeg je donešen veliki broj presuda u Francuskoj zbog njegovog

117 Zajedno sa Evropskim sudom za ljudska prava i Komitetom ministara Vijeća Evrope, Evropska komisija za ljudska prava, koja je presjedavala u Strazburu od jula 1954. do oktobra 1999. godine, vršila je nadzor nad usklađenošću država sa svojim obvezama prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Komisija je prestala da postoji kada je sud postao stalni sud 1. novembra 1998. godine.

negiranja i revizionizma, u najvećoj mjeri uglavnom zbog njegovog poricanja postojanja gasnih komora u koncentracionim logorima, da mu se pridruži na bini kako bi primio „nagradu za nečestitoljubivost i bezobrazluk“. Nagradu, koja je bila u obliku trokrakog svijećnjaka sa jabukom na svakom kraku je uručio glumac koji je imao ono što je opisano kao „odora svjetlosti“ – prugasta pidžama sa prišivenom žutom zvijezdom koja nosi riječ „Jevrej“ – koji je na taj način igrao ulogu Jevreja deportovanog u koncentracioni logor.

Sud je proglasio predstavku neprihvatljivom (nekompatibilnom *ratione materiae*), u skladu sa članom 35 (kriterijumi prihvatljivosti) Konvencije, smatrajući da prema članu 17 (zabrana zloupotrebe prava), podnosilac predstavke nije ima pravo na zaštitu člana 10 (sloboda izražavanja). Sud je utvrdio posebno da se tokom uvredljive scene predstava više nije mogla posmatrati kao zabava, već je ličila na politički skup, koji je, pod izgovorom komedije, promovisao negiranje davanjem ključne pozicije pojavljivanju Roberta Forisona i ponižavajućim prikazivanjem jevrejskih žrtava deportacije suočenih sa čovjekom koji negirao njihovo istrebljenje. Po mišljenju Suda, ovo nije bila predstava koja, čak i ako je bila satirična ili provokativna, potpada pod zaštitu člana 10, već je u stvarnosti, s obzirom na okolnosti slučaja, predstavljala demonstraciju mržnje i antisemitizma i podršku za poricanje Holokausta. Prerušena kao umjetnička produkcija, ona je u stvari bila opasna kao neposredan i iznenadni napad i obezbijedila je platformu za ideologiju koja je u suprotnosti sa vrijednostima Evropske konvencije. Sud je stoga zaključio da je podnosilac predstavke tražio da skrene član 10 od njegove stvarne svrhe na način što je koristio svoje pravo na slobodu izražavanja za ciljeve koji su nespojivi sa slovom i duhom Konvencije i koji bi, ako bi se priznali, doprinijeli uništenju prava i sloboda iz Konvencije.

RASNA MRŽNJA

Glimmerveen i Haqenbeek protiv Holandije, 11. oktobra 1979. godine (odluka Evropske komisije za ljudska prava¹¹⁸)

U tom slučaju, podnosioci predstavke bili su osuđeni za posjedovanje letaka upućenih „Bijelim Holanđanima“, koji su bili namijenjeni kako bi se obezbijedilo da svako ko nije bijelac napusti Holandiju.

Komisija je utvrdila da je predstavka nedopuštena, nalazeći da član 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije ne dopušta korištenje člana 10 (sloboda izražavanja) za širenje ideja koje su rasno diskriminišuće.

VJERSKA MRŽNJA

Norwood protiv Ujedinjenog Kraljevstva 16. novembra 2004. godine (odluka o dopuštenosti)

Podnosilac predstavke je na svom prozoru izložio plakat koji je dobio od britanske Nacionalne partije, čiji je bio član, a koji je na sebi imao Twin Towers u plamenu. Slika je ispraćena riječima „Islam izvan Velike Britanije – Zaštitite Britance“.

¹¹⁸ Vidjeti fusnotu 117 gore.

Kao rezultat, on je osuđen za teško neprijateljstvo prema vjerskoj grupi. Podnosilac predstavke je tvrdio, između ostalog, da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je predstavku proglasio nedopuštenom (kao nespojiv *ratione materiae*). Utvrđeno je da takav opšti, žestok napad na vjersku grupu, povezujući grupu kao cjelinu sa teškim činom terorizma, nije u skladu s proklamiranim i zajamčenim vrijednostima Konvencije, posebno tolerancije, socijalnog mira i nediskriminacije. Sud je stoga smatrao da prikaz postera podnosioca na njegovom prozoru predstavlja akt u smislu člana 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije, te da podnosilac predstavke stoga ne može tražiti zaštitu člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije.

PRIJETNJA DEMOKRATSKOM PORETKU

U pravilu, Evropski sud za ljudska prava će proglasiti nedopuštenim na osnovu neusklađenosti sa vrijednostima Konvencije, primjene koje su inspirisane totalitarnim naukom ili koje izražavaju ideje koje predstavljaju prijetnju demokratskom poretku i koje vjerovatno mogu da dovedu do obnove totalitarnog režima.

Vidjeti, između ostalih, Komunistička partija Njemačke protiv Savezne Republike Njemačke, Odluka Evropske komisije o ljudskim pravima¹¹⁹ od 20. jula 1957. godine; B.H, M.W, H.P i G.K. protiv Austrije (predstavka br. 12774/87.), Odluka Komisije od 12. oktobra 1989. godine; Nachtman protiv Austrije, Odluka Komisije od 9. septembra 1998; Schimanek protiv Austrije, Odluka suda o dopuštenosti 1. februara 2000. godine.

Ograničenja zaštite koju pruža člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije

Na osnovu člana 10 stav 2 Konvencije, Sud će ispitati sukcesivno da li postoji uplitanje u slobodu izražavanja, da li je uplitanje propisano zakonom i razvija li jedan ili više legitimnih ciljeva, i, na kraju, je li neophodno u demokratskom društvu za postizanje tih ciljeva.

OPRAVDAVANJE NASILJA I PODSTICANJA NA NETRPELJIVOST

Sürek (br.1) protiv Turske, 8. jula 1999. godine (Veliko vijeće)

Podnosilac predstavke je vlasnik nedjeljnika koji je objavio pisma dva čitaoca koji oštro osuđuju vojne akcijske vlasti u jugoistočnoj Turskoj i optužuje ih se i za brutalno suzbijanje kurdskog naroda u borbi za nezavisnost i slobodu. Podnosilac predstavke je osuđen za „širenje propagande protiv nedjeljivosti države i izazivanja neprijateljstva i mržnje među ljudima“. On je prigovorio da je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja). Sud je istakao da su osporena pisma iznijela apel za krvavu osvetu i da je jedno od pisama sadržalo identifikovano lice po imenu, dizalo mržnju prema istom i izložilo ga mogućoj opasnosti od fizičkog nasilja. Iako podnosilac

119 Vidi fusnotu 117 gore.

predstavke nije lično sam povezan sa mišljenjima koja se nalaze u pismima, on je ipak svojim autorima pružio izlaz za potpirivanje nasilja i mržnje. Sud je smatrao da je, kao vlasnik nedjeljnika, bio posredno podređen dužnostima i odgovornostima koje je uredničko i novinarsko osoblje nedjeljnika preduzelo u prikupljanju i širenju informacija javnosti, a što pretpostavlja još veći značaj u situacijama sukoba i napetosti.

Također vidjeti, između ostalog: Özgür Gündem protiv Turske, presuda od 16. marta 2000. godine (presuda dnevnih novina za objavljivanje članaka koji sadrže tri odlomka koja su zagovarala jačanje oružane borbe, slavljenje rata i prihvatanje namjere borbe do posljednje kapi krvi); Medya FM Reha Radyo ve İletişim Hizmetleri A. Ş. protiv Turske, odluka o dopuštenosti od 14. novembra 2006. godine (jednogodišnja suspenzija prava na emitovanje, nakon ponovljenih radio programa koji su smatrani da su u suprotni načelima nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta i vjerovatno podstiču nasilje, mržnju i rasnu diskriminaciju).

Gündüz protiv Turske, 13. novembra 2003. godine (odluka o dopuštenosti)

Podnosilac predstavke, vođa islamske sekte, je osuđen za podsticanje na izvršenje krivičnog djela i podsticanje na vjersku mržnju zbog izjave objavljene u štampi. On je osuđen na četiri godine i dva mjeseca zatvora i novčanu kaznu. Podnosilac predstavke se pozivao, između ostalog, da mu je povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je utvrdio da je predstavka nedopuštena (očigledno neosnovana), utvrdivši da se težina kazne izrečena podnosiocu predstavke ne može smatrati kao nesrazmjerna legitimnom cilju koji se želi postići, a to je sprječavanje javnog podsticanja na izvršenje djela. Sud je naglasio da se izjave kojima se može iznositi govor mržnje ili veličanje ili podsticanje nasilja, kao one koje su date u konkretnom slučaju, ne mogu smatrati da su usklađene sa pojmom tolerancije i da su protivne osnovnim vrijednostima pravde i mira navedenim u preambuli Konvencije. Doduše, osuda podnosioca predstavke, koja je povećana, jer je djelo izvršeno putem masovne komunikacije, bila je vrlo rijetka. Sud smatra, međutim, da odredba zastrašujuće kazne u domaćem pravu može biti potrebna kada ponašanje dosegne nivo koji je uočen u ovom predmetu i postaje nepodnošljiva po tome što negira osnovna načela pluralističke demokratije.

Gündüz protiv Turske, 4. decembra 2003. godine

Podnosilac predstavke je samoproглаšeni član jedne islamističke sekte. U televizijskoj debati emitovanoj u kasnim večernjim satima, govorio je vrlo kritički o demokratiji opisujući savremene svjetovne institucije kao „bezbožne“, žestoko kritikujući sekularne i demokratske principe i otvoreno pozivajući na uvođenje šerijata. On je osuđen za otvoreno podsticanje stanovništva na mržnju i neprijateljstvo na osnovu razlikovanja utemeljenog na pripadnosti religiji ili vjeroispovijesti. Podnosilac predstavke navodi povredu njegovog prava na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Sud je posebno istakao da podnosilac predstavke, koji je zastu-

pao ekstremističke ideje svoje sekte, sa kojima je javnost već upoznata, preuzeo aktivnu ulogu u animiranoj javnoj raspravi. Ta pluralistička rasprava je težila da predstavi sektu i njen neobičan pogled, uključujući i ideju da demokratske vrijednosti nisu u skladu sa koncepcijom islama. Tema je bila predmet raširene rasprave u turskim medijima i obrađivala je problem opšteg interesa. Sud je smatrao da se primjedbe podnosioca predstavke ne mogu smatrati pozivom na nasilje ili govor mržnje na osnovu vjerske netrpeljivosti. Sama činjenica da se zagovara uvođenje šerijatskog zakona, bez pozivanja na nasilje da se uvede, ne može se smatrati govorom mržnje.

Faruk Temel protiv Turske, 1. februara 2011. godine

Podnosilac predstavke, predsjednik pravne političke stranke, pročitao je izjavu za novinare na sastanku stranke, u kojoj je kritikovao intervenciju Sjedinjenih Američkih Država u Iraku i zatvaranje vođe terorističke organizacije u samicu. Također je kritikovao nestanak lica koja su stavljena u policijski pritvor. Nakon njegovog govora podnosilac predstavke je bio osuđen za širenje propagande, sa obrazloženjem da je javno branio upotrebu nasilja ili drugih terorističkih metoda. Podnosilac predstavke je tvrdio da je njegovo pravo na slobodu izražavanja bilo povrijeđeno. Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Sud je posebno istakao da je podnosilac zahtjeva govorio kao politički glumac i član opozicione političke stranke, predstavljajući stavove svoje stranke na tematska pitanja od opšteg interesa. Sud je zauzeo stav da njegov govor, uzet u cjelini, nije podsticao druge na upotrebu nasilja, oružanog otpora ili pobune i da nije iznosio govor mržnje.

Također vidjeti, između ostalog: *Dicle* (br. 2) protiv Turske, presuda od 11. aprila 2006. godine (osuda za podsticanje na mržnju i neprijateljstvo na osnovu razlike između društvenih klasa, rasa i religija, nakon objavljivanja izvještaja sa seminara); *Erdal Tas* protiv Turske, presuda od 19. decembra 2006. godine (osude za širenje propagande protiv nedjeljivosti Države na račun objavljivanja izjave od strane terorističke organizacije, nakon objavljivanja članka koji se sastoji od analize kurdskeg pitanja u novinama).

DIJELJENJE HOMOFOBNIH LETAKA

Vejdeland i ostali protiv Švedske, 9. februara 2012. godine

Ovaj slučaj je obrađivao uvjerenje podnosioca predstavke za distribuiranje oko 100 letaka u srednjoj školi koje je sud smatrao uvredljivim za homoseksualce. Podnosioci predstavke su dijelili letke organizacije pod nazivom Nacionalna omladina, ostavljajući ih u, ili, na ormarićima učenika. Izjave u letcima su navodi da je homoseksualnost „devijantno seksualna sklonost“, koja ima „moralno destruktivan uticaj na suštinu društva“ i bio je odgovoran za razvoj HIV-a i AIDS-a. Podnosioci predstavke su tvrdili da nisu imali namjeru da izraze prezir prema homoseksualcima kao grupi i izjavili su da je svrha njihovog djelovanja bila da započnu raspravu o nedostatku objektivnosti u obrazovanju u švedskim školama. Sud je utvrdio da su te izjave činile ozbiljne i štetne tvrdnje, čak i ako nisu bile direktan poziv na djela

mržnje. Sud je naglasio da je diskriminacija na osnovu polne orijentacije ozbiljna kao i diskriminacija na osnovu rase, porijekla ili boje. Sud je zaključio da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije, budući da je našao da je miješanje švedske vlasti u uživanje prava podnosioca na slobodu izražavanja opravdano smatrano kao nužnom u demokratskom društvu radi zaštite ugleda i prava drugih.

OPRAŠTANJE TERORIZMA

Leroy protiv Francuske, 2. oktobra 2008. godine

Podnosilac predstavke, karikaturista, žalio se na presudu za javno opraštanje terorizma nakon objave crteža u nedjeljniku *Basque* 13. septembra 2001. godine, koji je predstavljao napad na kule blizance Svjetskog trgovinskog centra sa natpisom koji je oponašao reklamni slogan poznatog branda: „Svi smo sanjali o tome... Hamas je to učinio“. Tvrdio je da mu je sloboda izražavanja povrijeđena. Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije u odnosu na uvjerenje podnosioca predstavke za učestvovanje u opraštanju terorizma. Smatrao je, posebno, da crtež nije bio ograničen na kritike američkog imperijalizma, nego da podržava i slavi nasilno uništenje posljednjeg. U tom pogledu, Sud zasniva svoj zaključak na naslovu koji je pratio crtež, te istakao da je podnosilac predstavke izrazio moralnu podršku onima za koje je pretpostavio da su izvršili napad 11. septembra 2001. godine. Svojim izborom jezika, podnosilac predstavke je komentarisao odobravanje nasilja izvršenog protiv hiljade civila i umanjivao dostojanstvo žrtava. Osim toga, trebalo je priznati da je crtež pružio poseban značaj u okolnostima slučaja koje je podnosilac predstavke morao da razumije. Štoviše, uticaj takve poruke u politički osjetljivom području, Baskiji, nije se predvidio; Bez obzira što je nedjeljniku ograničen tiraž, Sud je utvrdio da je crtež publikacije izazvao određenu reakciju javnosti, te je izazvao gomilanje nasilja pokazujući uvjerljiv uticaj na javni red u regiji. Prema tome, Sud je smatrao da su razlozi koje su iznijeli domaći sudovi u osudi podnosioca predstavke bili mjerodavni i dovoljni te, uzimajući u obzir skromnu prirodu kazne izrečene podnosiocu predstavke i kontekst u kojem je objavljen crtež, utvrdio da mjera izrečena podnosiocu predstavke nije bila nesrazmjerna legitimnom cilju kojem se težilo.

OPRAŠTANJE RATNIH ZLOČINA

Lehideux i Isorni protiv Francuske, 23. septembar 1998. godine

Podnosioci predstavke napisali su tekst koji je objavljen u dnevnom listu *Le Monde*, a koji prikazuje maršala Petaina u dobrom svjetlu, sa nacrtanim velom preko njegove političke saradnje sa nacističkim režimom. Tekst je završio sa pozivom da se piše ka dvjema organizacijama koje su posvećene odbrani sjećanja na maršala Petaina, tražeći da se njegov slučaj ponovno otvori i da se presuda iz 1945. godine, kojom je osuđen na smrt i oduzimanje građanskih prava, ukine i da se on rehabilituje. Nakon prigovora od strane Nacionalnog udruženja bivših pripadnika pokreta otpora, dva

autora su osuđena za javno branjenje ratnih zločina i zločina saradnje sa neprijateljem. Oni su se navodno pozivali na njihovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Sud je smatrao da se za sporni tekst, iako bi mogao da se smatra polemičnim, ne može reći da je negacionistički, budući da autori nisu pisali u ličnom svojstvu, nego u ime dva pravno utemeljena udruženja, te nisu hvalili pronacističku politiku kao određeni pojedinci. Konačno, Sud je utvrdio da su događaji iz teksta nastali prije više od četrdeset godina prije objave i da je protok vremena neprimjeren za bavljenje takvim primjedbama, četrdeset godina kasnije, sa istom težinom kao deset ili dvadeset godina ranije.

OCRNJIVANJE NACIONALNOG IDENTITETA

Dink protiv Turske, 14. septembra 2010. godine

Firat (Hrank) Dinka, turski novinar armenskog porijekla, bio je direktor publikacije i urednik u glavnom dvojezičnom tursko-armenskom nedjeljniku objavljenom u Istanbulu. Nakon objavljivanja osam članaka u ovim novinama u kojima je izrazio stavove o identitetu turskih građana armenskog porijekla, on je 2006. godine osuđen krivim za „ocrnjivanje turskog identiteta“. 2007. godine ubijen je s tri metka u glavu dok je izlazio iz kancelarije lista. Podnosioci predstavke, njegovi rođaci, žalili su se posebno na presudu o krivici protiv njega zbog koje je, tvrdili su, postao meta ekstremne nacionalističke grupe.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije, smatrajući da nije postojala akutna društvena potreba da se Firat Dinka smatra krivim za ocrnjivanje „onog što se smatra turskim“. Primijetio je, posebno, da niz članaka uzetih sveukupno nije podsticao druge na nasilje, otpor ili pobunu. Autor je pisao u svojstvu novinara i urednika u glavnom tursko-armenskom listu, komentarišući pitanja armenske manjine u kontekstu njegove uloge kao igrača na političkoj sceni. On je samo iznio svoje ideje i mišljenja po pitanju javnog interesa u demokratskom društvu. U takvim društvima, rasprava oko historijskih događaja posebno ozbiljne prirode treba da bude u mogućnosti da slobodno zauzme mjesto i da je sastavni dio slobode izražavanja tražiti historijske istine. Konačno, osporeni članci nisu bili bezrazložno napadni ili uvredljivi i oni nisu podsticali druge na nepoštovanje ili mržnju.

IZLAGANJE ZASTAVE SA KONTROVERZNYM HISTORIJSKIM KONOTACIJAMA

Faber protiv Mađarske, 24. jula 2012. godine

Podnosilac predstavke je prigovorio da je bio kažnjen za izlaganje prugaste mađarske zastave, koja je imala kontroverznih historijskih konotacija, manje od 100 metara od demonstracija protiv rasizma i mržnje.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) u vezi sa članom 11 (sloboda okupljanja i udruživanja) Konvencije. Prihvatio je da izlaganje simbola, koji je sveprisutan u vrijeme vladavine totalitarnog režima u Mađarskoj, može stvoriti nelagodnost među preminulim žrtvama i njihovim porodicama koji bi mogli sa pravom da smatraju takva izlaganja bez poštovanja. Sud je ipak smatrao da takvi osjećaji, iako razumljivi, nisu mogli sami utvrditi granice slobode izražavanja. Nadalje, podnosilac predstave se nije ponašao na uvredljiv ili prijeteci način. S obzirom na njegovo nenasilno ponašanje, udaljenost između njega i demonstiranja i nepostojanja bilo koje dokazane opasnosti za javnu bezbjednost, Sud je utvrdio da mađarske vlasti nisu imali opravdanje za proganjanje i kažnjavanje podnosioca predstave zbog odbijanja da skine predmetnu zastavu. Sam prikaz te zastave ne ometa javni red ili ugrožava prava demonstiranja na okupljanje, budući da nije bilo ni zastrašujući, ni sposoban za podsticanje na nasilje.

PODSTICANJE NA ETNIČKU MRŽNJU

Balsytė-Lideikienė protiv Litvanije, 4. novembar 2008. godine

Podnositeljka predstave je imala u vlasništvu izdavačku kuću. U martu 2001. godine poljski sudovi su utvrdili da je prekršila Zakon o upravnim krivičnim djelima zbog njenog objavljivanja i distribuiranja „litvanskog kalendara iz 2000.“ koji je, prema zaključcima stručnjaka političke nauke, promovisao etničku mržnju. Izdato joj je upravno upozorenje, a neprodati primjerci kalendara su zaplijenjeni. Podnositeljka predstave navodi da je oduzimanjem kalendara i zabranom njihove daljnje distribucije povrijeđeno njeno pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Utvrdio je, posebno, da je podnositeljka izrazila agresivni nacionalizam i etnocentrizam i dala izjave koje su podsticale na mržnju protiv Poljaka i Jevreja koji su bili u stanju da daju litvanskim vlastima razlog za ozbiljnu zabrinutost. Uzimajući u obzir slobodu procjene koja je preostala državama ugovornicama u takvim okolnostima, Sud je utvrdio da u ovom predmetu domaće vlasti nisu prekoračile svoju slobodu procjene kad su smatrale da postoji dovoljna socijalna potreba da se preduzmu mjere protiv podnositeljke predstave. Sud je također istakao da, iako se izrečena mjera oduzimanja podnositeljki predstave može smatrati relativno ozbiljnom, ona nije dobila novčanu kaznu, nego samo upozorenje, što je najblaža upravna kazna. Dakle, Sud je utvrdio da je miješanje u podnositeljki u uživanje prava na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu radi zaštite ugleda ili prava drugih.

PODSTICANJE NA NACIONALNU MRŽNJU

Hösl-Daum i drugi protiv Poljske, 7. oktobra 2014. godine (odluka o dopuštenosti)

Podnosioci predstave su optuženi za vrijeđanje poljskog naroda i podsticanje na nacionalnu mržnju. Oni su se pozivali na kršenje njihovog prava na slobodu izra-

žavanja na račun njihovog uvjerenja za plakate na njemačkom jeziku koji opisuju zločine izvršene poslije Drugog svjetskog rata od strane Poljaka i Čeha protiv Njemaca. Sud je predstavku proglasio nedopuštenom (neiscrpljivanje domaćih pravnih lijekova). Utvrdio je da, time što nisu podnijeli ustavnu žalbu protiv osporenih odredbi Krivičnog zakona, podnosioci predstavke nisu iscrpili lijek propisan poljskim zakonom.

PODSTICANJE NA RASNU DISKRIMINACIJU I MRŽNJU

Jersild protiv Danske, 23. septembra 1994. godine

Podnosilac predstavke, novinar, napravio je dokumentarac koji sadržao izvode iz televizijskog intervjua koji je napravljen sa tri pripadnika grupe mladih ljudi koji sebe nazivaju „Greenjackets“, a koji su iznijeli uvredljive i pogrdne primjedbe o imigrantima i etničkim grupama u Danskoj. Podnosilac predstavke je osuđen za pogamanje i podržavanje širenja rasističkih primjedbi. On se pozivao na svoja prava na slobodu izražavanja.

Sud je povukao razliku između pripadnika „Greenjacketsa“, koji su iznijeli otvorene rasističke primjedbe i podnosioca predstavke, koji je želio da razotkrije, analizira i objasni ovu posebnu grupu mladih i da se nosi sa „određenim aspektima pitanja koji su već tada bila od velikog javnog interesa“. Dokumentarac kao cjelina nije bio usmjeren na propagiranje rasističkih stavova i ideja, nego na informisanje javnosti o društvenom problemu. Prema tome, Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (Sloboda izražavanja) Konvencije.

Soulas i drugi protiv Francuske 10. jula 2008. godine

Ovaj slučaj je obradio krivični postupak protiv podnosioca predstavke, nakon objavljivanja knjige pod nazivom „Kolonizacija Evrope“, sa podnaslovom „Istinite primjedbe o imigraciji i Islamu“. Postupak je rezultirao njihovim uvjerenjem na podsticanje mržnje i nasilja nad muslimanskim zajednicama iz sjeverne i središnje Afrike. Podnosioci predstavke su posebno prigovorili da je njihova sloboda izražavanja bila povrijeđena.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. On je posebno istakao da su pri osudi podnosioca domaći sudovi naglasili da se pojmovima koji su se koristili u knjizi namjeravalo da se čitalac dovede do osjećaja odbacivanja i antagonizma, a pogoršani su upotrebom vojnog jezika, s obzirom na zajednice koje u pitanju, koje su označene kao glavni neprijatelji i u svrhu uticaja na čitaoce knjige da dijele isto mišljenje koje je preporučio autor, odnosno rat ponovnog etničkog osvajanja. Držeći da su razlozi izneseni u prilog uvjerenju podnosioca predstavke bili dovoljni i relevantni, on je smatrao da je miješanje u pravo posljednjeg na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu. Konačno, Sud je primijetio da osporeni odlomci u knjizi nisu bili dovoljno ozbiljni da opravdaju primjenu člana 17 (zabrana zloupotrebe prava) Konvencije u predmetu podnosioca predstavke.

Feret protiv Belgije, 16. jula 2009. godine

Podnosilac predstave je belgijski član parlamenta i predsjednik političke stranke Nacionalna fronta u Belgiji. Tokom predizborne kampanje, podijeljeno je nekoliko vrsta letaka koji u na sebi imali parole, uključujući „Ustanite protiv islamifikacije Belgije“, „Zaustavite politiku lažne integracije“ i „Pošaljite neevropske tražioce posla kući“. Podnosilac predstave je osuđen zbog podsticanja na rasnu diskriminaciju. Osuđen je na društveno korisni rad i diskvalifikovan je da vodi parlamentarni odbor 10 godina. On se pozvao na povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. U svom mišljenju, komentari podnosioca predstave su očigledno bili odgovorni za pobuđivanje osjećaja nepovjerenja, odbacivanja ili čak mržnje prema strancima, posebno među manje obrazovanim pripadnicima javnosti. Njegova poruka, prenesena u izborni kontekst, pružila je pojačani odjek i jasno iznijela podsticanje na rasnu mržnju. Osuda podnosioca predstave je bila opravdana u interesu sprječavanja nereda i zaštite prava drugih i to članova imigrantskih zajednica.

Le Pen protiv Francuske, 20. aprila 2010. godine (odluka o dopuštenosti)

U vrijeme ovog događaja, podnosilac predstave je bio predsjednik Francuske stranke „Nacionalna fronta“. On se pozivao posebno na to da njegova osuda za podsticanje na diskriminaciju, mržnju i nasilje prema grupi ljudi zbog njihovog porijekla ili njihove pripadnosti ili nepripadnosti određenoj etničkoj grupi, naciji, rasi ili religiji, zbog izjava koje je dao o muslimanima u Francuskoj u intervjuu za dnevne novine Le Monde – kada je između ostalog istakao da „onog dana kada ne bude 5 miliona, nego 25 miliona muslimana u Francuskoj, oni će imati vlast“ – da je time prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je predstavku proglasio nedopuštenom (očigledno neutemeljena). Primijetio je da su izjave podnosioca predstave date u kontekstu opšte rasprave o problemima povezanim sa utvrđivanjem i integracijom iseljenika u njihove zemlje domaćine. Štaviše, različite razmjere predmetnog problema, koji ponekad mogu dovesti do nesporazuma i nerazumijevanja, zahtijevaju znatnu širinu koju treba prepustiti državi u procjeni potreba za miješanjem kada je riječ o pitanju slobode izražavanja lica. U ovom slučaju, međutim, komentari podnosioca predstave su svakako predstavili muslimansku zajednicu u cjelini kao uznemirujuću, a što bi moglo dovesti do osjećaja odbacivanja i neprijateljstva. On je postavio Francuze sa jedne strane protiv zajednice čija su vjerska uvjerenja izričito spomenuta i čiji je brzi rast predstavljen kao latentna prijetnja dostojanstvu i sigurnosti francuskog naroda. Razlozi koje su dali domaći sudovi za osuđivanje podnosioca su time bili mjerodavni i dovoljni. Kazna također nije bila nesrazmjerna. Sud stoga nalazi da je miješanje u uživanje prava podnosioca na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

Perinçek protiv Švicarske 15. oktobra 2015. (Veliko vijeće)

Ovaj predmet se odnosio na krivičnu osudu podnosioca predstave, turskog političara, zbog javnog izražavanja mišljenja u Švicarskoj da masovne deportacije i

masakri koje je pretrpio armenski narod u Otomanskoj imperiji 1915. godine i narednih godina nisu predstavljali genocid. Švicarski sudovi su posebno smatrali da su njegovi motivi bili rasistički i nacionalistički i da njegove izjave nisu doprinosile historijskoj debati. Podnosilac predstavke se žalio da su njegova krivična osuda i kazna predstavljali kršenje njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Svjestan velike važnosti koju armenska zajednica pripisuje pitanju da li te masovne deportacije i masakre treba smatrati genocidom, Sud je utvrdio da je dostojanstvo žrtava i dostojanstvo i identitet današnjih Armena zaštićeno članom 8 (pravo na poštovanje privatnog života) Konvencije. Stoga je Sud morao uspostaviti ravnotežu između dva prava Konvencije – prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje privatnog života – uzimajući u obzir specifične okolnosti slučaja i srazmjernost između korištenih sredstava i cilja koji se želi postići. U ovom predmetu, Sud je zaključio da u demokratskom društvu nije bila potrebna osuda podnosioca predstavke na krivičnu kaznu kako bi se zaštitila prava armenske zajednice koja su bila u pitanju u ovom predmetu. Konkretno, Sud je uzeo u obzir sljedeće elemente: izjave podnosioca predstavke su se ticale pitanja od javnog interesa i nisu predstavljale poziv za mržnju ili netrpeljivost; kontekst u kome su bile izrečene nije bio obilježen povećanim tenzijama ili specijalnim historijskim tonovima u Švicarskoj; ne može se smatrati da izjave utiču na dostojanstvo pripadnika armenske zajednice u mjeri da zahtijevaju krivično-pravnu reakciju Švicarskoj; nije bilo međunarodne pravne obaveze Švicarske da kriminalizuje takve izjave; čini se da su švicarski sudovi cenzurirali podnosioca predstavke samo za iznošenje mišljenja koje se razlikovalo od mišljenja utvrđenih u Švicarskoj; i miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja je imalo ozbiljan oblik krivične presude.

PODSTICANJE NA VJERSKU NETOLERANCIJU

I.A. protiv Turkse (br. 42571/98), 13. septembra 2005. godine

Podnosilac predstavke, vlasnik i direktor izdavačke kuće, objavio je 2 000 primjera knjige koje su obrađivale teološka i filozofska pitanja u stilu romana. Javni tužilac u Istanbulu je optužio podnosioca za vrijeđanje „Boga, Religije, Poslanika i Svete knjige“ putem svoje objave. Prvostepeni sud je osudio podnosioca predstavke na dvije godine zatvora i plaćanje novčane kazne i odmah preinačio kaznu zatvora u malu kaznu. Podnosilac predstavke se žalio Kasacionom sudu, koji je potvrdio presudu. Podnosilac predstavke navodi da mu je osudom i kaznom povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Sud je ponovio, da oni koji su izabrali da ostvare slobodu manifestovanja svoje vjere, bez obzira da li su to učinili kao članovi vjerske većine ili manjine, ne mogu razumno očekivati da će biti izuzeti od svake kritike. Morali su da tolerišu i prihvate odbijanje svojih vjerskih uvjerenja od strane drugih, pa čak i širenje neprijateljskih doktrina prema njihovoj vjeri od strane drugih. Međutim, ovaj predmet se ne odnosi samo na komentare koji su uznemirujući i šokantni ili „provokativnog“

mišljenja, nego su uvredljiv napad na Poslanika islama. Bez obzira na činjenicu da je postojala određena tolerancija kritike vjerskog učenja u turskom društvu, koji je duboko vezan za načelo sekularnosti, vjernici su mogli opravdano da smatraju da određeni odlomci predmetne knjige predstavljaju neopravdan i uvredljiv napad na iste. U tim okolnostima, Sud smatra da je predmetna mjera imala za cilj da pruži zaštitu protiv uvredljivih napada na pitanja koja muslimani smatraju svetima i da su zbog toga zadovoljili „hitnu društvenu potrebu”. On je također uzeo u obzir činjenicu da turski sudovi nisu odlučili da zaplijene predmetnu knjigu, a time je smatrao da je gotovo beznačajna izrečena novčana kazna bila srazmjerna sa ciljevima ostvarenim predmetnim mjerama.

Erbakan protiv Turske, 6. jula 2006. godine

Podnosilac predstave, političar, bio je premijer Turske. U relevantno vrijeme bio je predsjednik Refah Partisi (Stranke za napredak), koja je razriješana 1998. godine za učešće u aktivnostima u suprotnosti sa načelima sekularnosti. Posebno se žalio da je njegova osuda za komentare koje je iznio u javnom govoru, za koje se smatralo da su podsticali na mržnju i vjersku netoleranciju, povrijedila njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Utvrđeno je da su takvi komentari – uz pretpostavku da ih je u to vrijeme zapravo dao poznati političar na javnom skupu – bili više indikacija vizije društva strukturisanog isključivo oko vjerskih vrijednosti i tako su se teško pomirili sa pluralizmom tipičnim za savremena društva, gdje postoji širok raspon različitih međusobno suočenih grupa. Istakavši da je borba protiv svih oblika netrpeljivosti bila sastavni dio zaštite ljudskih prava, Sud je smatrao da je presudno važno da u svojim govorima političari trebaju da izbjegavaju stvaranje komentara odgovornih za podsticanje netolerancije. Međutim, s obzirom na temeljnu prirodu slobodne političke rasprave u demokratskom društvu, Sud je zaključio da razlozi navedeni u svrhu opravdanja progona podnosioca nisu bili dovoljni da se on uvjeri da je miješanje u ostvarivanje njegovog prava na slobodu izražavanja bilo nužno u demokratskom društvu.

UVREDA DRŽAVNIH SLUŽBENIKA

Otegi Mondragón protiv Španije, 15. marta 2011. godine

Podnosilac predstave, glasnogovornik ljevičarske baskijske separatističke parlamentarne grupe, na konferenciji za novinare osvrnuo se na ukidanje baskijskih dnevnih novina (zbog njihove sumnje u povezanost s ETA-om) i navodno zlostavljanje osoba uhapšenih tokom policijske operacije. U svojoj izjavi on naziva kralja Španije „vrhovnim poglavarom španskih oružanih snaga, drugim riječima, osobom koja je zapovjednik mučitelja, koja dozvoljava mučenje i nameće svoj monarhistički režim našim ljudima kroz torture i nasilje”. Podnosilac predstave je osuđen na kaznu zatvora za djelo teškog vrijeđanja protiv kralja. On se pozivao na povredu njegovog prava na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) smatrajući da je osuda i kazna podnosioca predstave bila nesrazmjerna legitimnom cilju kojem

se teži, odnosno zaštite ugleda španskog kralja, zajamčenog španskim Ustavom. Sud je posebno primijetio da iako se jezik koji je koristio podnosilac mogao smatrati provokatorskim, bitno je imati na umu da, čak i ako su neke od riječi korištene u komentarima podnosioca predstavke bile neprijateljske u prirodi, nije bilo podsticanja na nasilje i nije iznijet govor mržnje. Nadalje, to su bile usmene izjave tokom konferencije za novinare, što je značilo da ih podnosilac predstavke nije mogao preformulisati, ponovno reći ili povući prije nego što su objavljene.

GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU

Delfi AS protiv Estonije, 16. juna 2015. (Veliko vijeće)

Ovo je bio prvi predmet u kojem je Sud bio pozvan da ispita predstavku o odgovornosti za komentare koji su učinjeni od strane korisnika na internet informativnom portalu. Kompanija podnosilac prijave, koja vodi informativni portal koji radi na komercijalnoj osnovi, žalila se da su je nacionalni sudovi smatrali odgovornom za uvredljive komentare koje su njeni čitaoci postavili ispod jednog od članaka na internetu o trajektnoj kompaniji. Na zahtjev advokata vlasnika trajektne kompanije, kompanija koja je podnosilac predstavke je uklonila uvredljive komentare šest nedjelja nakon objavljivanja.

Sud je zaključio da nije došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Prvo je primijetio sukobljavajuću realnost između prednosti interneta, naročito platforme bez presedana koju je obezbijedio za slobodu izražavanja, i njegovih opasnosti, u koje spadaju mogućnost govora mržnje i govora koji podstiču nasilje širom svijeta za nekoliko sekundi, a ponekad ostaju uporno dostupni na mreži. Sud je dalje primijetio da je nezakonitost komentara očigledno zasnovana na činjenici da je većina komentara, na prvi pogled, bila jednaka podsticanju na mržnju ili nasilje nad vlasnikom trajektne kompanije. Shodno tome, predmet se odnosio na dužnosti i odgovornosti internet informativnog portala na osnovu člana 10 stav 2 Konvencije, a koji je portal na komercijalnoj osnovi pružao platformu za komentare generisane od strane korisnika na prethodno objavljeni sadržaj, a neki su se korisnici – bilo da su identifikovani ili anonimni – upustili u jasno nezakonit govor, koji je narušavao prava ličnosti drugih i predstavljao govor mržnje i podstrekivanje nasilja nad njima. U slučajevima kao što je ovaj, kada komentari trećih strana imaju oblik govora mržnje i neposredne prijetnje fizičkom integritetu pojedinaca, Sud je smatrao da prava i interesi drugog i društva u cjelini mogu dati ovlaštenje državama ugovornicama da nametnu odgovornost portalima za internet informativne komentare, bez kršenja člana 10 Konvencije, ako ne preduzmu mjere da uklone jasno nezakonite komentare bez odlaganja, čak i bez prethodnog obavještenja od navodne žrtve ili od trećih lica. Na osnovu konkretne procjene ovih aspekata i uzimajući u obzir naročito ekstremnu prirodu datih komentara, činjenicu da su objavljeni kao reakcija na članak objavljen od strane podnosioca predstavke na njegovom profesionalno vođenom informativnom portalu koji radi na komercijalnoj osnovi, nedovoljnosti mjera preduzetih od strane podnosioca predstavke da bez odlaganja nakon objavljivanja ukloni komentare koje sadrže govor mržnje i govor koji podstiče nasilje i da osigura stvarnu mogućnost da

autori takvih komentara odgovaraju, kao i umjerenu sankciju (320 eura) izrečenu kompaniji podnosiocu zahtjeva, Sud je našao da je utvrđivanje odgovornosti kompanije podnosioca predstavke od strane estonskih sudova bilo opravdano i srazmjerno ograničenje slobode izražavanja portala.

Magyar Tartalomsgálátatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske 2. februara 2016.

Ovaj predmet se odnosio na odgovornost samoregulatornog tijela pružaoca interneta sadržaja i interneta informativnog portala za vulgarne i uvredljive onlajn komentare objavljene na njihovim internet stranicama nakon objavljivanja mišljenja kojim su kritikovane pogrešne poslovne prakse dva internet sajta za nekretnine. Podnosioci predstavke su se žalili na presude mađarskih sudova protiv njih, koje su ih efektivno obavezale da moderiraju sadržinu komentara čitalaca na njihovim internet stranicama, tvrdeći da je to bilo protiv suštine slobodnog izražavanja na internetu.

Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 10 (sloboda izražavanja) Konvencije. Posebno je ponovio da, iako ne predstavljaju izdavače komentara u tradicionalnom smislu, internet informativni portali moraju, u načelu, preuzeti dužnosti i odgovornosti. Međutim, Sud je smatrao da mađarski sudovi prilikom odlučivanja o pojmu odgovornosti u predmetu podnosilaca predstavke nisu sproveli odgovarajuće balansiranje između suprostavljenih prava, odnosno između prava podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja i prava internet sajtova za nekretnine na poštovanje njihovog poslovnog ugleda. Naime, mađarske vlasti su bez dubljeg ispitivanja prihvatile da su komentari bili nezakoniti kao štetni za ugled internet sajtova za nekretnine. Treba napomenuti da je slučaj podnosilaca predstavke bio različit u nekim aspektima od slučaja Delfi AS protiv Estonije (vidi gore) u kojem je Sud utvrdio da je komercijalni informativni internet portal bio odgovoran za uvredljive onlajn komentare svojih čitalaca. Predmet podnosilaca predstavke očigledno nije imao ključne elemente kao predmet govora mržnje i podstrekavanja na nasilje Delfi AS. Iako uvredljivi i vulgarni, komentari u ovom predmetu nisu predstavljali jasno nezakonit govor. Pored toga, iako je Indeks vlasnik velikog medija za koji se mora smatrati da ima ekonomske interese, Magyar Tartalomsgálátatók Egyesülete je neprofitna samoregulatorna asocijacija pružalaca internetskih usluga, koja nema takve interese.

Pihl protiv Švicarske 7. februara 2017. (odlučka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke je bio izložen klevetničkom onlajn komentaru, koji je objavljen anonimno na blogu. On je podnio građansku tužbu protiv malog neprofitnog udruženja koje je vodilo blog, tvrdeći da bi isto trebalo da bude odgovorno za komentar treće strane. Švicarski sudovi i ministar pravde su odbili zahtjev. Podnosilac predstavke se žalio Sudu da su neutvrđivanjem odgovornosti udruženja vlasti propustile da zaštite njegov ugled, čime su povrijedile njegovo pravo na poštovanje privatnog života.

Sud je predstavku proglasio neprihvatljivim kao očigledno neosnovanu. Posebno je naglasio da u ovakvim slučajevima mora postojati ravnoteža između prava pojedinca na poštovanje njegovog privatnog života i prava na slobodu izražavanja koje uživa lice ili grupa koja vodi internet portal. U svjetlu okolnosti ovog predmeta, Sud je utvrdio da su nacionalne vlasti postigle pravi balans kada su odbile zahtjev da udruženje bude odgovorno za anonimni komentar. Ovo naročito iz razloga što: iako je komentar bio uvredljiv, to nije dovelo do govora mržnje ili podsticanja na nasilje; komentar je objavljen na malom blogu koji vodi neprofitno udruženje; uklonjen je dan nakon što je podnosilac predstavke podnio žalbu; i nalazio se na blogu oko devet dana.

